

STRATEJİK BAKIŞ

AREL USAM | E-Dergi

Temmuz 2024 | CİLT: 3 SAYI: 10
ISSN : 2822-3845

**KIBRIS'IN JEOPOLİTİK, JEOSTRATEJİK VE
JEOEKONOMİK ÖNEMİ**

Tahir BEKİROĞLU

KIBRIS BARIŞ HAREKATI'NA GİDEN YOL

Nihayet ÜNLÜ

**KIBRIS BARIŞ HAREKATI'NDA KARA
HAREKATI**

Haldun SOLMAZTÜRK

**1974 KIBRIS BARIŞ HAREKATI'NDA TÜRK
DENİZ KUVVETLERİ VE DENİZ CEPHESİ**

Gökhan AK

KIBRIS BARIŞ HAREKATINDA HAVA HAREKATI

Hüseyin FAZLA

**20 TEMMUZ 1974'TE TÜRK ORDUSU NEDEN
KIBRIS'A GELDİ?**

Atilla ÇİLİNGİR

KIBRIS TARİHİ

İÇİNDEKİLER

4

KIBRIS'IN JEOPOLİTİK,
JEOSTRATEJİK VE
JEOEKONOMİK ÖNEMİ
Tahir BEKİROĞLU

15

KIBRIS BARIŞ
HAREKATI'NA
GİDEN YOL
Nihayet ÜNLÜ

20

KIBRIS BARIŞ
HAREKATI'NDA KARA
HAREKATI
Haldun SOLMAZTÜRK

29

1974 KIBRIS BARIŞ
HAREKATI'NDA TÜRK
DENİZ KUVVETLERİ VE
DENİZ CEPHESİ
Gökhan AK

39

KIBRIS BARIŞ
HAREKATINDA HAVA
HAREKATI
Hüseyin FAZLA

49

20 TEMMUZ 1974'TE
TÜRK ORDUSU NEDEN
KIBRIS'A GELDİ?
Atilla ÇİLİNGİR

54

KIBRIS TARİHİ

STRATEJİK BAKIŞ

Arel USAM Dergi
Cilt: 3, Sayı: 10
Yayın Tarihi: Temmuz 2024

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Nurdan ÇOLAKOĞLU
Prof. Dr. C. Uğur ÖZGÖKER
Prof. Dr. Oktay BİNGÖL
Doç. Dr. Aylin ERDOĞDU
Dr. Öğr. Üyesi Selma
ŞEKERCİOĞLU BOZACIOĞLU

Editör ve Sorumlu Müdür
Doç. Dr. Ali Bilgin VARLIK

Sayfa ve Kapak Tasarımı
Sinem KARATAŞ ARI

Yasal Uyarı
Dergide yer alan makaleler
yazarların şahsi görüşlerini
içermekte olup, hiç bir kurum
ve kuruluşu veya çalışanlarını
bağlamaz. Dergide yayınlanan
makalelerin her hakkı mahfuz
olup, eğitim ve öğretim mak-
sadıyla uygun atıf/ gönderme
kuralları çerçevesinde kullanıl-
abilir.

Sunuş

Saygıdeğer okurlar

Stratejik Bakış'ın bu sayısı 50. yılını kutladığımız Kıbrıs Barış Harekâtı'na ayrıldı.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece ikmal yollarımız tıkanır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için çok önemlidir..." şeklindeki vasiyetinde de jeopolitik ve jeostratejik önemi açıkça görülen Kıbrıs, 1571 yılında Osmanlı egemenliği altına girmiş, 1878 yılında ise dönemin koşullarında topraklarını savunamayacak kadar zayıflayan Osmanlı Yönetimince İngiltere'ye bırakılmıştır. İngiltere Birinci Dünya Savaşı sırasında Kıbrıs adasını kendi topraklarına kattığını açıklamış, Osmanlı Devleti bu durumu protesto etmesine karşın herhangi bir müdahalede bulunamamıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Yunanistan'ın ENOSIS hedefi kapsamında Ada'yı kendine bağlamak istemesi çatışmalara zemin hazırlamış ve Türklere yönelik katliamlar başlamıştır. Çatışmaları durdurarak kalıcı bir barış sağlamak için başlayan görüşmeler sonucunda; Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantör olduğu, Türkler ve Rumların eşitliğine dayalı ortak Kıbrıs Cumhuriyeti tesis edilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına rağmen ENOSIS eksenli faaliyetlerin devam etmesi, Ada'daki Türklerin sistematik olarak imha stratejisine maruz kalmaları ve 15 Temmuz 1974'te Nikos Sampson'un başını çektiği Rum Milli Muhafız Ordusu'nun darbe teşebbüsü, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın gerçekleşmesini beraberinde getirmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı ile bölgedeki barış ortamının günümüze kadar sürmesinin temelleri atılmış, Kıbrıs'taki Türk varlığının korunması ve devamı sağlanmıştır.

Kıbrıs Barış Harekâtı, siyasi, diplomatik, jeopolitik ve psikolojik boyutlarının yanında askeri yönden; ayrıntılı planlama ve hazırlık süreci; kara, deniz, hava ve jandarma unsurlarıyla Ada'daki mücahitlerin desteğini içeren müşterek harekât niteliği; kapsamında çıkarma, hava indirme ve hava hücum gibi özellikli harekât nevelerinin yer almasıyla Dünya ve Türk harp tarihinde müstesna bir yere sahiptir.

Stratejik Bakış'ın bu sayısında seçkin askeri uzmanlar ve araştırmacılar yer aldı. Makale sırasına göre; (E) Korgeneral, Dr. Tahir Bekiroğlu, "Kıbrıs'ın Jeopolitik, Jeostratejik ve Jeoekonomik Önemi"ni, (E) Tuğgeneral Nihayet Ünlü, "Kıbrıs Barış Harekâtı'na Giden Yol"u, (E) Tuğgeneral Dr. Haldun Solmaztürk, "Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Kara Harekâtı"nı, (E) Deniz Kurmay Albay, Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Ak, "1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Türk Deniz Kuvvetleri ve Deniz Cephesi"ni, (E) Hv. Plt. Tuğgeneral, Dr. Hüseyin Fazla, "Kıbrıs Barış Harekâtında Hava Harekâtı"nı ve Atilla Çilingir, "20 Temmuz 1974'te Türk Ordusu Neden Kıbrıs'a Geldi?" başlıklı çalışmaları ile katkı sağladılar. Kendilerine teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Bu vesileyle Kıbrıs Barış Harekâtı'nın 50. yıldönümünü büyük bir coşkuyla kutluyor, kahraman şehit ve gazilerimizi şükran ve minnetle anıyoruz.

Saygılarımla
Prof. Dr. Oktay BİNGÖL
Arel USAM Müdürü

KIBRIS'IN JEOPOLİTİK, JEOSTRATEJİK VE JEOEKONOMİK ÖNEMİ

Tahir BEKİROĞLU
Dr., (E) Korgeneral,
thrbekiroglu@gmail.com.,
ORCID 0000-0003-3558-4678.

Giriş

Avrupa, Asya ve Afrika Kıtalarının kesiştiği bölgede Doğu Akdeniz'in en büyük, Akdeniz'in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs; Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır ve Yunanistan arasında yer almaktadır. Kıbrıs siyasi komşuları bakımından Türkiye'ye 70 km, Suriye, Lübnan ve İsrail'e 110 km, Mısır'a 370 km ve Yunanistan'a (Girit Adası) 550 km uzaklıkta olup, Kıbrıs'a en yakın ülke Türkiye, en uzak ülke Yunanistan'dır (Koday, 1998: 421). Doğu Akdeniz'deki stratejik konumuyla Kıbrıs elde veya kontrolü altında bulunduran süper/büyük güçlere (1) Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler ile hinterlandına müdahale etmek ve Avrupa'dan Asya ve Afrika'ya açılım yapmak için özellikle 1869'da Süveyş Kanalının açılmasından sonra kıtalar arası deniz ulaştırmasında, bilahare hava harekâtı/ulaştırmasında batmayan uçak gemisi rolünü oynamaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya Federasyonu (öncesinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği/SSCB) ve Avrupa Birliği (AB) arasında enerji kaynaklarına sahip Orta Doğu bölgesine yönelik rekabet olması, Orta Doğu'daki din/mezhep çatışmaları, vekâlet savaşları, terör faaliyetleri ile sığınmacı hareketlerinin bölgesel istikrarsızlığa yol açması ve Türk Boğazları üzerinden Karadeniz ile Kafkasya ve Süveyş Kanalı üzerinden Hint Okyanusuna geçişe imkân vermesi nedeniyle Doğu Akdeniz hinterlandı olan Orta Doğu bölgesi ile birlikte jeopolitik açıdan kritik bir coğrafyadır (Keser ve Ak, 2020: 16). Dolayısıyla, Kıbrıs Adası Doğu Akdeniz'deki gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir.

Kıbrıs Adasındaki Türk ve Rum toplumları arasındaki uzlaşmazlık elli yılı aşkın süredir Doğu Akdeniz'de istikrarı etkilemektedir. Çatışmanın kökleri yüzlerce yıl öncesine dayanmakla birlikte, çağdaş anlamda sorun, adanın 82 yıllık İngiliz sömürge yönetiminin ardından Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla (1959) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1960'da kurulmasına kadar gitmektedir. Ancak, iki toplum arasında 1963'te çıkan çatışmalar Kıbrıs Cumhuriyeti'nin çökmesine giden yolu açmıştır. Zürih ve Londra Antlaşmalarının verdiği garantörlük hakkını kullanarak Türkiye'nin 1974'teki Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası adada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) olmak üzere iki ayrı yönetim oluşturulmuştur. Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs konusundaki anlaşmazlığı, GKRY'nin AB'ye 2004'te üye olmasıyla AB ile Türkiye arasında AB'ye üyelik sürecinde bir soruna dönüşmüştür. Artan anlaşmazlığa siyasi çözüm bulmak için harcanan çabalara rağmen, Kıbrıs konusu "donmuş çatışma (frozen conflict)" (2) halini almıştır (Lindsay, 2015: 19).

Bölgesel ve bölge dışı güçler arasındaki rekabet coğrafi konumu nedeniyle Kıbrıs'ın ada dışı güçler için jeopolitik önemini artırmıştır. Bu bağlamda, Kıbrıs'ın jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik etkileri üç dönem halinde açıklanmıştır. Jeopolitik (3); güvenlik, dış politika ve uluslararası ilişkilere coğrafi faktörlerin etkisini vurgularken, jeostrateji (4); güvenlik, dış politika ve milli çıkarlara yönelik olarak coğrafi faktörlerin nasıl kullanacağını ve jeoekonomi (5); coğrafi faktörlerin ekonomik süreçleri nasıl etkilediğini incelemekle birlikte, bu üç kavram birbiriyle karşılıklı etkileşim halindedir.

Soğuk Savaş Öncesi Kıbrıs Adası (1945 Öncesi ve Daha Eski Dönemler)

Doğu Akdeniz'de hâkimiyet kurmak isteyen güçler stratejik konumu nedeniyle Kıbrıs'ı tarihin belirli dönemlerinde ele geçirmeye çalışmıştır. Bu nedenle, Osmanlı Devleti Kıbrıs Adasının Anadolu topraklarına yönelik saldırı için kullanılmasını önlemeye ve Akdeniz ticaretindeki İtalyan ve İspanyol etkisini azaltmaya (Ulusoy, 2015: 19) yönelik olarak 1571'de adayı Venediklilerden ele geçirmiş ve yaklaşık 300 yıl istikrar içinde yönetmiştir.

Süveyş Kanalının 1869'da açılması deniz ulaştırma maliyetlerini azaltması nedeniyle Doğu Akdeniz ve Süveyş Kanalı üzerinden Avrupa ve Asya Kıtaları arasında denizyoluyla ticaret artmıştır.

Böylece, Süveyş Kanalı üzerinden Hint Okyanusuna, Cebelitarık Boğazı üzerinden Atlas Okyanusuna ve İstanbul ile Çanakkale Boğazları üzerinden Karadeniz'e ulaşan deniz ulaşım güzergâhları üzerinde bulunan Kıbrıs'ın ticaret faaliyetleri bakımından da önemi artmıştır.

Kıbrıs Adası tarih boyunca çeşitli devletlerin egemenliği altına girmiştir. Osmanlı Devleti'nin za-yıflamaya başlamasıyla İngiltere ve Fransa Doğu Akdeniz'e hâkim olmak ve Süveyş Kanalı üzerinden Hindistan'a ulaşmak için Kıbrıs ve Mısır'ı ele geçirme konusunda rekabet etmiştir. İngiltere Başbakanı Benjamin Disraeli 1878'de Kıbrıs'ı "Batı Asya'nın anahtarı" (Monypenny and Buckle, 1929: II, 1163) olarak tanımlamıştır. Osmanlı Devleti'nin 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşındaki büyük toprak kayıplarından istifadeyle İngiltere, Ayastefanos Antlaşmasının şartlarını hafifletme karşılığında kira vermek kaydıyla Kıbrıs Adasını kullanmak istemiştir. Osmanlı Devleti ve İngiltere arasında 1878'deki antlaşmayla Kıbrıs'ın yönetimi yıllık 92.000 pound kira (Olgun ve Balıkcıoğlu, 2012: 821) karşılığında İngiltere'ye verilmiştir (6). İngiltere, Birinci Dünya Savaşını bahane ederek adayı tek taraflı ilhak ettiğini ilan etmiştir (Köse, 2017: 7-8). Türkiye Lozan Antlaşması'nın 20. maddesiyle İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhakını tanımıştır (Parla, 1987: 7).

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Mustafa Kemal ATATÜRK'ün 1930'da Antalya'da tatbikatta Kıbrıs'ı işaret ederek "Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için önemlidir" demiştir (Keser, 2000: 5). Bu ifadesiyle, ATATÜRK Yunanistan'a verilen adalar nedeniyle Ege Denizi'nde oluşan Yunan kuşatmasını kırarak Türkiye'nin tek açık deniz kıyısını Kıbrıs'ın emniyete alacağını vurgulamıştır.

Tarih boyunca Kıbrıs'ı ele geçiren veya kontrolü altında tutan güçler Doğu Akdeniz'de deniz ticaret ulaştırma yollarını kontrol etmiştir. Özellikle de Kıbrıs'ın İngiltere'nin kontrolü altına girmesinden sonra Anadolu'nun güvenliği açısından Türkiye'ye yönelik jeopolitik etkisi daha belirgin hale gelmiştir. Kıbrıs'ın Türkiye'yi tehdit edecek bir devletin elinde olması halinde Türkiye için güneyden kuşatıcı bir güvenlik sorunu yaratacağı ortaya çıkmıştır.

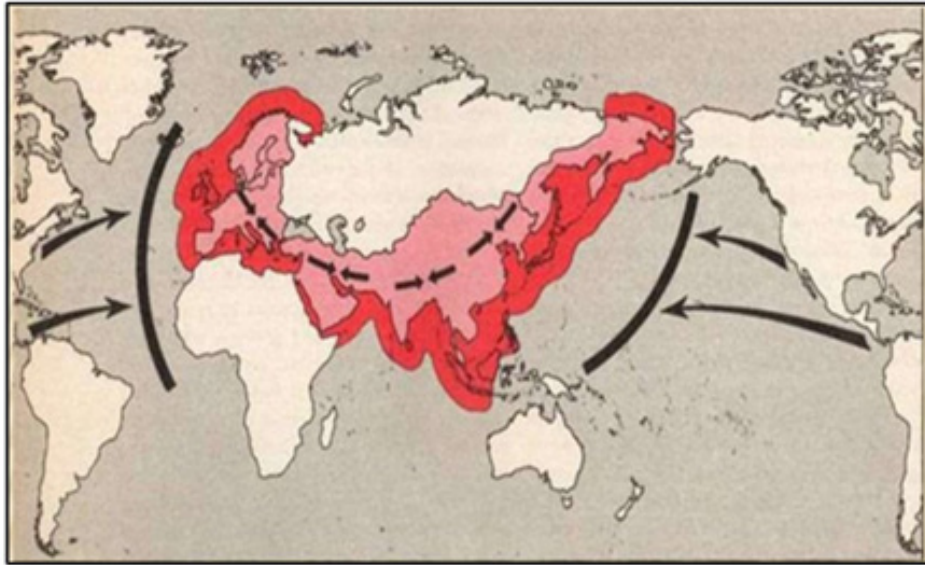
Doğu Akdeniz'de Kıbrıs; bu dönemde, ticaret yollarını kontrol etmiş ve çeşitli kültürlerin etkileşim içinde bulunduğu geçiş noktası olmuştur. Bu nedenle de tarih boyunca büyük güçlerin adaya hâkim olma isteği Kıbrıs'ın jeopolitik önemini artırmıştır. Kıbrıs'ı Süveyş Kanalı'nın kontrolü ve Orta Doğu'daki çıkarları için stratejik nokta olarak gören İngiltere Kıbrıs'ı Osmanlı Devleti'nden kiraladıktan sonra askeri üs olarak kullanmıştır. Doğu Akdeniz'deki ticaret yollarının kesişme noktasında yer alması Kıbrıs'ın ticaret merkezi olarak gelişmesini sağlamış ve büyük güçlerin dikkatini çekmeye başlamıştır.

Soğuk Savaş Döneminde Kıbrıs Adası (1945-1990 Dönemi)

Bu dönemde, coğrafi konumları itibarıyla Türkiye ve Kıbrıs'ın güvenlik açısından karşılıklı birbirlerini desteklemeleri nedeniyle Anadolu'nun güvenliği için Kıbrıs'ın jeopolitik önemi artmıştır. Türkiye Kıbrıs'ın bu durumunu dikkate alarak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kıbrıs ile yakından ilgilenmeye başlamıştır (Çeçen, 2003: 39). İkinci Dünya Savaşı sonrası Kıbrıs'ın stratejik kontrolü İngiltere ve ABD'de olsa da, Türkiye'nin Kıbrıs'ın stratejik kontrolüne yönelik hedefi, 1950'lerden itibaren şekillenmeye başlamıştır (Savvides, 2015: 20). Bu dönemde Türkiye'nin ABD, SSCB, İngiltere, Yunanistan ve Orta Doğu ülkeleri ile ilişkilerinde odak noktasını Kıbrıs oluşturmuştur (Ulusoy, 2015: 26).

SSCB Doğu Akdeniz'in kontrolünü sağlayarak Avrupa ile Orta Doğu arasındaki bağları za-yıflatmayı ve bölgedeki deniz yollarının kontrolünü sağlamayı hedef almıştır. Buna karşılık, ABD ise SSCB'yi II. Dünya Savaşı sonundaki coğrafi sınırlar içinde tutmayı hedeflemiştir (Sempa, 2002: 67).

Bu bağlamda, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs, jeopolitik teorilerine göre incelendiğinde ABD için vazgeçilemez hale gelmiştir. İngiliz politikacı Halford Mackinder'in Kara Hâkimiyet Teorisindeki "Kim Doğu Avrupa'ya hükmederse dünyanın kalbine hâkim olur, kim Dünyanın kalbine hâkim olursa Dünya Adası'na (Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları) hükmeder, kim Dünya Adası'na hükmederse Dünya'ya hâkim olur" (Mackinder, 1919: 186) şeklindeki yaklaşımına karşılık ABD'li bilim insanı Nicholas Spykman "Dünyanın kalbini çevreleyen kenar kuşağı kontrol eden Avrasya'yı yönetir; Avrasya'yı yöneten dünyanın kaderini kontrol eder" şeklinde Kenar Kuşak Teorisini 1940'lı yıllarda geliştirmiştir (Spykman, 1944: 43). Deniz Hâkimiyet Teorisini 1890'lı yıllarda geliştiren ABD'li amiral Alfred Thayer Mahan, yeterli kara üssüne sahip İngiltere ve ABD'nin deniz aşırı güvenli üsler oluşturarak ve stratejik deniz geçitlerini kontrol ederek stratejik üstünlük ve dünya hâkimiyetini sağlayabileceğini ileri sürmüştür (Sempa, 2002: 105).

Harita 2. Kenar Kuşak (Rimland) Teorisinin Öngördüğü Bölgeler
[https://www.globalresearch.ca/articlePictures/Spykman%20Rimland%20\(1944\).jpg](https://www.globalresearch.ca/articlePictures/Spykman%20Rimland%20(1944).jpg), Erişim: 10.06.2024)

Deniz Hâkimiyet ve Kenar Kuşak Teorileri birlikte dikkate alındığında, ABD deniz güçlerinin Doğu Akdeniz'de Avrasya "kenar kuşak bölgesine" erişimini koruyabileceğinden Kıbrıs'ın ABD için jeopolitik önemi Soğuk Savaş döneminde artmıştır. Bu dönemde, İngiltere'nin Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki rolünü ABD'ye devretmesi büyük güçler arasındaki dengeyi değiştirmiş ve Kıbrıs için yeni bir dönem başlamıştır. ABD Başkanının Ulusal Güvenlik Danışmanı Henry Kissinger 1957'de Kıbrıs'ın Orta Doğu'ya yönelik "yığınak bölgesi" (Kissinger, 1957: 165) ve ABD Başkanı John Kennedy ise 1961'de "Kıbrıs'ın toprakları ve stratejik konumunun ABD ve müttefikleri için büyük önem taşıdığını" (Kennedy, 1961: "National Security Action Memorandum 71") ifade etmiştir. Soğuk Savaş döneminde Kıbrıs'ta; İngiltere'nin nükleer bombaları (Rhodes, 2000) depolanmış, İngiliz Hava Kuvvetleri için ileri nükleer hava üssü oluşturulmuş, NATO muhabere birimi (Savvides, 2015: 9) faaliyet göstermiş, Asya'daki stratejik faaliyetlerin izlenmesi için Ufuk Ötesi Radar konuşlandırılmış ve istihbarat toplanması için Kıbrıs merkez olarak kullanılmıştır (Hopkins et al., 2013: 8).

Kıbrıs'ı kontrol eden güçler adayı askeri üs olarak kullanarak Basra Körfezi'ne, Orta Doğu ve Kafkasya'ya yönelik nüfuzunu genişletme imkânına sahip olabilmektedir. Bu bağlamda, hegemon güç olma hedefine yönelik olarak ABD küresel ekonomiyi kontrol etmek için Orta Doğu'daki enerji kaynakları ve enerji ulaştırma güzergâhlarını kontrol altına almak istemiştir.

ABD'nin enerji ihtiyacının kesintisiz karşılanması, Hazar Havzası ve Orta Doğu'daki enerji kaynaklarının kontrol edilmesi, ABD'nin bölgedeki çıkarlarının korunması ve buna yönelik askeri varlığının sürdürülmesi için Mahan'ın "gidiş-geliş halindeki gemilerin geri dönebilecekleri güvenli limanları ve seyir boyunca ülkesinin koruması altında olmalıdır (Mahan, 2009: 2)" şeklindeki deniz stratejisi ABD'nin Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'a yönelik ilgisini artırmasına yol açmıştır. ABD, İngiltere'nin Kıbrıs'taki üslerinden faydalanmak istemekle birlikte, adanın tamamının tek devlete verilmesini kabul etmemiştir (Öztürk, 2001: 169-170).

Kıbrıs Adası, SSCB'nin bölgeye nüfuz etmesine yönelik mücadelede Girit Adası ile birlikte Doğu Akdeniz'in SSCB gölüne dönüşmesini önlemede önemli rol oynamıştır (Öztürk, 1999: 139). Kıbrıs, jeopolitik önemi nedeniyle devletlerin paylaşamadığı ve üzerinde rekabet ettiği bir ada haline gelmiştir (Ulusoy, 2015: 21).

İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın imzaladığı Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla (1959) 16 Ağustos 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Makarios Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak etmesi (Enosis) hedefine yönelik bir adım olarak görmüştür. Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmasına rağmen İngiltere adadan çekilmemiş, kendi egemenliği altında iki askeri üssü (Ağrotur ve Dikelya) muhafaza etmiş ve adanın geleceğiyle ilgili kararlarda Türkiye ve Yunanistan ile beraber garantör devlet statüsüne sahip olmuştur.

Kıbrıs'taki Ağrotur ve Dikelya Askerî Üslerinin İngiltere'nin egemen toprağı, kıyı alanı ve karasuları olması İngiltere'nin Doğu Akdeniz'de kıyıdaş ülke olmasını sağlamıştır (Tamçelik, 2011: 1532). Dolayısıyla, İngiltere Doğu Akdeniz ve Orta Doğu siyasetinde oyuncu olmaya devam etmiştir. Bu bağlamda, İngiltere Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki Türk ve Rum toplumlari ile Türkiye ve Yunanistan arasındaki uzlaşmazlıklar nedeniyle Kıbrıs'ta dolaylı hâkimiyet sürdürmüştür.

Harita 3. Kıbrıs Adasındaki Askerî Üsler

(Gazedda, 10 Nisan 2023, <https://gazeddakibris.com/kibristakigizli-amerikan-usleri-cv-us/>; Erişim: 25.05.2024)

ABD Doğu Akdeniz'de hegemonik güç olarak İngiltere'nin yerini almaya başlamış, Rumların 21 Aralık 1963'te Kıbrıs Türk toplumuna yönelik başlayan saldırılarıyla Kıbrıs Cumhuriyeti fiilen yıkılırken, ABD stratejik çıkarları söz konusu olduğunda taraflara müdahale etmekten kaçınmayacağı 1964'te Türkiye'ye gönderdiği "Johnson Mektubu" ile ortaya koymuştur (Warner, 2009: 131).

Kıbrıs, özellikle 1964'ten sonra Türkiye-ABD ilişkilerini etkilemeye başlamış, ABD ile ilişkiler gerildikçe Türkiye'nin SSCB ile ilişkileri gelişmeye başlamıştır (Pabuççular, 2023: 211). SSCB Kıbrıs'ın NATO üssü haline gelmesini tehdit olarak algılamış, SSCB'nin bu yaklaşımı da adanın bir devletin kontrolüne geçmesini önlemiştir.

Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974'te Yunanistan Cunta yönetiminin desteklediği Nikos Sampson darbesi Kıbrıs Devletinin yasal dayanakları olan Zürih ve Londra Antlaşmalarını ihlal ettiğinden Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve anayasal düzeninden sorumlu üç garantör devletten biri olarak Türkiye, diğer garantör devletlerle görüşmelerden sonuç alamayınca 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtını yapmıştır (Ecevit, 2011: 58). Türkiye Sampson darbesiyle Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yıkmaya yönelik fiili duruma Barış Harekâtı ile son vermiştir.

Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ta ABD ve SSCB arasındaki nüfuz/güç mücadelesinin yol açtığı Anadolu'nun güvenliğini sağlama ihtiyacına ilave olarak, bu dönemde 1976'dan itibaren Irak petrolünün ihracı için Kerkük-Yumurtalık boru hattı üzerinden sevk edildiği İskenderun Körfezinin güvenliğinin sağlanması ihtiyacı da ortaya çıkmıştır. Bu durum, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ın jeopolitik önemini Türkiye'nin yanı sıra bölgesel/bölge dışı güçlerin çıkarları açısından da artmıştır.

Soğuk Savaş döneminde Kıbrıs Doğu Akdeniz'in jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik denklemlerinde kritik rol oynamıştır. Adanın jeopolitik önemini coğrafi konumu ve iç/bölgesel siyaset şekillendirmiştir. NATO ve Varşova Paktı arasındaki gerilimlerde stratejik konumdaki Kıbrıs Adası NATO için ileri karakol rolünü oynarken, SSCB için yakından izlenmesi gereken bir coğrafya olmuştur. Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak etme çabası ile Kıbrıs Türk toplumunun haklarının korunması ihtiyacı adanın bölgesel gerilimlerde merkezi rol oynamasına yol açmıştır. Kıbrıs'ın jeostratejik önemini askeri üsler, hava/deniz kontrolü ve Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı şekillendirmiştir. Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları ve deniz ticaret yolları Kıbrıs'ı petrol taşımacılığı ile enerji güvenliği açısından önemli bir geçiş noktasına dönüştürmüş ve adanın jeoekonomik önemini artırmıştır.

Soğuk Savaş Sonrası Kıbrıs Adası (1990 Sonrası Dönem)

Bu dönemde, Kıbrıs Adası ABD ve koalisyon kuvvetleri için Orta Doğu bölgesine müdahale etmede ileri üs niteliğini taşımıştır. Irak'ın balistik füzelerinin Kıbrıs'taki İngiliz üslerine yönelik tehdidi, İngiltere'nin 2003 Irak Harekâtına katılması için Başbakan Tony Blair tarafından gerekçelerden biri olarak ileri sürülmüştür (Tucker-Jones, 2014: 146). Irak'a Özgürlük Operasyonu kapsamında 21 Mart 2003'te başlatılan hava harekâtında ABD Hava Kuvvetleri ve Kraliyet Hava Kuvvetleri Kıbrıs'ta Ağrotur Üssündeki AWACS uçaklarını kullanmıştır (Tucker and Roberts, 2010: 33).

Irak petrolünün Kerkük-Yumurtalık boru hattıyla ve Hazar bölgesi petrolünün Azerbaycan'dan 2005'ten itibaren Bakü-Ceyhan petrol boru hattıyla ulaştırıldığı İskenderun Körfezini korumak için Kıbrıs'ın jeopolitik etkisinin Türkiye için hayati önemi haiz olduğu ortaya çıkmıştır (Ulusoy, 2015: 24). Doğu Akdeniz'de 2000'li yıllarda yeni hidrokarbon kaynaklarının keşfedilmesi bölgenin jeoekonomik önemini arttırmıştır. Keşfedilen hidrokarbon yatakları KKTC, GKRY, Türkiye, Yunanistan, İsrail, Mısır, Lübnan ve Suriye dâhil bölgedeki stratejik ilişkileri etkileyecek bir durum yaratmıştır. AB enerji bakımından Rusya'ya bağımlılıktan kurtulmak ve bölge ülkeleri münhasır ekonomik bölgelerindeki doğal gazdan faydalanmak isterken, Rusya'nın AB'nin enerji bakımından kendisine bağımlılığını sürdürmek istemesi nedeniyle Doğu Akdeniz enerji arzı/güvenliği açısından bölgesel ve büyük güçlerin mücadele alanı haline gelmiştir. Enerji kaynaklarının keşfi kıyıdaş ülkeler arasında münhasır ekonomik bölge ve deniz yetki alanları konusunda anlaşmazlıklara yol açmıştır (Özçelik ve Çüçen, 2022: 97, 114).

Harita 4. Doğu Akdeniz'de Keşfedilen Doğal Gaz Yatakları

(<https://hvodinali.wordpress.com/wp-content/uploads/2023/09/image-102.png>, Erişim: 23.05.2024)

ABD, Rusya Federasyonu ve AB'nin Doğu Akdeniz politikaları Türkiye'nin güvenlik politikalarını öne çıkarmasına neden olmuştur. Bazı kıyıdaş ülkelerin zengin enerji kaynaklarına sahip olması, Süveyş Kanalı'nın deniz ulaştırmasında kullanılması, İsrail-Filistin sorunu ile Kıbrıs Adası'nda KKTC ve GKRY arasındaki sorunların çözülmemesi bölgede güç ve nüfuz mücadelesine konu olan Doğu Akdeniz'i jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik açıdan önemli hale getirmiştir. Doğu Akdeniz coğrafyasında Kıbrıs bölgenin jeopolitiğine katkı yaparken bölgenin jeopolitiğinden de etkilenmektedir. Türkiye güvenliği açısından Kuzey Kıbrıs'ta bir Türk siyasal yapılanmasını 1983'ten itibaren oluştururken, AB, GKRY'yi 2004'te üyeliğe kabul etmiştir. Böylece Türkiye Kıbrıs konusunda ABD'nin yanı sıra AB'nin baskısına da maruz kalmaya başlamıştır (Çeçen, 2003: 41-42).

Harita 5. Geliştirilmekte Olan Ticaret Koridorları

(<https://x.com/benguturktv/status/1797527696303325391/photo/1>, Erişim: 23.05.2024)

Çin'in "Bir Yol Bir Kuşak Projesi" bağlamında geliştirmeye çalıştığı ticaret koridorlarından Güney Koridorunun Basra Körfezi ve/veya Kızıldeniz üzerinden Doğu Akdeniz'e ulaşması öngörülmekte, bu da Kıbrıs'ın jeoekonomik önemini daha da artırmaktadır. Ayrıca ABD öncülüğünde geliştirilmesi tartışılan Hindistan-Orta Doğu-Avrupa Ekonomik Koridorunun (IMEC) Doğu Akdeniz üzerinden geçmesi öngörülmekte, bu ticaret koridorunun gerçekleşmesi halinde Kıbrıs'ın jeoekonomik önemini artıracığı beklenmektedir.

Harita 6. Hindistan-Orta Doğu-Avrupa Ekonomik Koridoru (IMEC)

<https://hvodinalli.wordpress.com/wp-content/uploads/202309/image-102.png>, Erişim: 23.05.2024)

Soğuk Savaş sonrasında da Kıbrıs jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik açıdan artan önemini korumaya devam etmiştir. Arap Baharı ve sonrası Orta Doğudaki gelişmeler, Doğu Akdeniz’de yeni enerji yataklarının keşfedilmesi, AB’nin genişleme sürecinde olması, ABD ile Rusya Federasyonu’nun bölgedeki nüfuz mücadelesi Kıbrıs’ın, Türkiye ile Yunanistan arasındaki siyasi mücadelenin ötesinde kritik bir ada olduğunu ortaya koymuştur (Ulusoy, 2015: xviii-xix). GKRY’nin 2004’te üyeliğiyle AB’ye Orta Doğuya açılmasını sağlaması Kıbrıs’ın AB açısından da jeopolitik önemini artırmıştır. Kıbrıs’ın jeostratejik önemini askeri üsler ile bölgesel istikrar/güvenlik konuları şekillendirmiştir. Kıbrıs’taki İngiliz askeri üsleri NATO’nun Orta Doğu ve Doğu Akdeniz’deki terörle mücadele, deniz güvenliği ve bölgesel krizlere müdahale için askeri operasyonlarında stratejik rol oynamıştır. Türkiye, Yunanistan, İsrail ve diğer bölgesel aktörler arasında deniz yetki alanları ve enerji kaynakları üzerindeki anlaşmazlıklar Kıbrıs’ın stratejik konumunu daha da kritik hale getirmiştir. Doğu Akdeniz’de 2000’lerin başından itibaren keşfedilen ve kıyıdaş devletler arasında rekabete yol açan doğal gaz yatakları Kıbrıs’ın jeoekonomik önemini daha da artırmıştır.

Sonuç

Coğrafi konumu, kıyıdaş devletler arasındaki ilişkiler, kriz bölgelerine yakınlığı ve tarih boyunca bölgeler/kıtalar arası deniz ulaşımını sağlaması nedeniyle Doğu Akdeniz; bölgesel/küresel güçlerin politik, ekonomik ve askeri stratejik çıkarlarının çatıştığı bir mücadele alanı olmuştur. Bu mücadele alanında Kıbrıs süper/büyük güçlerin Orta Doğu politikalarında realist yaklaşımın öngördüğü güç dengesi açısından önemini korumuştur. Doğu Akdeniz’de anahtar rol oynayan Kıbrıs, adayı kontrol etmeye/ele geçirmeye çalışan büyük güçlerin politikalarının etkisine maruz kalmıştır.

Türkiye için Kıbrıs; sadece adadaki Türk toplumundan dolayı değil, jeopolitik konumu ve Akdeniz’e çıkış imkânı sağlayan karasuları, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge, hava sahasının kontrolü ve stratejik savunma derinliği açısından önem taşımaktadır. Türkiye’nin kontrolü altındaki Kıbrıs’ın kuzey kesimi Türkiye’nin güneyden güvenliğini sağlayan bir rol oynamaktadır. Mersin ve İskenderun Limanlarının güvenliğini sağlamasının yanı sıra Irak’tan Kerkük-Yumurtalık ve Azerbaycan’dan Bakü-Ceyhan boru hatlarıyla gelen petrolün ihracı Türk Silahlı Kuvvetleri ve KKTC Güvenlik Kuvvetlerinin sağladığı güvenlik ortamında sürdürülmektedir. Kıbrıs’ın iki toplumlu federal bir devlete dönüştürülmesi, bu federal devletin AB’ye üye olması ve gelişmelere bağlı olarak zaman içinde Yunanistan’a ilhak etmesi girişimleri Türkiye’nin güneyden güvenliğini tehdit eden bir duruma yol açabilecektir. Yunanistan Ege Denizi’ndeki adalarıyla Türkiye’yi batıdan kuşatırken, Kıbrıs ile bağların kopması halinde Türkiye güneyden de kuşatılmış hale gelecektir. Jeopolitik Türkiye ve KKTC’yi güvenlik ve deniz yetki alanları bağlamında karşılıklı birbirlerine ihtiyaç duymaya zorlamaktadır.

Kıbrıs eşsiz coğrafi konumuyla tarih boyunca jeopolitik önemine ilaveten, zamanla artan askeri güç kullanımı, deniz ulaştırması, ticaret ve enerji kaynakları nedeniyle jeostratejik ve jeoekonomik öneme de sahip olmuştur. Bu bağlamda, Kıbrıs'ın giderek artan jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik önemi nedeniyle küresel ve bölgesel güçlerin Kıbrıs'ın bu konumundan istifade etmek için rekabet etmeleri bölgesel güç dengesindeki değişikliklere yol açmakta, bu da Kıbrıs'ın geleceğini belirlemeyi zorlaştırmaktadır.

Son Notlar

1. Süper güç; süper güç dışında tüm güçlerin ortak askeri çabalarıyla yenilmez devlet, büyük güç; imhası için devletlerin koalisyonunu gerektiren ve liderleri uluslararası sistemsel etkiye sahip olan devlettir (Handel, 1990: 20-21) .
2. Frozen conflict/donmuş çatışma; şiddet aşamasının bir çıkmazla ve barış anlaşması olmadan sonuçlandığı çatışmadır (Bebler, 2015: 9).
3. Jeopolitik, "uluslararası ilişkilerde güç ilişkileri üzerindeki coğrafi etkilerin analizidir" (Steinmetz, 2012: 2).
4. Jeostrateji; bir devletin dış politika davranışlarında gücünü gösterme ve diplomatik faaliyeti yönlendirmeye yoğunlaşmasını ifade eder (Wigell and Vihma, 2016: 607). Jeostrateji jeopolitik çıkarların stratejik yönetimidir (Brzezinski, 1997, xiv).
5. Edward Luttwak'ın uluslararası politikanın itici gücü olarak jeopolitiğin yerini alacağını ileri sürdüğü jeoekonomi, stratejik hedefleri gerçekleştirmek için ekonomik güç araçlarının dış politika stratejisi olarak uygulanmasını ifade eder. Jeoekonomi "ekonomik gücün jeostratejik kullanımıdır" (Wigell, 2016: 137).
6. İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki jeostratejik yaklaşımı Alfred Thayer Mahan'ın "Barışta en kesin zafer ya bir ülkeyi satın alarak ya da anlaşmayla belki de savaşla elde edilemeyecek bazı seçilmiş bölgelere yerleşerek kazanılabilir, seçilmiş bir kıyıda yerleşme başlangıçta geçici olan işgali zamanla kalıcılaştırılmayı mümkün kılabilir" (Mahan, 2009: 40-41)" şeklindeki deniz stratejisini uygulamasına yöneliktir.

Kaynakça:

Brzezinski, Z. (1997). *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, New York: Basic Books.

Çeçen, A. (2003). "Kıbrıs; Dünyanın Ortasında bir Uçak Gemisi," *Aydınlanma* 1923, (45), 39-42.

Ecevit, B. (2011). *Dış Politika ve Kıbrıs Dosyası*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Handel, M. I. (1990). *Weak States in The International System*, New York: Routledge.

Hopkins, N. et al. (2013). "GCHQ: Inside the Top Secret World of Britain's Biggest Spy Agency," *The Guardian*, 2 August.

Kennedy, J. F. (1961). "National Security Action Memorandum No. 71," 22 August 1961, *Digital National Security Archive PD00728*.

Ker-Lindsay, J. (2015). "The Cyprus Problem" in *Frozen Conflicts in Europe*, ed. Anton Bebler, 19-34, Opladen: Barbara Budrich Publishers.

Keser, U. (2000). Kıbrıs (1914-1923) *Kıbrıs'ta Fransız Ermeni Kampları, İngiliz Esir Kampları ve Atatürkçü Kıbrıs Türkleri*, Lefkoşa: Akdeniz Haber Ajansı Yay. No:17.

Keser, U. ve Ak, G. (2020). *Tarih, Hukuk, Politika ve Aktörler*, İstanbul: Hiperyayın.

Kissinger, H. A. (1957). *Nuclear Weapons and Foreign Policy*, New York: Harper Brothers.

Koday, Z. (1998). "Kıbrıs'ın Jeopolitik Önemi," *Türk Coğrafya Dergisi*, (33), 419-428.

Köse, O. (2017). *Tarihte Kıbrıs İlkçağlardan 1960'a kadar*, İstanbul: Imak Ofset.

Mackinder, H. (1919). *Democratic Ideals and Reality*, New York: Henry Holt.

Mahan, A. T. (2009). *The Influence of Sea Power Upon History, 1660-1783*, London: Dodo Press.

Monypenny, W. F. ve Buckle, G. E. (1929). *The Life of Benjamin Disraeli, Earl of Beaconsfield*, London: John Murray.

Olgun, K. ve Balıkçoğlu, E. (2012). "The Times Gazetesi'ne göre İngiliz Dönemindeki Kıbrıs'ta İdari Islahat," *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9 (1), 816-844.

Özçelik, T. G. ve Çüngen, M. A. (2022). "Doğu Akdeniz Jeopolitiği, Bölgesel Aktörler ve Türkiye'nin Enerji Güvenliği," *Sosyolojik Düşün*, 7 (1), 92-124.

Öztürk, O. M. (1999). "Kıbrıs'ın Türkiye Bakımından Stratejik Önemi ve Füze Krizi," *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 138-152.

Öztürk, O. M. (2001). "Doğu Akdeniz'in Güvenliği ve Kıbrıs," *Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu Sempozyumu*, 12-14 Haziran 2001, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi.

Pabuççular, H. (2023). *Cumhuriyet'in Dış Politikası Olaylar, Aktörler, Kurumlar 1923-2023*, İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Parla, R. (1987). *Belgelerle Türkiye Cumhuriyeti'nin Uluslararası Temelleri Lozan Montrö*, Lefkoşa: Öz-dilek Matbaacılık Ltd.

Rhodes, T. (2000). "Britain Kept Secret Nuclear Arsenal on Cyprus," *The Sunday Times*, 31 December.

Savvides, P. (2015). "The Geostrategic Position of Cyprus: Israel's Prospect for Strategic Depth in the Eastern Mediterranean" *Eastern Mediterranean Geopolitical Review* (1), 6-20.

Sempa, F. P. (2002). *Geopolitics From the Cold War to the 21st Century*, London: Transaction Publishers.

Spykman, N. (1944). *The Geography of the Peace*, New York: Harcourt, Brace & Co.

Steinmetz, G. (2012). "Geopolitics," in *Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization*, First Edition. Edt George Ritzer, Chichester, West Sussex: Blackwell Publishing Ltd.

Tamçelik, S. (2011). "Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi," *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 1510-1539.

Tucker, S. C. ve Roberts, P. M. (2010). *The encyclopedia of Middle East wars: the United States in the Persian Gulf, Afghanistan, and Iraq Conflicts Documents* volume I: A-D, Santa Barbara, California: ABC-CLIO, LLC.

Tucker-Jones, A. (2014). *Modern Warfare The Iraq War Operation Iraqi Freedom 2003-2011*, South Yorkshire: Pen & Sword Books Ltd.

Ulusoy, K. (2015). *Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi ve Kıbrıs Sorunu*, Ankara: USAK.

Warner, Geoffrey (2009). "Review Article: The United States and the Cyprus Crisis of 1974," *International Affairs*, 85 (1), 129-143.

Wigell, M. (2016). "Conceptualizing Regional Powers' Geoeconomic Strategies: Neo-Imperialism, Neo-Mercantilism, Hegemony, and Liberal Institutionalism," *Asia Europe Journal*, 14 (2), 135-151.

Wigell, M. ve Vihma, A. (2016). "Geopolitics versus Geoeconomics: the case of Russia's Geostrategy and its effects on the EU," *International Affairs*, 92(3), 605-627.

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NA GİDEN YOL

Nihayet ÜNLÜ
(E) Tuğgeneral

16'ncı yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, Doğu Akdeniz ve bu denizi çevreleyen ülkelerin tamamına ve bu kapsamda; Anadolu, Suriye, Lübnan, Filistin, Mısır ve Kuzey Afrika'nın tamamı (Fas hariç) Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinde olmasına rağmen, Anadolu kıyılarına (Anamur) Anadolu kıyılarına yakın mesafede bulunan Kıbrıs Adası, 1570 yılı itibarıyla, Venedik'e aitti. Kıbrıs Adası'nı, adeta ileri bir üs olarak kullanan Venedik yönetimi, tüccar ve korsanlarının da yardımı ile, Doğu Akdeniz'deki deniz yollarını kontrol etmekte, zaman zaman da talanlarda bulunmaktaydı. Böyle bir ortamda, Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı almaya karar verdi ve bu maksatla, 80 top (30'u ağır) ile destekli 50.000 piyade, 2500 süvariden oluşan bir ordu teşkil edildi (Artuç, 1989: 16). Bazı kaynaklarda, anılan orduda; yukarıdakilere ilave olarak 5.000 Yeniçeri ve 3.000 civarında lağımçı (istihkâm) askerinin de bulunduğu belirtilir (Tülbentçi, 2014: 285). Donanma'nın komutanı, Kaptan-ı Derya Ali Paşa; Kıbrıs Seferi'nin başkomutanı ise Lala Mustafa Paşa oldu. Gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra, ordu; 170 kadirga, 30 kalyon ve çeşitli tipte 160 gemi ile birlikte, toplam 360 gemiden oluşan bir donanma ile (Ordu'nun, intikal için bindirildiği gemiler, 360 toplamı içindedir; anılan donanma da üç filo halinde teşkilâtlandırılmıştır) Mart 1570'den itibaren İstanbul'dan hareket etti. Donanma'nın, Kıbrıs'ın güneyine intikalini müteakip, 1 Temmuz 1570'de Türk askeri Limasol'da karaya çıktı; "hızlı hücumlar" ile, kısa denebilecek bir süre içerisinde, Larnaka ve diğer kaleler alındı. 23 Temmuz 1570 tarihinde de Türk Ordusu Lefkoşa'ya hareket etti ve 50 günlük bir kuşatma ve kanlı savaşlardan sonra, 9 Eylül 1570 günü Lefkoşa Kalesi alındı. Bu arada Baf ve Girne, savaşmadan teslim oldular. Magosa ise direndi ama, Lala Mustafa Paşa komutasındaki Türk Ordusu, 1 Ağustos 1571'de Magosa'yı da alarak, Kıbrıs'ın fethini 13 aylık bir sürede, toplam 50.000 şehit vererek tamamladı (Bir yıllık süre içerisinde, Ada'ya ilave/takviye asker gönderildiği anlaşılıyor.).

Kıbrıs Adası, anılan tarihte ve bu şekilde fethedildikten sonra, adada "Kıbrıs Beylerbeyliği" kuruldu ve Anadolu'nun değişik yerlerinden (Karaman, Sivas, Akşehir, Alanya, Seydişehir, Niğde, Tokat, Amasya, Darende vb.), Ada'ya 28.600 Türk getirildi, 30.000 asker de Kıbrıs'ta kalmak istedi; işte bu nüfus, adada mevcut olanlara ilâve olarak Kıbrıs Türklüğünü oluşturdu. O devirde, Kıbrıs'ta, 150.000 kadar yerli halk vardı (Özakman, 2019: 13-1). Bu yerli halk da esas olarak, değişik etnik gruplardan oluşan melez bir terkiibe sahipti. Yunanlıların Kıbrıs'la ilgileri; eski devirlerde gemicilik yapan ve ticaretle uğraşan Yunanlıların, Ada'nın bazı limanlarına koloniler halinde yerleşmelerinden öteye geçmemiştir. Bununla birlikte, özellikle Bizans döneminde, Ortodoks dininin ve Rumcanın resmi dil olarak kabulü ile, Ada'da Rumlaşma olmuştur (Artuç, 1989: 18). Ama, Yunanistan, tarihinin hiçbir döneminde, Ada'da egemenliğini tesis edememiştir.

Türk harp tarihinde, "93 Harbi" olarak da geçen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, kendi tarihimizin olduğu kadar, Kıbrıs tarihinin de kırılma noktalarından birisini teşkil eder. Bu savaştan sonra, 4 Haziran 1878 tarihli bir antlaşma/sözleşme ile, Osmanlı Devleti, Ada'nın yönetimi "hukuken" kendisinde kalmak kaydı ile, İngiltere'ye devretti. Buna göre Ruslar, anılan savaş esnasında işgal ettikleri Kars, Ardahan ve Batum'u boşaltırlar ise, İngiltere de Kıbrıs'ı boşaltacaktı. Ama ne Rusya anılan yerleri boşalttı ne de İngiltere Ada'dan ayrıldı. Aslında İngiltere'nin maksadı, Doğu Akdeniz'de, Hindistan yolunu emniyete almak idi. İşte, Adan'ın bu şekilde İngiltere'ye devri, Rumların, Yunanistan ile birleşme, yani "Enosis" fikrini kamçıladi.

İngiltere, I'nci Dünya Savaşı başladıktan sonra, 5 Kasım 1915'de, Kıbrıs'ı resmen ilhak ettiğini açıkladı. Bu tarihten itibaren ve özellikle de savaştan sonra, adadaki Rumlar, Yunanistan'a bağlanmak için gizli faaliyetler yürüttükleri gibi, en büyüğü 1931'de olmak üzere, çeşitli olaylar çıkardılar. 1948 yılında ise, ABD'deki dini eğitiminden dönen Makarios, "Kition" (Larnaka güneyinde) Piskoposluğu görevine başladı. Çocukluğundan beri aşırı ve ateşli bir Enosis taraftarı olan Makarios, bu girişimin başına geçti ve Ada'da, 15 Ocak 1950'de bir halk oylaması yapılmasını sağladı

Bu halk oylamasında, Rumların %95'i Enosis'i istedi ama, Makarios bu oylama sonucundan ve bilahare BM'ye götürdüğü "Halkın kendi kaderini kendisinin saptaması (self-determinasyon) talebinden bir netice alamayınca, 1954 yılında, Yunan Albay Grivas (Yunanlıların, Anadolu'yu işgal savaşına Teğmen rütbesi ile katılmıştır) ile birlikte, "Kıbrıs Mücahitleri Helen Ulusal Örgütü" anlamına gelen

ihtilâlcî terör teşkilâtı "EOKA"yı kurdu ve bu örgüt de, 1955-1959 yılları arasında –ağırlık İngiliz hedeflerinde olsa da– hem İngilizlere, hem de Türklere karşı tedhiş ve anarşik eylemler gerçekleştirdi.

Bu arada Türkiye hem CHP iktidarı zamanında hem de DP iktidarı zamanında, 1955 yılına kadar, Kıbrıs'taki olay ve gelişmelere karşı maalesef etkili bir politika yürütemedi. Kıbrıs'taki duruma bir çözüm bulmak üzere, İngiltere'nin daveti üzere Türk, Yunan ve İngiliz yetkilileri, 29 Ağustos 1955 tarihinde, Londra'da bir araya geldiler ama, bu toplantıdan bir sonuç alınamadı. Bununla birlikte, yine aynı yıl Türkiye'de madem adadaki Rumlar Yunanistan ile birleşmek istiyor, Türkler de Türkiye ile birleşsin fikri ağırlık kazandı ve "Ya Taksim Ya Ölüm!" sloganı sokaklara yansdı. 6-7 Eylül 1955 tarihlerinde ağırlıklı olarak İstanbul'da meydana gelen olayların Kıbrıs'taki gelişmelerle ilgili yönünün olduğuna dair yorumlar yapıldı. Bu arada Kıbrıs'ta, Türkler tarafından, Rumlara karşı kendilerini meşru müdafaa kapsamında savunmak maksadıyla, 1 Ağustos 1958 tarihinde, Türk Mukavemet Teşkilâtı (TMT) kuruldu.

Ada'da, 1958 yılında Rumların tedhiş eylemlerinde çok büyük bir artış meydana geldi. Bu ortamdan bunalan İngiltere'nin girişimi ile, 5 Şubat 1959 tarihinde İsviçre'nin ZÜRİH kentinde bir araya gelen Türk ve Yunan Başbakanları, 11 Şubat 1959 tarihinde Kıbrıs konusunda anlaştılar. Bilahare, iki Başbakan Londra'ya gittiler. Londra'da üç ülkenin Başbakanları ile, Kıbrıs Türk ve Rum toplum liderlerinin katıldığı görüşmeler olumlu sonuçlandı ve 19 Şubat 1959 tarihinde, anılan üç ülkenin temsilcileri arasında Londra Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmaya göre, iki üs (Agraturi ve Dikelya) hariç, İngiltere Ada'dan çekilecek ve Kıbrıs'ta, iki toplumlu bağımsız bir devlet kurulacak; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere garantör ülke olacaklardı. Antlaşmaya uygun olarak anayasanın hazırlanmasını müteakip, 15/16 Ağustos 1960 gecesi, Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu. Ayrıca, Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Askeri İttifak Antlaşması'na göre; Kıbrıs'ta, 950 kişilik Yunan Alayı ve 650 kişilik Türk Alayı (Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı-KTKA) bulunacaktı ki, bu Alaylar, 16 Ağustos 1960'da adaya geldiler. Londra Antlaşması; Kıbrıs Türk'üne, Türkiye'nin garantörlüğünü kazandırdığı gibi, Türklere yönetimde ve yasamada, nüfusları ile mütenasip olan haklar sağladı; tam olarak uygulandığı taktirde, soydaşlarımıza can ve mal güvenliği ve siyasi olarak eşitliği sağlayan bir antlaşma idi. Ama, Londra ve Zürih Antlaşması'nın, Enosis hedefini gerçekleştirmede engel olarak gören Makarios, aynı amaçla mücadeleye devam kararı alarak, lağv edilen EOKA yerine, Nisan 1961'den itibaren, adada "Rum Gizli Ordusu" nu örgütlenmeye başladı ve bu örgütün mevcudu, Aralık 1963'de 10.000 kişiyi buldu. Anılan örgütün silahlarının çoğu da gizli yollardan olmak üzere, Yunanistan'dan geldi. Bu arada Makarios, Türklerin aleyhine olarak, Anayasa'da değişiklik yapılması talebinde bulunmaya başladı ve öngördüğü anayasa değişikliklerinin, Türkiye tarafından kabul edilmemesi halinde, "Zürih ve Londra Antlaşmaları'nı silahlı bir oldubitti ile ortadan kaldırmayı, Türkleri saf dışı etmeyi, Yunan Ordusu'nu adaya daveti, içeren Akritas Planı'nı hazırlattı. Bu planın uygulamasının da 1965 yılında yapılması öngörülen genel seçimlerinden önce tamamlanması tasarlanmıştı. Rumlar planın ilk uygulamasına 21/22 Aralık 1963 gecesi başladılar. O gece, Lefkoşa'nın Türk kesiminde, evlerine gitmekte olan Türkleri, Rum polisi, araçlarından indirerek, silah aramasına tabi tutmak istedi. Türkler, bu haksız uygulamaya itiraz edince, Rum polisi, rastgele ateş ederek, iki Türk'ü öldürdü, bazılarını yaraladı. Ertesi sabah, bu olayı protesto eden öğrencilere de Rum polisi ateş açtı; iki Türk öğrenciyi yaraladı. Aynı gece (22 Aralık 1962), Lefkoşa'daki Atatürk Anıtı kurşunlandı; çatışmalar yoğunlaştı ve iki taraftan da ölenler oldu. Bu çatışmalarda TMT; hem Gizli Rum Ordusu (GRO) hem de sözde devlet güçlerine karşı, Türkleri savunmaya çalıştı. Silahlı Rum çeteleri, Rum polisi, GRO mensupları, 24 Aralık 1963 günü, Lefkoşa'nın batısında bulunan Kumsal semtinde ikamet eden, KTKA'nda görevli Tabip Binbaşı Nihat İlhan'ın (Kendisi ile Elâziğ'da tanışma ve konuşma fırsatım oldu) eşi ve birisi altı aylık üç çocuğunu, toplam 33 mermi ile katlettiler. Ayrıca, Rum çeteleri, aynı gün (24 Aralık 1963), Ayvasıl Köyü'nde 21 Türk'ü katledip, toplu halde gömdüler. Bu olaylar, tarihe "Kanlı Noel" olarak geçti. Rumlar, bu katliamı, Hıristiyan Dünyası'nın, 25 Aralık ile birlikte dini bayramlarının arifesinde, yani kendilerine göre kutsal olan bir günde gerçekleştirdiler. Akritas Planı'nın uygulamalarından olan bu olay rahmetli Rauf Denktaş'ın sıklıkla gündeme getirdiği üzere, adadaki bütün Türkleri yok etmeyi amaçlıyordu. Devam eden saatlerde, siyasi ve diplomatik girişimler sonuç vermeyince, Türk Hava Kuvvetlerine ait savaş uçakları, 25 Aralık 1963 günü, Lefkoşa üzerinde ihtar uçuşları yaptılar; KTKA da bulunduğu kışlaları terk ederek Gönyeli ile Ortaköy arasında mevzilendi.

Bu esnada hem suçlu olan hem de güçlü ve haklı olmaya çalışan Makarios, "Türk tehdidi var", "Türkiye, müdahaleye hazırlanıyor" gibi feryatlar ettiyse de BM'den istediği yardımı alamayacağını anlayınca; Türk-Yunan-İngiliz askeri birliklerinin, İngiliz General Peter Young komutasında, duruma el koymasına razı oldu. Bu kapsamda, İngiliz askerleri, Lefkoşa'da, Türk ve Rum kesimlerini ayıran hat boyunca, iki taraf arasına girerek mevzilendiler. İngiliz General Young'ın, haritada bir yeşil kalemle işaretlediği bu hattın adı, "Yeşil Hat" olarak adlandırıldı ve öyle kaldı (Kalelioğlu, 2011: 23-24).

1963 yılı Kanlı Noel'inde sonra, Lefkoşa'da Yeşil Hat oluşturulmasına rağmen, 1964 yılı olaylarla başladı; Ocak- Mart 1964 aylarında da Rum çetelerinin, Türklere silahlı saldırıları oldu. Rum çeteleri, Şubat ayında Limasol'daki Türk mahallesine, Mart ayında Baf'ın Türk kesimine saldırdı ve Baf'daki olaylar bütün Ada'ya yayıldı. Bu arada, BM Güvenlik Konseyi, 4 Mart 1964 tarihli Kıbrıs'a Barış Gücü (BG) gönderme kararı alırken (BG'nün ilk unsurları, 24 Mart 1964'de adaya geldi) Rum saldırılarının durdurulması için, Türk Hükümeti de Makarios Hükümeti'ne bir nota verdi. Ancak olaylar durmadığı gibi, Rum çeteleri, Mayıs 1964 sonunda, Magosa'da 34 Türk'ü öldürdü. Bunun üzerine İsmet İnönü Hükümeti, 2 Haziran 16 Mart 1964'de, TBMM'den Kıbrıs'a askerî harekât icrası için yetki aldı ve, 6 Haziran'da Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunulmasına karar verdi; Mersin ve İskenderun limanlarında askeri gemiler toplanmaya başladı. Ancak tam bu noktada devreye, 5 Haziran 1964 günü, ABD Başkanı Johnson'un, Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunmaması halinde Türkiye'nin NATO ile sağladığı güvenlikten mahrum kalacağını belirttiği mektubu devreye girdi. Türkiye müdahaleden vazgeçmek zorunda kaldı.

Bu arada Yunanistan'ın, Ada'ya gizli yollardan, silah ve teçhizatı ile birlikte binlerce asker sevk ettiği ortaya çıktı (Bazı kaynaklara göre, askerlerin mevcudu subay ve er olarak 20.000'ni buluyordu). Bu arada, diplomatik çabalara rağmen, olaylar da devam ediyordu. 6 Ağustos 1964 günü, Grivas'ın komuta ettiği 4.000'den fazla Rum Milli Muhafız askeri, ağır silahlarla; adadaki Türklerin denizden Türkiye ile tek bağlantısı olan ve 500 kadar mücahit tarafından savunulan Erenköy bölgesine saldırdı ve bölgeyi karadan kuşattı ve denizden ablukaya aldı. Ada'daki BM Barış Gücü, saldırıları durduramadı. Bunun üzerine, Türk Hükümeti, Rum saldırılarının durması ve ablukanın kalkması için, 7 Ağustos 1964 günü, BM ve NATO'ya başvurdu ve aynı zamanda, aynı gün Türk savaş uçakları da ada üzerine uçmaya başladı. Rumlar saldırılarını durdurmayınca, İnönü Hükümeti, 8 Ağustos 1964 günü, adaya hava harekâtı yapılması yönünde karar verdi ve karar çerçevesinde Türk Hava Kuvvetleri; 8 Ağustos günü 34 savaş uçağı (F-100 ve F-86) ve 9 Ağustos günü de 64 savaş uçağı ile Erenköy bölgesinde, karada ve denizde bulunan Rum Hedeflerini bombaladı. Rumlar, çok ağır zayıatlar verdiler (Rumlara ait bazı ağır silahlarla birlikte, 70 kamyon, 5 Rum şilebi ve 2 Rum hücumbotu tahrip edildi) (Meydan, 2021: 313-315). Bu arada, 9 Ağustos sabahı, bölgeye gelen Yunan savaş uçakları da Erenköy'e ateş açtılar; iki Türk şehit oldu, cami, okul ve bazı evler isabet aldı. 8 Ağustos'taki bombardımanda uçağı isabet alarak düşen Hava Pilot Yüzbaşı Cengiz Topel, Rumlar tarafından insanlık dışı yöntemlerle işkence yapılarak şehit edildi. ABD Dışişleri Bakanı'nın da devreye girmesi ve BM Güvenlik Konseyi'nin, 9/10 Ağustos 1964 gecesi yaptığı ateşkes çağrısı üzerine ateş kesildi. Bu çatışmalarda, Yzb. Cengiz TOPEL dahil, Türk mücahitleri 13 şehit, 4 kayıp ve 32 yaralı verirken; Rumların, 53 ölü ve 125 yaralı vardı (Artuç, 1989. 86). Bu harekâttan sonra, 1967 yılına kadar, adada, Türklere yönelik ciddi bir saldırı olmadı.

1967 yılına gelindiğinde, Makarios ve Yunanlı Albay Grivas'ın arası açılmaya başladı. Makarios, gelinen noktada Enosis için, Türklere karşı ekonomik ve sosyal nitelikli baskılar uygulama taktiğini tercih ederken, Grivas yine askeri bir oldubitti ile Enosis'i gerçekleştirmek istiyordu. Bu arada, Nisan 1967'de, Yunanistan'da askeri bir darbe oldu ve "Albaylar Cuntası" yönetimi ele geçirdi. Askeri yönetimin hükümet programında, Enosis'i ve Grivas'ı destekleme, Makarios'a da karşı olma mesajları vardı. Nitekim, Yunan askeri cuntasının Başbakanı Kollias, 9-10 Eylül 1967 tarihlerinde, sırası ile Keşan ve Dedeoğaç'ta Başbakan Süleyman DEMİREL ile yaptığı görüşmelerde Enosis'i gündeme getirince, Türk Başbakan'dan, "Enosis savaştır" cevabını aldı ve görüşmelerden olumlu bir sonuç çıkmadı (Özakman, 2019: 244). Böyle bir ortamda, 15 Kasım 1967 tarihinde, Grivas'ın Milli Muhafızları, Boğaziçi (Karma nüfuslu) ve Geçitkale (Türk) köylerine saldırarak, 24 Türk'ü Şehit edip, çok sayıda Türk'ü de yaraladı.

Ortaya çıkan bu durum üzerine Türk Hükümeti, 17 Kasım 1967'de, Kıbrıs'a askeri müdahale için TBMM'nden tekrar yetki aldı ve Türk savaş uçakları yine Kıbrıs üzerinde uçmaya başladı. Hükümet, TSK'ya Kıbrıs'a müdahale direktifi iletti, ancak ABD'nin devreye girmesi üzerine müdahaleden vazgeçildi. Başkan Johnson'un gönderdiği Dışişleri Bakanı Cyrus Vance'ye, başta Türk köylerine Rum saldırılarının durdurulması ve Kıbrıs'ta, Londra Antlaşması'nın tanıdığı kontenjandan fazla olan Yunan askerlerinin adayı derhal terk etmesinin sağlanması yönündeki talepler iletti (Türk Hükümeti, Albay Grivas'ın adayı terketmesini de içeren bir notayı da doğrudan Yunan Hükümeti'ne vermişti). Vance, Yunan ve Rum tarafları ile görüştü ve karşı taraf, Türk Hükümeti'nin taleplerini kabul etti. Türk köylerine saldırılar durdu. Grivas, Yunanistan'a geri döndü (Atina'ya dönüşte General oldu) ve Aralık 1967-Ocak 1968 tarihlerinde, 12.000 civarında Yunan askeri de Kıbrıs'tan Yunanistan'a nakledildi.

Kıbrıs Türk Toplumunu, sağlanan bu ortamdan yararlanarak, bazı düzenlemeler yaptı. Bu kapsamda, 28 Aralık 1967'de, "Geçici Türk Kıbrıs Yönetimini" kurdu. Fazıl KÜÇÜK yönetiminde, İcra Komitesi, ile Temsilciler Meclisi ve Toplum Meclisi kuruldu. Bu arada, Türk mahkemeleri de resmen faaliyete geçti. Bu kuruluşların faaliyete geçmesi ile, Kıbrıs, fiilen iki toplum ve iki yönetime bölünmüş oldu (Zaten, Türklerin tamamına yakını, kendilerine ait ve neredeyse Rum olmayan köylerde yaşama-ya başlamışlardı). Yine fiiliyatta, Makarios yönetimi, sadece Rum toplumunu temsil eder hale geldi.

15 Temmuz 1974 sabahı, Nikos SAMPSON liderliğinde Rum Milli Muhafız Ordusu'nun (RMMO), Kıbrıs'ta yaptığı darbe haberi Türkiye'de duyulur duyulmaz, Başbakan Bülent ECEVİT, "Kıbrıs'ta, hiçbir oldubittinin kabul edilmeyeceğini," açıkladı; gerekli siyasi ve diplomatik görüşme ve değerlendirmeler yapıldıktan sonra, 1959 Zürih ve Londra Antlaşmalarının, garantör devlet olarak Türkiye'ye verdiği yetkiye istinaden, Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunulmasına karar verildi. 15 Temmuz tarihi itibarıyla Genelkurmay Başkanlığı'nın, hazırlıkların tamamlanması için beş günlük bir süreye ihtiyaç duyulduğunu, belirtmesi üzerine, 20 Temmuz 1974 sabahı, Kıbrıs'ta askerî harekâta başlanması kararlaştırıldı (Aslında, 1963 ve 1967 olaylarından sonra hazırlanan Ada'ya yönelik müdahale planlarında, bu süre 20 gün olarak belirlenmişti). Hükümetin verdiği direktif üzerine, zaten 15 Temmuz'da gerek planlama gerekse icraata yönelik hazırlıklara başlamış olan Genelkurmay, Kuvvet Komutanlıkları ile gerekli koordinasyonu yaparak, hem harekât planına son şeklini verdi, hem de harekâta katılacak birlikleri belirledi

Kaynakça

Artuç, İ. (1989). *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, İstanbul: Kastaş Yayınları.

Kalelioğlu, O. (2011). *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Gazimagosa Savunması*, Ankara: Çetin Matbaacılık.

Meydan, S. (2021). *Pusula*, İstanbul: İnkilâp Yayınları.

Özakman, T. (2019). *Çılgın Türkler Kıbrıs*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Tülbentçi, F. ve Feridun F. (2014). *Büyük Türk Zaferleri*, İstanbul: İnkilâp Yayınları.

KIBRIS BARIŞ HAREKATI'NDA KARA HAREKATI

Haldun SOLMAZTÜRK
Dr., (E) Tuğgeneral
21nci Yüzyıl Türkiye
Enstitüsü,
hsolmazturk@yahoo.com

“Türkler bir ırk ve millet olmak haysiyetiyle yeryüzünün en şerefli insanlarıdır. Seciyeleri pek temiz ve yücedir. Şecaatleri bozulmaz bir kudret halindedir. Dini ve vatani faziletleri her tarafsız ruha saygı ve hayranlık verir. Soylulukları alınlarında ve işlerinde yazılıdır. İyi kanunları, daha iyi hükümetleri olsaydı dünyanın en birinci milleti olmak hakkını kazanırlardı.”
Alphonse de Lamartine

Giriş

Savunulan bir adaya yapılacak müşterek hareket en güç askeri operasyonlardan biridir; ayrıntılı planlama, koordinasyon ve harp prensiplerinin sinerji yaratacak şekilde ustaca uygulanmasını gerektirir. Harp prensipleri genel olarak hedef, taarruz, sıklet merkezi, kuvvet tasarrufu, manevra, emir komuta birliği, emniyet, baskın, basitlik olarak sıralanırlar; bunlardan hangilerinin öne çıkacağını koşullar belirler. Modern askeri tarihte en bilinen ada hareketi Almanların II. Dünya Savaşı'nda 1941 Mayıs'ında Girit'e yönelik hava indirme hareketidir. Girit'te 'baskın' prensibi' öne çıkmış ve böylece sonuç almak üzere, denizden taşınan unsurlar yanında büyük çaplı Alman hava indirme birlikleri aynı anda ve kitle halinde kullanılmıştır. Almanlar, İngiliz kara kuvvetlerinin hataları sayesinde, on gün içinde Girit'i tümüyle ele geçirmiş olmalarına rağmen bu 'başarının' bedeli çok ağır olmuştur. Alman Hava Kuvvetleri o kadar çok sayıda uçak kaybetmiş, hava indirme unsurları—özellikle paraşüt birlikleri—o kadar ağır zayıyat vermiştir ki Hitler savaşın sonuna kadar bir daha böyle ve bu çapta bir harekate girişmekten kaçınmıştır. Almanlar Girit'te istedikleri sonucu almış olsalardı sırada Kıbrıs—sonra da Mısır ve Kuzey Afrika—vardı. Otuz yıl kadar sonra icra edilen 1974 Kıbrıs Barış Harekati planlama ve icrasında Girit 1941 deneyimlerinden yararlanılmıştır.

Kıbrıs Adası

Kıbrıs adasının Anadolu'ya mesafesi sadece 70 kilometredir. Adanın kıyılarında çok sayıda çıkarmaya elverişli plajlar vardır: doğuda Boğazköy ve Mağusa arasındaki plajlar, Güzelyurt Körfezi, Girne'nin doğusundaki ve batısındaki plajlar, Limasol, Larnaka ve Baf plajları. Fakat dağların kıyıya yakın olduğu kuzey sahilindeki plajlar küçüktür ve ancak küçük çapta birliklerin birbirlerinden uzak plajlara ayrı ayrı çıkmalarına imkân verir.

Beşparmak Dağları adanın kuzey sahili boyunca bir duvar gibi yükselir; buradaki tek liman olan Girne çok küçüktür ve büyük çaplı askeri hareketin desteklenmesi için elverişli değildir.

Adanın Güneybatı kesimindeki Trodos Dağı ile Beşparmaklar arasında Mesarya Ovası uzanır. Başkent Lefkoşa buradadır.

Doğuda Mağusa, güneydoğuda Larnaka bölgelerinde geniş plajlar ve büyük liman tesisleri vardır ancak her durumda Mesarya'yı kontrol altında tutan Beşparmakların ele geçirilmesi gerekir.

Girit'te olduğu gibi Kıbrıs'ta da hareket planlamasına 'baskın' etkisi hakim olmuş, en beklenmedik yerden—kuzeyden—adaya çıkarken, ovaya indirilen hava indirme ve uçarbirlik unsurlarıyla birleşme hedeflenmiştir. Böylesine riskli bir hareketin başarısında Mücahitlerin—ve 1960'dan beri Ada'da olan Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı'nın—büyük katkısı olacaktır.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin böyle bir hareket için daha Aralık 1963 olaylarından başlayarak—11 yıldır—hazırlık ve eğitim yapmakta olduğu da unutulmamalıdır.

Öncesi

Ada'da 1963'te başlayan ve süregelen gerginlik ve Rum/Yunan saldırıları nedeniyle Türk Silahlı Kuvvetleri ciddi bir hareket hazırlığı içine girmişti. 1967 yılına gelindiğinde sınırlı sayıda da olsa eğitimli birlikler, çıkarma araçları, helikopterler ve ulaştırma uçakları vardı. Ancak havadan incek birlikler iki paraşüt ve iki komando taburuyla sınırlı, uçak ve helikopterler de bir seferde ancak bir tabur taşıyacak ya da havadan atacak kadardı. Bu yüzden 1967 krizi sırasında uçuş mesafesini kısaltmak üzere tüm unsurlar karadan Adana, Mersin bölgesine intikal ettirilmiş, o dönemde yığınaklanan kuvvet 25-30 bini bulmuştu. Ama hareket icra edilmedi ve tüm birlikler gerye kişilerine döndüler.

1963'den 1974'e kadar çeşitli krizlerde Türk Ordusu altı kez Ada'ya müdahale için alarma geçmiştir. Bu durum hem moral bozukluğuna hem de görevin bir an önce başarılması için motivasyonun artması gibi çelişkili bir ruh haline sebep oluyordu: "1963 Kanlı Noel'den Kıbrıs Barış Harekatına kadar tam on yıl sekiz ay zafer için çalıştık, zafer için hazırlandık. Kıbrıs'la yattık, Kıbrıs'la kalktık. Hayatımızın en güzel on bir yılının karşılığıdır bu zafer, bu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti. Onbinlerce kişinin on bir yılı ve zafer" (Evcil, 1999).

1974 yazına kadar geçen yedi yıllık sürede hem eğitimli birlik sayısı hem de araç, gereç ve teçhizat kapasitesi artırıldı, hareket planları güncellendi, farklı kuvvetlerin birlikte savaştığı 'müşterek' hareket usulleri, koordinasyon geliştirildi ve hazırlıklar sürdürüldü. Artık iki taburu paraşütle atabilecek, bir taburu helikopterle taşıyabilecek, dört taburu tanklar ve topçuyla birlikte kıyıya çıkarabilecek kapasite vardı. Bu kuvvet, 2-3 saat içinde havadan atılacak/taşınacak üç taburla ve 48 saat içinde de kıyıya çıkarılacak dört-beş taburla takviye edilebilirdi.

Ama bir adaya yapılacak deniz aşırı hareket ve muhasım kuvvetin gücü yanında teçhizat ve malzeme eksikleri düşünüldüğünde herşey mükemmel olmaktan uzak ve risk yüksekti.

Örneğin, Hava İndirme Tugayı'nın 1800-2000 kadar paraşüt eksiği vardı. Eski—kullanma süresi dolmuş—paraşütler de kullanılmasına rağmen uçak tahsis edilemediğinden ya da henüz eğitimleri tamamlanmamış olduğundan 1000 kadar personel ilk hücumu katılamadı. Ayrıca, atlama anında kritik önemi olan 'atlayış öğretmeni' eksiği de vardı.

Türkler Ada'da dağınık olarak yaşıyorlardı. En geniş Türk bölgesi 'Üçgen' olarak anılan kuzeyde St. Hilarion-Türk Bozdağı, batıda Kanlıköy-Gönyeli-Lefkoşa, doğuda Boğaz-Hamitköy arasında kalan bölgeydi. (Hava indirme ve uçarbirlik hareketi buraya yapılacaktı.)

Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'nin yirmi tabur ve on dokuz müstakil bölükten oluşan 13,500 kadar kuvveti vardı. TMT, Üçgen bölge ve Serdarlı dışında genel olarak Türklerin yaşadığı 135 yerleşim yerinin yakın savunmasından sorumluydu ve esas olarak hafif silahlıydı.

Yunan ordusundan subaylar ve farklı unsurlarla takviyeli Rum Milli Muhafız Ordusu (RMM)'nin gücü yirmi üç tabur—40 bin—kadardı. Bunların üçü komando, biri mekanize piyade, biri de zırhlı keşif taburuydu ve ağırlıklı olarak Üçgen Bölge, Girne ve Mağusa'da tertiplenmişlerdi. Ancak ihtiyaç duyulan bölgeleri süratle—2-3 saat içinde—takviye etme imkan ve kabiliyetleri vardı.

Kıbrıs 1974

Yunanistan'daki askeri cuntanın 15 Temmuz 1974 günü Makarios'a yönelik suikast ve darbe girişimi sonrası, siyasi hedefin adayı 'mümkün olan en kısa zamanda' Yunanistan'a bağlamak—Enosis—olduğu açıktı. Derhal tepki gösterilmezse bir oldu-bittiyle karşılaşma ihtimali yüksekti.

Bakanlar Kurulu 17 Temmuz 1974 günü yaptığı iki saatlik toplantıda Başbakan Ecevit'e İngiltere ile ortak askeri hareket ve bu maksatla müzakere yetkisi vermişti. Ecevit aynı gün İngiltere'ye giderek bu konuyu müzakere etti ama İngilizlerin isteksizliği nedeniyle sonuç alınamadı. İngiltere'nin 'Garanti Antlaşması' gereği olan yükümlülüğünden kaçınması üzerine, 18 Temmuz günü sabah saatlerinde ada-ya tek taraflı müdahale kararı alındı.

Rum Milli Muhafız Ordusu, Yunan Alayı ve Yunanistan'dan gizlice adaya getirilmiş olan birlikler ve komuta makamlarındaki Yunanlı subaylar başta Mağusa bölgesi olmak üzere tüm kıyıları, Lefkoşa'yı ve Lefkoşa havaalanını Türkiye'nin olası bir askeri hareketine karşı savunmak için tertiplenmişlerdi. Ayrıca, Türkiye'nin müdahalesi durumunda Yunanistan'dan adaya intikal ettirilmek üzere kara, deniz ve hava unsurları görevlendirilmiş, hazırlık yapılmıştı. Ancak, darbenin arkasından Rum kesimi tam bir kargaşa ve iç çatışma halindeydi. 20 Temmuz sabahı Barış Harekatı'nın başlaması üzerine Yunan Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs'ı takviye görevleri iptal edilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden "Kıbrıs'a asker çıkarılması ve gerekirse Yunanistan'la harp edilmesi" kararı alındı ve hareket için 20 Temmuz günü belirlendi ve Başbakanlık Harekat Emri 19 Temmuz 1974 günü saat 10:35'de Genelkurmay başkanlığına verildi.

Barış hareketi iki aşamalıdır: 20-22 Temmuz ve 14-16 Ağustos.

I. Barış Harekatı (20-22 Temmuz 1974)

Birinci hareket iki safhada icra edilmiştir. Amfibi unsurlar—Amfibi Piyade Alayı ve 39'ncu Tümen 50'nci Piyade Alayı—Girne'nin batısındaki küçük bir plaja—Piladini—çıkarken, Hava İndirme Tugayı Mesarya ovasında Türklerin kontrolü altındaki Gönyeli bölgesine paraşütle atlamış, Komando Tugayı ise yine Mesarya ovasında Kırnı bölgesine helikopterle inmiştir. İkinci safhada ise Lefkoşa'nın kuzeyine inen unsurlarla Girne'nin batısına çıkan unsurların birleşmesi, Girne-Lefkoşa yolunun kontrol altına alınması ve müteakip hareket için yeterli genişlikte bir bölgenin kontrol altına alınması hedeflenmiştir. Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin ağırlıklı olarak konuşlandığı Mağusa bölgesine de bir feribot ve ticari gemilerden oluşan bir 'gösteri' konvoyu gönderilerek bu bölgedeki RMM ve Yunan birliklerinin asıl çıkarmanın yapıldığı Girne'ye ve Lefkoşa/Gönyeli bölgesine kaydırılmaları geciktirilmiştir.

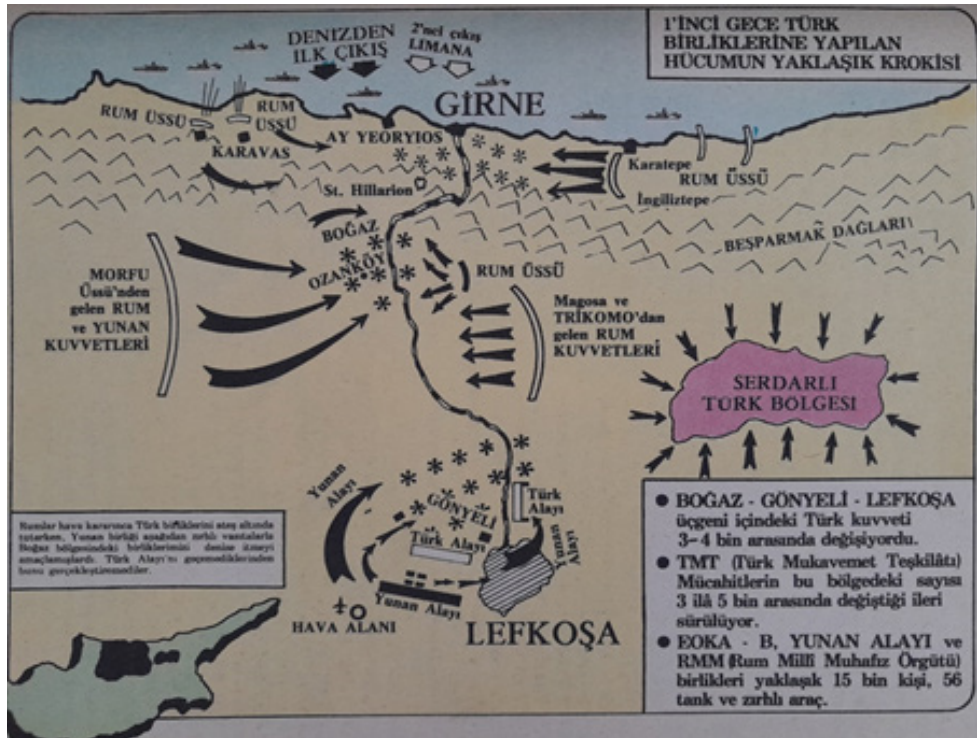
20 Temmuz: Kader Günü

İlk gün adaya çıkan ve inen unsurların toplam gücü dört paraşüt taburu, dört komando taburu (biri Jandarma Komando), beş piyade taburu (ikisi amfibi tabur), bir tank bölüğü, bir topçu taburu ve bir dağ topçu bataryasıdır. Ulaştırma araçlarının eksikliği ve zaman baskısı ilk anda çıkarılan birlik sayısını ciddi olarak kısıtlamıştır. Örneğin, Hava İndirme Tugayının bir kısım personeli 20 Temmuz günü Kayserili vatanseverlerin sağladığı otobüslerle Taşucu'na intikal ettirildiler ve ancak 21 Temmuz günü helikopterlerle Ada'ya geçirildiler.

RMM kuvvetleri, sayısal olarak hem çıkarma bölgesinde hem de Mesarya/Gönyeli ovasındaki 'Üçgen' bölgede 4,5-5 kat üstünlüğe sahiptir. Ancak hareketin darbe girişiminden birkaç gün sonra ve Rum tarafı kendi içinde çatışma halindeyken icra edilmesi Türk ordusu için bir avantaj sağlamıştır. Ayrıca ikinci günden itibaren etkin olarak devreye giren hava ve deniz kuvvetlerinin kara hareketine desteği sonucu belirleyici olmuştur.

Kolordu Karargahı ilk gün saat 11:00 sularında Boğaz'da faaliyete geçti ve Korgeneral Nurettin Ersin emir-komutayı üstlendi.

Gerek Girne bölgesinde bir kıyı başı tesis edilmesi gerekse Girne-Lefkoşa yolunun geçtiği Beşparmakların kontrol altına alınması için 20 Temmuz günü ve 20/21 Temmuz gecesi şiddetli muharebeler verilmiştir. 50'nci P. A. Komutanı Albay İbrahim Karaoğlanoğlu 20 Temmuz günü öğleden sonraki saatlerde şehit olmuştur. Baskın etkisi ortadan kalktıktan sonra bölgeye gelen takviyelerin ciddi direnişi karşısında hareket yavaşlamış, planlanan hedefler ilk gün ele geçirilememiş ve inen birliklerle Girne'de plaja çıkan birlikler birleşememiştir. 650 mevcutlu Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı da Yunan Alayı'nın taarruzuna maruz kalmış ve Gönyeli'ye çekilmek zorunda kalmıştır

Şekil 1. 20/21 Temmuz 1974 harekati—temsili harita. (Birand 1975, 97)

Harekatin birinci günü tam anlamıyla bir 'kader günüdür'.

Kıbrıs'ın Temmuz sıcaklığında adaya inen ve çıkan sınırlı sayıda birlik, kıyıbaşı ve hava başı etrafındaki birliklerini takviye eden RMM'nin yoğun düşman havan ve topçu ateşi altında, yanan araziden malzemelerini, ağır silah ve teçhizatı toplamaya, birlik bütünlüğünü kurmaya, lojistik desteği işler hale getirmeye çalışıyordu. Sıcak, düşman ateşi ve yangınlar ortamı cehenneme çevirmişti. Su ve yiyecek ikmalci ciddi bir problemdi ve yorgunlukla birleşerek muharebe gücünü düşürüyor, morali olumsuz etkiliyordu. Birbiri arkasına dar bir bölgeye inen ve çıkan birlikler birbirine karışmıştı. Emir-komuta ve muhabere irtibatlarının kurulması gecikliyordu.

En hazırlıklı durumda harekate katılan Hava İndirme Tugayı'nda bile durum çok farklı değildi:

"Yangınlarla topçu ve havan ateşleri, iğreti tesis edilmiş telefon hatlarını tahrip ettiğinden hiçbir telefon çalışmıyor. ...Kıbrıs'a Hava İndirme Tugayı'nın tamamı inmiş. Birlikler bir yandan hala atma bölgelelerinde yangın içinden malzeme ve cephane kurtarmaya çalışıyor, bir yandan da aç, susuz, uykusuz ve yorgun, plan gereği intikal etmeye çalışıyor. Birlikler adeta iskelet gibi, cansız ve etkisiz. Boğaz bölgesi karmakarışık. Gönyeli'den Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı'nın subay ve astsubaylarının eşleri ve çocukları da Boğaz'a geldi. Bir kısım subay ve astsubay da gelmiş, kimi görevli kimi meraklı. ...Paraşütle atılan geri tepmesiz top, havan ve toplarımız henüz bulunamadı. Bulunanlar da ateş etmek için hazır hale getirilemedi. Uçaklarımızın yakın hava desteği yetersiz". (Evcil 1999, 38-39)

O en kritik günü dönemin önde gelen gazetecilerinden Mehmet Ali Birand da şöyle anlatıyordu:

“Türkiye, RMM ve Yunan Alayı’nın dışında sayıları birkaç bini geçen Yunanlı subayın böylesine bir baskı [tepki] gösterebileceğini beklemiyordu. Oysa içerideki büyük karışıklığa rağmen, bunlar ilk gün uçaklar çekilene kadar toparlanıp mevzilerini almışlardı. Ada’ya çıkan 6 bin civarındaki asker ve eskiden beri bugünü bekleyen mücahitler yeteri kadar ağır silaha sahip değildi. Zaten imkan da yoktu. ...Eğer Türk Alayı, komandolar ve mücahitler insan üstü bir direnme göstermeselerdi durum çok tehlikeli olabilir ve köprübaşı [a.b.] kaybedilebilirdi. ... Harekat yine tamamlanır ancak kayıplar çoğalabilirdi” (Birand 1975, 96).

Bu arada Lefke ve Limasol’daki Mücahit sancakları düşmüş ancak Mağusa Sancağı kale içinde direnmeye devam etmiştir.

Harekatın ikinci günü, hava kuvvetlerinin de yakın hava desteğiyle Türk Silahlı Kuvvetleri üstünlüğü elde etmiş, takviye edilen KTKA karşı taarruzla kaybettiği araziye geri almış ve Yunan Alayı kışlası dahil Lefkoşa hava alanına kadar ilerlemişti. Bu aşamada tüm birlikler çıkan ve inen unsurlar arasında irtibatı kurmak üzere Girne-Lefkoşa yoluna yönelmiştir.

Bununla beraber hem Beşparmakların güneyinde hem Boğaz’da hem de çıkarma bölgesindeki durum sonraki günlerde de kritikti. Girne’de, takviyeler çıkmaya devam etse de özellikle 50nci Alay Komutanı Alb. Karoğlanoğlu’nun şehit olmasından sonra, genel durum iyi değildi ve kargaşa sürüyordu. Dar bir alandaki çok sayıda birlik birbirine girmiş, bölük-tabur-alay-tümen-kolordu kademeleri arasında etkin bir emir-komuta tesis edilememişti:

“Bugün Dikomolara karşı taarruz etmesi gereken 230’ncu Piyade Alayı 1nci Taburu bir türlü hazırlıklarını tamamlayıp taarruzu başlatamamıştı. Taburdan bir türlü haber alamayınca, 22 Temmuz öğleye doğru ben [Hava İndirme Tugayı karargah subayı] bizzat tabura giderek durumu inceledim. Tabur komutanı ve taburun bir kısım subay ve astsubayı 8-10 gün önce atanmışlar. Taburda hemen hemen kimse birbirini tanımıyor. Rütbeler sökülmiş olduğundan kim kime emir vereceğini bilmiyordu. ...Tabur komutanı dahil birçok subay henüz duruma intibak edememiş, bu kadro ile taburun taarruz edemeyeceğini anladığımdan karargaha [Kolordu Kh. ve Hv. İnd. Tug. Kh. aynı yerde—Boğaz] dönüp tabur komutanlığına Hv. İnd. Tug. Kh.’nda görevli Yb. ... yardımcılığına da Bnb. ... atanmasını teklif ettim. Bu kahraman arkadaşlarım da teklifi sevinçle karşıladılar. Tugay Komutanı da uygun gördü. Tabura gidip emri tebliğ ettik ve taarruz için hemen planlama başladı”. (Evcil 1999, 70)

Üçüncü gün, 39ncü Tümenin ikinci kademesini oluşturan diğer birlikler de Ada’ya intikal ettirilmiş ve akşam 17:00 sularında birleşme sağlanmış, 19:00’dan itibaren de ateşkes gidilmiştir. Ateşkes, başta Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) ve ABD olmak üzere uluslararası toplumun etkili baskısının büyük rolü vardır. İlk ateşkes önerisi olan ‘21 Temmuz saat 24:00’ ancak 19 saat geciktirilebilmiştir.

Böylece Barış Harekatı’nın 3 günlük birinci aşaması sona ermiştir.

Cenevre Görüşmeleri

Kıbrıs’taki gelişmeler ve Türkiye’nin Ada’ya müdahalesi Yunanistan’da büyük bir kargaşaya ve siyasi krize sebep olmuştur. Cunta Paris’te yaşamakta olan Konstantin Karamanlis’i davet ederek ‘sivil’ bir hükümet kurmasını istemiş, Karamanlis 24 Temmuz günü yemin ederek başbakanlık görevine başlamıştır. Kıbrıs’ta da 15 Temmuz darbesinin ‘Cumhurbaşkanı’ Nikos Samson istifa etmiş, yerine Glafkos Klerides geçmiştir.

Türkiye, Yunanistan ve İngiltere dışişleri bakanlarının Cenevre’de 25-30 Temmuz günlerinde yaptıkları görüşmeler sonucu geçici bir anlaşmaya ulaşıldıysa da Yunan tarafının—İngiltere’nin de desteğiyle—hiçbir şey olmamış gibi eski Kıbrıs Cumhuriyeti düzenine dönme çabası sürmüştür. 30 Temmuz Cenevre Deklerasyonu ‘Bölgede barışın sürdürülmesi ve Kıbrıs’ta anayasal hükümetin yeniden kurulması’ ve silahlı kuvvetlerin kontrolleri altındaki bölgeleri 31 Temmuz 1974 gece yarısından itibaren genişletmemeleri’ kararı almıştır. Bu arada Kıbrıslı Türkler büyük çoğunluğuyla Rumların kontrolü altındaki bölgelerde çok kötü koşullarda yaşamaya devam ediyorlardı ve katliam haberleri gelmeye başlamıştı.

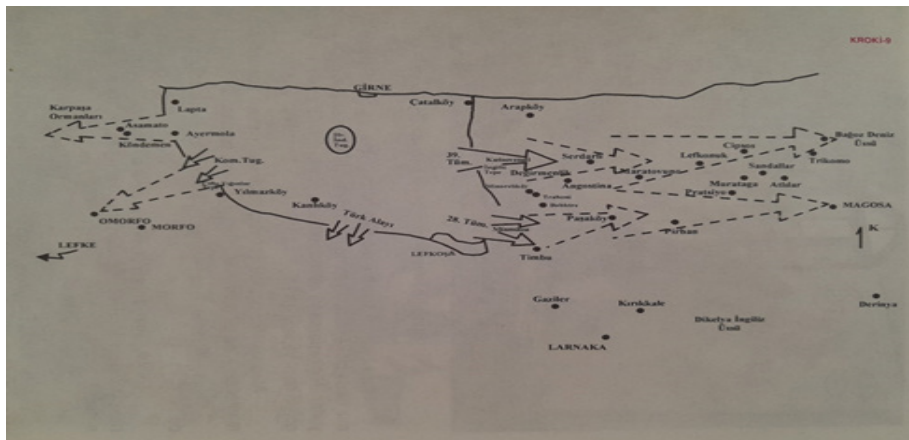
Türk Silahlı Kuvvetleri ise Ada’ya sürekli birlik takviyesine devam ediyordu. Kısa zamanda Girne, Boğaz, Gönyeli ve genel olarak Girne-Lefkoşa yolunun iki tarafındaki bölgede çok sayıda birlik, araç, gereç ve teçhizat toplanmıştı. Böylesine dar bir bölgeye sıkışan Türk Silahlı Kuvvetleri 23 Temmuz-13 Ağustos arasındaki yirmi günlük süreçte kıyı başını ve hava başını Çatalköy-Güngör-Hamitköy-KüçükKaymaklı-Alayköy-Siskilip-Lapta’yı da içine alacak şekilde genişletmiştir.

İkinci Cenevre görüşmeleri 8-13 Ağustos günlerinde yapılmış, Türk tarafı ‘Girne-Lefkoşa-Mağusa’ arasında bir büyük kanton, ayrıca Larnaka, Limasol, Baf, Poli, Lefke ve Karpas’ta münferit Türk kantonları önermiştir. Ancak Türkiye’nin istediği ‘Çok kantonlu federe devlet yapısı’ kabul görmediğinden görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanmış, 13 Ağustos sabahı konferans dağılmıştır.

II. Barış Harekatı (14-16 Ağustos 1974)

Harekat doğuya doğru Lefkoşa-Mağusa genel istikametinde ve batıya doğru Omorfo (Güzelyurt) ve Lefke istikametinde olmak üzere iki ana mihverde icra edilmiştir. Bu safhada da en kritik faktör ‘zamandı’ ve hedeflerin üstün kuvvetlerle sıklet merkezi oluşturarak en kısa sürede ele geçirilmeleri hedeflenmişti. 22 Temmuz’dan 14 Ağustos’a kadar geçen sürede Ada’daki birliklerin gücü iki tümen ve üç tugay eşidi muharip unsurlara yükselmişti. Bu kuvvetler başta 220 tank ve 120 top olmak üzere çeşitli muharebe destek ve muharebe hizmet destek birlikleriyle destekleniyordu. Ayrıca 27 Mücahit taburu harekate katılıyordu.

14 Ağustos sabahı başlayan harekatta 28nci Piyade Tümeni Lefkoşa-Mağusa asfaltının güneyinden, 39ncü Piyade Tümeni ise kuzeyinden Mağusa genel istikametinde, Hava İndirme ve Komando tugayları da Omorfo ve Lefke istikametinde taarruz ettiler.

Şekil 3. II. Barış Harekatı; taarruz mihverleri. (Evcil 1999, 97)

Rum ve Yunan birlikleri zayıf bir direnmeden sonra bozgun halinde geri çekilmeye başladılar. Birinci gün akşamı 28nci Tüm. Birlikleri Haspolat ve Timbu (sonraları Ercan) hava alanı bölgesini ele geçirmiş ve Aşa (Paşaköy)-Lisi (Akdoğan) bölgesine ulaşmışlardı. Mücahit taburları da Büyük Kaymak'lıya girdiler. Bu sırada 39ncu Tümen Değirmenlik doğusuna kadar olan bölgeyi ele geçirmişti.

15 Ağustos harekatiyle piyade tümenleri Mağusa'ya—Ada'nın doğu kıyılarına—ulaştılar ve Mağusa'da bir aydır ağır koşullarda direnmekte olan Türkler de kurtarıldı. Eş zamanlı olarak, tanklarla takviye edilen Komando ve Hava İndirme tugayları batı yönünde taarruzlarla Lefke ve Omorfo'yu ele geçirdiler.

16 Ağustos günü, ele geçirilen bölgelerde ve Karpaz yarımadasında tam kontrolün sağlanmasıyla geçti. 17 Ağustos'taki ateşkesle hareket durduruldu. İkinci hareket da üç günde tamamlanmıştı.

Şekil 4. II. Barış Harekati sonrası nihai durum. (Birand 1975, 279)

Sonuç

Yunanistan, 14 Ağustos 1974 günü II. Barış Harekatinin başlamasıyla 'İki müttefiği arasındaki çatışmayı durduramadığı' gerekçesiyle NATO'nun askeri kanadından ayrıldı. Yunanistan 'askeri kanada' 1980 yılında 'Rogers Planı' ile dönecektir.

Barış Harekati'nda, 498 şehit ve 1200 yaralı verilmiştir. Bu sayıya, Türk Hava Kuvvetleri tarafından—Yunan savaş gemisi yanlğısıyla—batırılan TCG Kocatepe'deki 65 şehit de dahildir. Kıbrıslı Mücahitlerin kaybı ise 70 şehit 1000 yaralı kadardır. Çok sayıda Kıbrıslı sivil Türk de hayatını kaybetmiştir.

Tüm hareket, ateşkes dönemindeki sınırlı hareketler hariç tutulursa, esas olarak 6 (3+3) gündür. Bütün aksaklık, eksiklik, hata ve zafiyete rağmen, bu büyük bir başarıdır. Deniz aşırı intikalle, bu çapta bir birliği Ada'ya intikal ettirmek, savaş koşulları bir yana, eğitim tatbikatı olarak bile çok zor ve karmaşıktır. Sonuçtaki başarıda 'moral ve motivasyonun', bunun sağlanmasında da kilit görevlerdeki bazı subayların belirleyici rolü vardır.

20/21 Temmuz gecesi yaşanan kritik durumda, Ada'yla Ankara'daki hareket merkezi arasında irtibat kesildiğinde Genelkurmay Başkanı Semih Sancar'ın şöyle söylediği rivayet edilir: "Kıbrıs'a inen ve çıkan birlikler imha olduysa, 2nci Ordu elele tutarak Anadolu'dan Kıbrıs'a köprü olacak, 3ncü Ordu bu köprüden geçerek taarruz edecektir." (Evcil 1999, 147-48).

Kıbrıs'ta zaferi getiren bu güven duygusu, Türk ordusundaki bu geleneksel ruhtur. Ancak 'ruhun' tek başına yeterli olamayabileceği durumlar da vardır—harekat bıçak sırtında icra edilmiştir.

Zaferin ağır bir bedeli olduğu ve başarının bazı durumlarda 'kıl payı' elde edilebildiği ortadadır. Türk Ordusu bu yaşananlardan gerekli dersleri aldı mı, 1974 Barış Harekatı'nı yeterince çalıştı ve ondan kalıcı, anlamlı dersler çıkardı mı, emin değilim—sanmıyorum.!

Askeri zaferin siyasi sonucu oldu mu dersiniz, o konudaki durum daha da nettir—olmamıştır.!

Evet, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması engellenmiş ve Kıbrıs Türkü'nün kendi vatanında ikinci sınıf insanlar olarak kalması önlenmiştir ama 'Kıbrıs' sorunu hala orta yerde durmaktadır.

Aradan geçen 50 yılda—yarım yüzyılda—siyasi bir çözüme kavuşmak mümkün olmamıştır. Tam aksine 2004 yılındaki Birleşmiş Milletler referandumu sürecinde ve sonrasında vahim siyasi hatalar, özellikle Avrupa Birliği ile hatalı müzakere stratejileri Kıbrıs'taki fedakarlıkların hemen tümüyle heba edilmesi sonucunu vermiştir. Kıbrıslı Türkler ve Türkiye'nin de çıkarlarını gözetken bir çözüm her zamankinden daha da uzaktır. Kıbrıs siyaseti—ya da siyasetizliği—Türk iç ve dış siyasetinin kronik sorunlarından ayrı tutulamaz. Ne yazık ki hiçbir alanda, ulusal çıkarları ileri götüren sonuçlar alınamamaktadır.

Kıbrıs'ta dört yıl görev yapmış ve bütün hikayeyi oldukça ayrıntılı bilen bir asker olarak, askerlerin (!) kulağına küpe olması dileğiyle, bu kısa yazıyı, harekate 'Paraşüt Tabur Komutanı' olarak katılan bir başka 'askerin' şu çarpıcı sözleriyle bitirmek istiyorum:

"Eğer Türk ordusu girdiği muharebeleri kazanmak istiyorsa mutlaka ne yapıp edip birlik ruhu üzerinde hassasiyetle durmalıdır" (Erdem 1999, 106).

Umalım ki öyledir.!

Kaynakça

Birand, M. A. (1975). *30 Sıcak Gün*, İstanbul: Milliyet Yayınları.

Erdem, T. (1999). *Kıbrıs Barış Harekatında 3ncü Paraşüt Taburu*. Ankara: Genelkurmay Basım Evi.

Evcil, C. (1999). *Yavru Vatan Kıbrıs'ta Zaferin Hikayesi*, Ankara: Genelkurmay Basım Evi.

1974 KIBRIS BARIŞ HAREKATI'NDA TÜRK DENİZ KUVVETLERİ VE DENİZ CEPHESİ

Gökhan AK

Dr. Öğr. Üyesi, (E) Deniz Kurmay Albay
İstanbul Topkapı Üniversitesi, İktisadi, İdari
ve Sosyal Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
(İng.), gokhanak@topkapi.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-0674-9699.

Giriş

Türkiye tarafından Doğu Akdeniz’de 1974 yılında zaruri olarak gerçekleştirilen “Kıbrıs Barış Harekatı”, gerek Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, gerekse 20. yüzyıl modern savaş tarihinde, hem siyasi hem askeri hem de insani açılardan çok önemli bir yere sahip, örnek bir “barışı sağlama ve koruma operasyonu” [peace building and keeping operation] olduğu kadar, hayati bir “insani yardım” [humanitarian aid] faaliyetidir de... Bu meyanda;

(1) Siyasi olarak, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ile, adada 1923 sonrası İngiliz-Yunan-Rum üçlüsünce yayılcı ve faşizan Yunan Megali İdeası kapsamında ortaya çıkarılan “Kıbrıs Sorunu” çözülmüş; böylelikle, Kıbrıslı Türklerin kendi devletleri olan ve egemen, bağımsız ve toprak bütünlüğü sağlanmış Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin 15 Kasım 1983’te kurulmasına giden siyasal süreç doğabilmiş,

(2) Askeri olarak, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ile, adada özellikle 1923’ten 1974’e değin Kıbrıslı Türklere yönelik yine İngiliz-Yunan-Rum üçlüsünce sivil, kolluk ve askeri olarak uygulanan sistematik baskı, zulüm, terör ve hatta soykırıma varan etnik temizlik faaliyetleri tamamen sona erdirilmiş; böylelikle, adanın kuzeyinde Kıbrıslı Türklerin içerisinde huzur, barış ve güvelik içinde yaşayabilecekleri emniyetli bir kara ülkesinin -yalnızca adanın kuzey ve doğusunda da olsa- nihayetinde oluşabilmesi sağlanmış,

(3) İnsani olarak ise, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ile, adada yine İngiliz-Yunan-Rum üçlüsünce Kıbrıslı Türklere karşı onlarca yıldır, gerek İngiliz kolluk kuvvetleri, gerek Kıbrıslı Rumlar, gerekse EOKA gibi Rum terör örgütleri kullanılarak, sistematik biçimde uygulanan zorla yerinden etme, zorla göçe uğratma, ayrımcılık gibi baskı ve zulüm uygulamaları ile cinayet, yaralama, faili meçhul cinayet, tecavüz, kaçırma, alıkoyma, işkence, etnik temizlik ve hatta soykırım gibi türlü şiddet, terör ve kıyım-katliam faaliyetlerinin sonlandırılması sağlanmış; Kıbrıslı Türklerin kendi vatanlarında mülteci, sığınmacı ve yerinden edilmişler gibi değil de, huzur, emniyet ve güven içerisinde, yaşam ve namus endişeleri olmaksızın yaşayabilmeleri olanaklı kılınmıştır.

Dolayısıyla, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’nın, hareket sonrası özellikle adanın kuzeyinde önlediği insanlık suçları ve sağladığı insani yaşam koşulları ile 20. yüzyıl tarihinde tek bir devlet tarafından ve en başarılı şekilde icra edilmiş bir barış hareketi olarak tarihe geçtiğini söylemek mümkündür. Zira bu hareket, 1964’ten beri halen adada konuşlu olan “Kıbrıs’taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü”nün [United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP)] Kıbrıs’ta 60 yıldır gerçekleştiremediğini yapmıştır. Böylelikle 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’nın, o güne değin tek bir devlet (diğer deyişle, Türkiye) tarafından yapılan ve sonuçları itibariyle tam başarı sağlanan; barışı yapma [peace making], barışı zorlama [peace enforcement], barışı sağlama [peace building], barışı koruma [peace keeping] ve insani yardım [humanitarian aid] türündeki neredeyse tüm operasyonel faaliyetleri, askeri-politik, ekonomik-politik ve sosyo-kültürel olarak tüm ada halkı için gerçekleştirdiği görülmektedir. İşte, günümüzde Kıbrıs adasında tam da bu sebeplerden dolayı, iki ana etnik topluluk olan Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar başta olmak üzere, diğer tüm etnik topluluklar barış, istikrar ve güvenlik içinde yaşayabilmekte, ve hatta varlıklarını sürdürebilmektedir. Bu çerçevede, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ile; adada yalnızca Kıbrıslı Türklere değil, adada yaşayan Kıbrıslı Rumlar ve Maronitler başta olmak üzere diğer tüm etnik topluluklara 1974’den günümüze devam edegelen ve halen de sürmekte olan bir barış, istikrar, esenlik ve güvenli yaşam süreci başlamış olup, bu durum adada bugün de halen ve aynen devam etmektedir. Bu nedenle, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı, bu açıdan da 20. Yüzyılın en özgün, önemli ve kritik değere sahip askeri barış operasyonlarından birisidir.

Görüldüğü gibi, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı, siyasi ve toplumsal sebepleri ve sonuçları yanında, askeri olarak da sebep ve sonuçları bakımından kendine özgü, diğer deyişle “sui generis” bir barışı sağlama hareketidir. Bu bağlamda, Kıbrıs Barış Harekatı’nda, kara, deniz ve hava operasyonlarının yegen yegen tek başlarına sürdürülmelerinin yanında, bunların gerek denizde, gerek karada, gerekse de amfibi çıkarma hareketinde “müşterek” olarak icra edildiği operasyon safhaları da olmuştur.

Ancak, Kıbrıs’ın bir ada olması, bundan dolayı bu adaya yönelik olarak adanın kara ülkesinde gerçekleştirilecek kara hareketına katılacak kara birliklerinin adaya intikali için kesintisiz deniz geçişleri, bunların karaya çıkışlarının amfibi çıkarma hareketi ile gerçekleşmesi ve tüm bunlara ilaveten, adada sürdürülecek kara ve hava operasyonlarının bir yandan denizden atış desteği desteklenirken, öte yandan denizden abluka hareketi ile yabancı deniz güçlerinin adaya ulaşmalarının engellenmesi gerekliliği, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’nın o dönemde Türk askeri deniz gücüne büyük bir önem ve yük düşmesine yol açmıştır.

Bu nedenle, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’nın deniz cephesi, Cumhuriyet döneminde Türk Deniz Kuvvetleri’nin hem ilk defa kapsamlı bir amfibi hareket yapması hem de yine ilk defa bir deniz savaşı ortamında müşterek hareket içinde etkin kullanımı özel bir incelemeyi hak etmektedir. Zira 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında, hem bu harekattan alınan dersler hem de ABD’nin 1974-1978 arasında Türkiye’ye uyguladığı katı silah ambargosu kapsamında, Türk Deniz Kuvvetleri’nin dışa bağımlılığının minimumda tutularak, azami seviyede milli ve yerli imkanlarla geliştirilmesi gerek ve gerçekliği de açıkça ortaya çıkmıştır. Günümüzde Türk savunma sanayindeki millilik ve yerlilik temelli siyasa, anlayış ve uygulamaların gerisinde, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’nın bu bağlamdaki sonuçlarının olduğunu da gözden kaçırmamak gerekmektedir.

Bu meyanda, bu çalışmanın ana amacı; 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’na takaddüm eden dönemde Türk askeri deniz gücünün durumunu ortaya koymak, bu gücün hareket sırasındaki operasyonel etkinliğini incelemek ve hareketin deniz cephesini bu bağlamda analiz etmektir.

Araştırmanın Metodolojisi ve Literatür Taraması

Araştırmanın metodolojisi kapsamında; bu çalışma, nitel araştırma metodolojisini benimsemiş olup, tümdengelim yaklaşımını esas almıştır. Temelde nitel bir araştırma olan bu çalışmada, araştırmanın kavramsal çerçevesinde konu ele alınırken kavramlar ve ilişkileri açıklayan “tanımlayıcı”, olayların arka planındaki gerçekleri bulmaya çalışan “nedensel”, vuku bulan olaylardan ilkeler çıkaran “kuramsal”, geçmişte yaşanan bir vakanın etkisi ve bu durumun günümüzdeki etkilerini inceleyen “tarihsel”, araştırılan konu ile ilgili kütüphane, arşiv, internet gibi kaynaklardan elde edilen bilgilere dayalı çalışmaların bilimsel araştırılmasını içeren; doküman analizi, içerik analizi, söylem analizi, gruplandırma ve karşılaştırma gibi bilimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılmış; ayrıca, yorumsamacılık ve diyalektik gibi ileri araştırma yöntemlerinden de metodolojik bağlamda destek alınmıştır.

Araştırmanın literatür taraması kapsamında ise; genel olarak nitel araştırma metodolojisini benimsemiş olan bu çalışmada, bilimsel verinin elde edilmesi çerçevesinde kaynak kullanımı açısından esasen ikincil veri kaynaklarından faydalanılmıştır. Bu kapsamda, kamu ve üniversite kütüphanelerinden ve/ya sanal ortamdan konuyla ilgili elde edilen bilimsel kitaplar, bilimsel makaleler, bilimsel (yayımlanmış) tezler, bilimsel (yayımlanmış) bildiriler ve bilimsel raporlara öncelik verilmiş; anılan kaynaklar taranmış, bulunmuş ve incelenmiştir. Bu şekilde, araştırmanın bulgularını destekleyecek olan ana ve tali kaynaklar elde edilerek okunmuş; kaynakların içerisindeki bilgiler araştırmanın geçici ana hatlarına uygun olarak tasnif edilmiş; analitik bir incelemeye tabi tutulmuş ve araştırma içerisine etik yayın kurallarına uygun olarak ithal edilmiştir.

1974 Kıbrıs Barış Harekatı Öncesi Türk Donanması

Denizlere kıyısı olan bir devlet için, o devletin deniz ülkelerini, diğer deyişle karasuları, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge gibi deniz yetki alanlarını içeren mavi vatanlarını korumak ve kollamak ilgili devletin askeri deniz gücü için en başta gelen ulusal görevlerden birisidir. Bu bağlamda, denizlere kıyısı olan devletlerin, gerek ülkenin, gerekse ulusun geleceklerinin denizlerde olduğundan hareketle, denizlerdeki ulusal ilgi, hak ve menfaatlerinin de korunup kollanması yolunda askeri deniz gücüne çok iş düşmektedir. Zira devletin kara ve hava ülkelerini koruyup kollayacak kara ve hava kuvvetleri kadar, eğer o devletin denizlere de kıyısı varsa ki, Türkiye gibi üç tarafı denizlerle çevreli bir devletin askeri deniz gücünü de kapsayan genel denizcilik gücü çok güçlü olmalıdır. Diğer deyişle, o devlet, denizlerde de çok güçlü olmalıdır; zira reel politik bunu gerektirir. Bu reel politiği ise, güçlü bir sivil ve askeri bahriyelerin birlikteliğinden oluşan güçlü bir deniz gücü sağlar; bu nedenle, denizlere kıyısı olan Türkiye gibi bir devletin askeri deniz gücü, diğer deyişle donanması da çok güçlü olmak mecburiyetindedir. Bu güçlü donanma ise, denizci aklı ile, denizci gibi düşünerek, denizlerin önemini bilerek ve denizci siyasalar uygulayarak elde edilip gerçekleştirilebilir. Tüm bu gerçekleşmenin sonucu ise, o devlet için çevre denizlerini “mare nostrum (bizim deniz)” olarak betimleyip, buraları “mare liberum et tutum (özgür ve güvenilir deniz)” haline getirmenin başarısıdır. Zira çevre denizlerimiz serbest ve güvenilir ise, Türkiye'nin çevre denizlerindeki deniz hak, alaka ve menfaatleri korunuyor, demektir.

Bu noktada, denizcilik gücünün kapsamına, deniz gücünün kullanım alanları ile caydırıcılık rolüne dikkat çekmek uygun olacaktır. Zira kadim Türk tarihinin bir gerçeği olarak Türk devletleri, 1000 yılı aşkın bir süredir denizci devlet olagelmışlerdir. Bu yüzden Türkler, yüzyıllarca denizcilik gücüne sahip olmuş ve onu, devlet ve milletin âli menfaatleri için kullanmıştır. Dolayısıyla, geçmişten günümüze denizcilik gücü, Türk tarihinde kritik bir jeopolitik güç niteliği taşımıştır. Nitekim denizcilik gücü, denizci ülkenin tüm denizcilik imkân ve kabiliyetlerinin bir güç birliği içerisinde koordineli kapsamı ile oluşan ve ortaya çıkan bir olgudur. Bu anlamda denizcilik gücü ve onun deniz gücü ve deniz kuvveti gibi alt unsurları, özellikle modern Türkiye Cumhuriyeti için bugünün hassas güvenlik ve uluslararası ilişkiler ağında çok daha hayati bir önem kazanmıştır. Bu açıdan denizcilik gücü, tüm sistematigi ve alt unsurlarıyla birlikte, modern Türkiye'nin ulusal güvenliğinden ülkesel savunulmasına, denizlerdeki yüksek alaka ve ilişkilerinden hak ve menfaatlerinin korunmasına değin en kritik ulusal güç unsurlarından birini teşkil etmektedir. Dolayısıyla Türkiye için, özellikle Mavi Vatan'da her türlü deniz alaka, hak ve menfaatinin korunmasında deniz gücü ve kuvvetinden etkili olabildiği her alanda ve sürekli olarak yararlanmak elzemdir. Zira bunun sağlanabildiği ölçüde, deniz gücünün de gereken caydırıcılığı sağlana da o oranda başarılı olduğu kabul edilir.

Bu bağlamda, denizci bir devletin topyekûn denizcilik gücünü şekillendiren ve yönlendiren tüm bu güç ve iktidar unsurları; siyasetten ekonomiye, güvenlikten deniz gücüne, eğitimden kültüre, ticaretten sömürgeciliğe, hegemonyadan emperyalizme çok farklı ve çeşitli sosyo-politik, ekonomik-politik ve askeri-politik alanda sistematik bir gelişme kaydetmiştir. Dolayısıyla, bir denizci devletin temel milli güç unsurları içerisinde yer alan denizcilik gücü, bu alandaki en üst kavram olarak o devletin balıkçılıktan eğitime, deniz kuvvetlerinden ticari bahriyeye, deniz ulaştırmasından gemi inşasına her nevi deniz gücü ve deniz kuvveti unsur ve bileşenini bünyesinde barındırır. Bu kapsamda, denizci bir devlet, topyekûn denizcilik gücünü milli alaka, ilişki, hak ve menfaatlerinin dikte ettiği her iç ve dış ortamda kullanır.

Denizcilik gücünün oluşturulmasında kullanılan denizcilik politikaları ise, dış politika ve iç politik unsurlardan oluşan geniş çaplı bir yapıdan oluşmaktadır. Denizci bir devletin denizcilik politikaları, bir yandan devletin egemenliğindeki deniz yetki alanlarında yürütülen faaliyetleri ve bu alanların yönetimini ifade ederken, öte yandan bu alanlarda yürütülen dış politikaları kapsamaktadır.

Bu bakımdan, hem askeri hem ticari hem de coğrafi olarak topyekûn deniz gücünü etkileyen en önemli faktörün denizcilik politikaları olduğu söylenebilir. Zira söz konusu faktörün belirlenmesinde, diğer faktörlerin etkin kullanılmasındaki rolünün önemli ve kritik bir payı olduğu da göze çarpmaktadır (Tutak ve Koçer, 2023: 12). Dolayısıyla, bu noktada şunu vurgulamak mümkündür; “Denizcilik gücü ve onun alt sistemlerinin amacı, denizlerle ilişki kurup çıkar sağlamaktır. Bu çıkarlar özellikle politik, askeri ve ekonomik alanlarda elde edilirler. Kısaca “deniz ilişki ve çıkarları” (Deniz Alaka ve Menfaatleri) olarak adlandırılan bu işlev ancak tam anlamı ile milli olduğu veya yabancı kaynak ve araçları milli çıkarlar çizgisine çekerek çalıştırabildiği sürece yarar sağlar, aksi halde denizlerimiz ve dolayısıyla ülkemiz yabancıların “çıkara sağlama” ve sonunda “sömürü” alanı haline gelir, somut olarak belirtilirse, Osmanlı Devleti’nin son safhalarındaki en hafif deyimle “acıklı ve biçare” duruma düşülür.” (Bayat, 1988 akt. Bener, 2018: 34)

Bu meyanda, Osmanlı deniz tarihinde büyük zafer ve başarılarla imza atan Osmanlı-Türk deniz gücünün, İmparatorluğun son 200-300 yılında –özellikle de ehil olmayan, liyakatsiz yöneticiler elinde- büyük bir güç ve itibar kaybına uğradığı söylenebilir. Örneğin, 1829-1930 yıllarında Osmanlı Donanması’nın Kaptan-ı Deryalığını yapan Pabuççu Ahmed Paşa, Galata’da bir ayakkabı tamircisinin çırağı olmasına rağmen, dönemin üst düzey Saray yetkilileri ve paşaları ile olan bağlantıları sonucunda, Osmanlı Donanması Kaptan-ı Deryalığına kadar yükselebilmiştir. Ancak, 1829’da İstanbul’u ziyaret eden İngiliz Deniz Yüzbaşısı (ki, daha sonra Osmanlı Donanması’nda Amirallığe kadar yükseltilecek ve hatta 1852 Kırım Harbi’nde Osmanlı Amirali olarak savaşacaktır) Sir Adolphus Slade, nam-ı diğer Müşavir Paşa, anılarında, dönemin Kaptan-ı Deryası Pabuççu Ahmed Paşa ile 1829’da Büyükdere’de dönemin Osmanlı Sancak Gemisi Selimiye Kalyonu’nda tanıştığından, Sancak Gemisi dahil, zamanın Osmanlı harp gemilerinde gördüğü pek çok bozukluğu ve yanlış uygulamaları değiştirdiğinden ve bahriye erlerine düzen getirdiğinden bahisle, özellikle Ahmet Paşa’nın bilgisizliğinden dert yanar ve onun denizden hiç anlamaz, cesur olmayan biri olduğundan bahseder (Slade, 1943: 1; Arıcı, 2006: 64).

İşte, bu liyakatsizlik, bilgisizlik ve düzensizliğin sonuçları, Osmanlı gibi denizci bir devlet ve geleceği denizlerde olması gereken bir cihan imparatorluğu için çok ağır ve acı olmuştur. Bu yüzden de, bunu bilen ve Cumhuriyeti kuran kadroların ehil, dikaktli ve rasyonel politikaları sonucunda, Türk Deniz Kuvvetleri genç Cumhuriyet ile birlikte büyük bir kalkınma, canlanma ve yenilenme atığına geçmiştir. Zira Osmanlı İmparatorluğu’nun özellikle son iki yüzyılında gerek Osmanlı Donanması’nın başına getirilen üst düzey askeri yetkililerin denizcilik liyakatıyla ilgili büyük sorunlar olması, gerekse Donanma’nın çevre denizlerde İmparatorluğun yüksek ilgi, alaka, hak ve menfaatlerini koruma-kollama gücünden hayli uzaklaşması nedenleriyle, Osmanlı deniz gücünün her geçen yıl zayıflamasına ve bu gücün Osmanlı deniz ülkesini koruyamaz hale gelmesine yol açmıştır. Bunun etkileri, 19. yüzyılın başlarından itibaren, 1821 Mora İsyanı, 1878 Osmanlı-Rus Harbi, 1897 Osmanlı-Yunan Harbi, 1911 Trablusgarp Harbi, 1912-1913 Balkan Harpleri ve I. Dünya Harbi sırasında çok acı tecrübelerle görülmüş ve Osmanlı deniz gücünün yetersizliği yüzünden, Karadeniz, Ege Denizi ve Doğu Akdeniz’de gerek Osmanlı kara, gerekse deniz ülkelerinde büyük toprak kayıpları ve yenilgiler yaşanmıştır. Nitekim genç Cumhuriyet’in Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki sivil ve asker kadroları, genç Türkiye Cumhuriyeti’nin çevre denizlerdeki ulusal ilgi, hak ve menfaatlerini korumak ve kollamak maksadıyla, en kısa sürede etkin bir donanma gücüne sahip olmayı hedeflemiştir. Devlet seviyesindeki bu stratejik öngörü ve karar doğrultusunda, gerek kurovazör, muhrip, korvet, torpidobot, mayın tarama gemileri, yardımcı gemi, akaryakıt gemisi, fabrika gemisi gibi dönemin -olabildiğince modern-suüstü yüzer unsurları, gerek denizaltı gibi en önemli gizli donanma silahı, gerekse deniz helikopterleri ile deniz karakol uçakları gibi deniz-hava unsurlarından müteşekkil modern bir Cumhuriyet Donanması’nın teşkili planlamasına ivedilikle girişilmiş ve bu, II. Dünya Savaşı’na değin başarılıdır. İkinci Büyük Savaş sonrasında ise, Türkiye’nin gerek çağdaş-liberal Batı merkezli bir askeri-politik eksen benimsemesi, gerekse 1952’de NATO’ya tam üye olması, Cumhuriyet Donanması’nın da yeni imkân-kabiliyetler kazanmasını ve bölgesinde çok daha etkin bir deniz gücü olmasını sağlamıştır. Gerek çok daha modern yüzer, dalar ve uçar unsurlar, gerekse bunları inşa edecek daha modern fabrika, tersane ve gemi inşa imkân ve kabiliyetleri, Türk Donanması’nın yetenek ve etkinliğini çok daha fazla artırmıştır.

Ancak, Türk Deniz Kuvvetleri'nin Karadeniz hareket alanında eski SSCB, Ege Denizi hareket alanında NATO müttefiki Yunanistan ve Doğu Akdeniz hareket alanında ise, bölgesel güç mücadelesi peşindeki İsrail, Mısır gibi devletlerle NATO üyeliğinden itibaren yaşadığı bölgesel deniz kriz ve ihtilafları daha da artmaya başlamıştır. Bunlardan Türkiye Cumhuriyeti'ne en fazla sorun yaratan komşu devlet Yunanistan olmuştur. Zira Yunanistan, kurulduğu 1830'dan itibaren benimsediği yayılmacı, genişlemeci ve revizyonist Megali İdea (Büyük Ülkü) jeopolitik doktrini doğrultusunda, müttefiki Türkiye'ye özellikle Ege havzasının nereseyse tümünde, Doğu Akdeniz'de ise Kıbrıs Adası'nda bir var olma hakkı tanımak istememiş; tüm devlet siyasetini bu yönde benimsemiş, planlamış ve uygulamaya çalışmıştır. Bu nedenle, Yunanistan'ın Adalı Rumlar ile birlikte, Türkiye'ye ve Kıbrıslı Türklere karşı düşmanca niyet, hareket, girişim ve eylemleri 1947'den sonra çok daha hızla artmıştır. Zira II. Dünya Savaşı'nda yenilen İtalya'nın güney-doğu Ege'de egemenliğinde bulunan Menteşe Adaları'nın (nam-ı diğer Oniki Adalar) egemenlikleri, 1947 Paris İtalyan Barış Antlaşması ile Yunanistan'a devredilmiştir. Zaten Megali İdea'nın yayılmacı emel ve hedeflerine paralel olarak, onlarca yıldır bu adaların egemenliği peşinde koşan Yunanistan, kendi lehine olan bu gelişme sonrasında yüzünü Megali İdea'nın Doğu Akdeniz'deki en önemli hedefi olan Kıbrıs Adası'na dönmüş ve Adalı Rumları kışkırtmaya başlamıştır. 1950'den itibaren yükselmeye başlayan Kıbrıs Sorunu, 1954'te Rum terör örgütü EOKA'nın adada kurulması ve Kıbrıslı Türkler'e karşı türlü baskı, cinayet, terör, tedhiş ve katliam eylemlerinin iyice artması ile yepyeni bir boyut kazanmıştır.

Türkiye, gerek Ege'de, gerekse Doğu Akdeniz'de yükselen Yunan-Rum yayılmacılığını durdurabilmek için, hava ve deniz kuvvetleri ile Ege ve Doğu Akdeniz hareket alanlarında hem kendi hem de Kıbrıslı Türklerin ulusal ilgi, hak ve menfaatlerini korumak-kollamak için, bu iki havzanın hava ve deniz sahalarında caydırıcı tatbikat ve eğitim faaliyetleri ile kısıtlı deniz-hava operasyonları icra etmiştir. 1959 Kıbrıs Cumhuriyeti kurucu anlaşmaları, Türkiye'ye Kıbrıs'ta herhangi bir kriz, gerginlik ve çatışma halinde garantörlük hakkı vermekte idi. Türkiye, söz konusu askeri faaliyet ve operasyonları bu çerçevede ve Kıbrıslı Türklerin can ve ırz emniyetlerinin Yunan-Rum ikilisinin adada kalkıştığı terör ve tedhiş eylemlerine karşı korunması-kullanması maksadıyla gerçekleştirmiştir.

Ancak, Yunan Megali İdeası'nın ana hedeflerinden biri olan Kıbrıs adasında, Yunanistan'a ilhaki (enosis) gerçekleştirmek üzere, Yunanistan'ın 1954'ten itibaren silahlanmasını artırdığı görülmüştür. Türkiye'nin de, gerek bu minvalde, gerekse eski SSCB dahil, bölgesindeki artan güvenlik endişeleri paralelinde silahlanmaya önem vermesi, başta ABD olmak üzere NATO üyesi devletleri kaygılandırmıştır. 1960 sonrasında ise, adada Kıbrıslı Türklere yönelik Yunan-Rum terörünün iyice artması üzerine, Türkiye adaya bir çıkarma (amfibi) hareketi yapmayı planlamaya başlamış; ancak, gerek 1964 tarihli ünlü Johnson Mektubu, gerekse o dönemde Türk sonanmasındaki çıkarma gemisi eksikliği, böylesi bir amfibi hareketin gerçekleştirilmesini olanaksız kılmıştır. Bunun üzerine Türkiye, bu olumsuz durumu bertaraf etmek üzere, 1965'ten itibaren donanmasındaki yüzer ve dalar unsurları yenilemek ve geliştirmek için askeri tersanelerinde imkân-kabiliyetleri ölçüsünde harp gemileri üretmeye çalışmış, 1968-1972 dönemini kapsayan ikinci beş yıllık gemi inşa programında harp gemisi yapımına ağırlık vermiş, Kıbrıs'a, adada barış ve güvenliği sağlama amaçlı bir amfibi hareketi gerçekleştirebilmek maksadıyla, donanma unsurlarını güçlendirmek ve zenginleştirmek yolunda 1968-1974 yılları arasında ABD, Batı Almanya gibi ülkelere satın alma yoluyla pek çok yeni suüstü unsuru tedarik etmiştir (Sertel, 2022: 253). Dolayısıyla, 1974 Kıbrıs Barış Harekati öncesi Türk Deniz Kuvvetleri'nin, ana vurucu suüstü unsuru olarak çoğunlukla ABD yapımı muhrip ve korvetlerden oluşan Harp Filosu Komutanlığı'na ilave olarak, hücum bot, mayın, denizaltı, lojistik ve deniz-hava filo komutanlıkları yüzer, dalar ve uçar unsurlarından oluşan ve bölgesinde hayli etkin bir deniz gücünden müteşekkil olduğunu söylemek mümkündür.

Bununla birlikte, Türk Deniz Kuvvetleri'nin, bugün olduğu gibi, o dönemde de bölgesinde en kuvvetli askeri deniz güçlerinden biri olmasına rağmen, Yunan-Rum ikilisinin -ne olursa olsun- adayı Yunanistan'a bağlama amaç ve hedefleri asla son bulmamış ve hatta artarak devam etmiştir.

Bu bağlamda, özellikle 1970'lerin başlarından itibaren Türkiye'nin adada Kıbrıslı Türkleri korumak, adada onlarca yıldır süren ve hüküm süren Rum terörünü sonlandırmak ve adaya barış, sükunet ve istikrarın gelmesini sağlamak üzere –mümkünse diğer garantör devletler İngiltere ve Yunanistan ile birlikte- bir “müşterek amfibi hareket [joint amphibious operation]” düzenleme olasılığı gittikçe ağır basmaya başlamıştır.

Ancak, 1960'lı yıllarda Türk Deniz Kuvvetleri'nin en büyük eksikliği, etkin bir denizden güç aktarımı (power projection) ve amfibi hareket (amphibious operation) icra edebilme imkân-kabiliyetine sahip olamamasıdır. Bu kritik eksikliği gidermek üzere, 1965'ten itibaren Türk donanması modernizasyon çabaları, özellikle Donanma'nın amfibi hareket icra edebilme imkân-kabiliyetlerini geliştirme yolunda bir hayli artmıştır. Bu kapsamda Türkiye, ilk olarak 1966'da Kocaeli Gölcük'te Çıkarma Birlikleri Komutanlığı'nı 1. Amfibi Deniz Piyade Taburu (1968) ile birlikte teşkil etmiştir. Bu komutanlık, 1973'te Mersin'e taşınmış ve söz konusu tabur, Amfibi Deniz Piyade Alayı seviyesine çıkartılmış; alay ise, daha sonra Tugay seviyesine yükseltilerek, 1977'de Çıkarma Filosu Komutanlığı ile birlikte İzmir Foça'ya taşınmıştır. Dolayısıyla, 1974 yazı geldiğinde, Türk Deniz Kuvvetleri, -gerektiğinde ve müstakilen yalnızca Türkiye olarak- Kıbrıs'ta barış, istikrar ve güvenliği yeniden ve ilelebed tesis edebilme adına, adaya icra edebileceği -özellikle- bir deniz geçişi, kuvvet aktarımı ve amfibi hareket üçlüsü (operational triad) açısından da yeterli ve etkin imkân-kabiliyetlere kavuşmuş durumda idi.

1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nda Deniz Cephesi

1974 Kıbrıs Barış Harekatı, kara ve hava cephelerinde olduğu gibi, deniz cephesinde de Türk Deniz Kuvvetleri için hayli başarılı bir operasyonlar manzumesini oluşturur. Öncelikle şunu vurgulamak gerekir ki, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından icra edilen 1974 Kıbrıs Barış Harekatı, II. Dünya Savaşı'nda ABD, İngiltere, Kanada gibi müttefik devletlerce Fransa'nın Normandiya kıyılarına icra edilen tarihin o güne değin gördüğü en büyük amfibi harekattan sonra, bir devlet tarafından ve de tek başına gerçekleştirilmiş en kapsamlı ve başarılı amfibi çıkarma harekatıdır.

Bu meyanda, Kıbrıs'ta 1974'de gerçekleştirilen bu geniş çaplı amfibi harekatta, Türk Deniz Kuvvetleri için özellikle hayati dört operasyonel dönem olmuştur ki, bunlar; Kıbrıs'ta gerçekleştirilecek; (1) Amfibi hareket ve onu destekleyecek tüm unsurların, Mersin limanı ile genel olarak Doğu Akdeniz hareket alanına büyük bir gizlilik içerisinde konuşlanması ve son hazırlıkların yapılması; (2) Amfibi hareketin en başarılı şekilde icrası bağlamında, amfibi görev kuvveti unsurlarının adanın kuzeyine emniyetli deniz geçişi ile kuvvet aktarımının etkinlikle sağlanması ve amfibi hareketin icrası; (3) Amfibi hareketin ve müteakiben kıyıda icra edilecek kara ve hava hareketlerinin denizden ateş desteğinin, emniyetinin ve güvenliğinin sağlanması; (4) Gerek amfibi, gerekse müteakip kara ve hava hareketlerine müdahale edebilecek Yunanistan gibi muhtemel üçüncü taraf deniz kuvvetlerinin adaya ulaşmasını engellemek maksadıyla, denizden abluka hareketinin icra edilmesi.

1974 Kıbrıs Barış Harekatı kapsamında, yukarıda sunulan birinci deniz operasyonel cephesinde, adaya etkin bir amfibi hareket gerçekleştirecek amfibi görev kuvveti unsurları ile bunları koruyup-kolayacak ve destekleyecek Donanma Komutanlığı yüzer, dalar ve uçar birliklerinin Mersin limanına ve Doğu Akdeniz hareket alanına harekattan kısa bir süre önce büyük bir gizlilik ve başarı ile konuşlandırıldığını söylemek mümkündür. Bunun en açık kanıtı, Yunanistan'da 15 Temmuz 1974'te meydana gelen askeri darbenin Kıbrıs'ta da Kıbrıs Türklerine yönelik çok büyük olumsuz sonuçlarının olacağını gören Türkiye'nin, Kıbrıs Barış Harekatı'nı beş gün sonra 20 Temmuz 1974 sabahı gerçekleştirebilmiş olmasıdır. Zira denizden çıkarma birliği, Tuğgeneral Süleman TUNCER komutasında “Çakmak Özel Görev Kuvveti” olarak teşkil edilmiş idi. Bu görev kuvveti, bir topçu taburu ve bir tank bölüğü ile takviyeli, 50. Kara Piyade Alayı ile iki taburlu 6. Deniz Piyade Alayı'ndan müteşekkil idi. Nitekim 16 Temmuz 1974 tarihli genel askeri alarmını müteakip, kara ve deniz piyade alayları ile diğer tüm ilgili birlikler, Mersin ve batısına hareketle, 18 Temmuz 1974 günü kuvvet toplanma ve konuşlanmalarını bitirmişlerdi (Yıldırım, 2004: 87).

1974 Kıbrıs Barış Harekatı kapsamında, yukarıda sunulan ikinci deniz operasyonel cephesinde, Kıbrıs'a yapılacak amfibi hareketin en başarılı şekilde icrası bağlamında, Çakmak Amfibi Özel Görev Kuvveti unsurlarının adanın kuzeyine emniyetli deniz geçişi ile kuvvet aktarımının etkinlikle sağlandığını söylemek mümkündür. Bunun en önemli kanıtı, gerek deniz geçişi, gerekse amfibi çıkarma hareketi esnasında, Çakmak Özel Görev Kuvveti'ne ait hiçbir amfibi yüzer, dalar ve uçar unsurunun kaybedilmemiş olmasıdır. Nitekim Mersin'den Kıbrıs'a deniz geçiş ve kuvvet aktarım safhasında; TCG Tınaztepe, TCG Adatepe, TCG Mareşal Fevzi Çakmak ve TCG Kocatepe muhripleri başta olmak üzere, diğer yüzer, dalar ve uçar donanma unsurlarının koruma ve himayesinde 19 Temmuz gününü ve 19/20 Temmuz gecesini denizde intikal ile geçiren, başta TCG Ertuğrul tank ve piyade çıkarma gemisi olmak üzere, 33 orta ve küçük boy çıkarma gemisinden müteşekkil ilk dalga amfibi gemi konvoyu, 20 Temmuz 1974 sabahı yerel saatle 05:00 sularında adanın kuzeyinde, Girne kıyılarına ulaşmış; kıyı başının mayın ve sualtı engellerinden temizlenerek emniyete alınmasını müteakip, ilk kapak yerel saatle 08:30 sularında Yavuz Çıkarma Plajı'na atılmıştır (Günsev, 1992: 122; Yıldırım, 2004: 88). (Bkz. Resim-1)

Kaynak: (Sabah, 2019)

Resim 1. 20 Temmuz 1974 sabahı, saat 05:00 LT suları, Kıbrıs'a Ulaşan Amfibi Gemilerin Yavuz Çıkarma Plajı (Pentemili (5 Mil) [nam-ı diğer Pladini] Plajı) Önlerindeki İlk Fotoğrafı

1974 Kıbrıs Barış Harekatı kapsamında, yukarıda sunulan üçüncü deniz operasyonel cephesinde, gerek sahilde iyice yerleşen amfibi birliklerin kıyı başını başarı ve etkinlikle tutabilmesi, gerek amfibi görev kuvveti unsurlarının kıyıda varlıklarını emniyetle idamelerinin sağlanması, gerek amfibi görev kuvvetinin operasyonel faaliyetlerini kıyının içlerine doğru başarı ile ilerletebilmesi, gerek hareketin ilk gününden başlayarak, müteakip günlerinde de Mersin-Kıbrıs arası amfibi birlik konvoyları seferlerinin emniyetle devam edebilmesini, gerekse amfibi hareket sonrası karada icra edilen kara ve hava hareketlerinin denizden ateş desteği, emniyeti ve güvenliğinin sağlanması, Türk Deniz Kuvvetleri yüzer, dalar ve uçar unsurları tarafından başarılı operasyonlar ile icra edilmiştir.

1974 Kıbrıs Barış Harekatı kapsamında, yukarıda sunulan dördüncü deniz operasyonel cephesinde, gerek amfibi, gerekse müteakip kara ve hava hareketlerine müdahale edebilecek Yunanistan gibi muhtemel üçüncü taraf deniz kuvvetlerinin adaya ulaşmasını engellemek amacıyla, Türk Deniz Kuvvetleri ana vurucu unsurları olan muhrip ve denizaltılar tarafından denizden abluka hareketi icra edilmiştir. Nitekim 21 Temmuz 1974 günü Türk Genelkurmay Başkanlığı'na ulaşan hava keşif raporlarına göre, 20 Temmuz 1974 akşamüstünden beri 10 kadar şilep ve harp gemisinden müteşekkil bir Yunan deniz konvoyu Ege Denizi'nde Kıbrıs'a doğru ilerlemekteydi.

Konvoy, Türkiye'nin ilan ettiği yasak bölgeye yaklaşmaktaydı. ABD'nin her iki tarafta yaptığı girişimler neticesinde, Yunan deniz konvoyu Yunan hükümeti tarafından dağıtılmıştı. Ancak, istihbarat ve keşif-gözetleme zafiyeti sonucunda, adanın batısında üç Türk muhribini yanlışlıkla Yunan harp gemileri olarak değerlendiren Türk Hava Kuvvetleri uçakları, 21 Temmuz 1974 günü kendi harp gemilerimize taarruz etmiş, TCG Kocatepe dost ateşi ile batırılmıştır. İlerde çok önemli hareket dersleri çıkarılacak olan bu elim olayda, 54 denizcinin şehit olması ve bir harp gemimizin kaybı, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nın en acı yarasıdır (Yıldırım, 2004: 105; Şahin ve Korkmaz, 2023).

Ancak, bu kerte de şu önemli hususu da vurgulamak gerekir ki, tüm Kıbrıs Barış Harekatı boyunca, gerek Doğu Akdeniz'deki ABD ve eski SSCB deniz kuvvetleri unsurları, gerekse Yunanistan donanmasından hiçbir askeri unsur, ne Türk Deniz Kuvvetleri'ne hareketin tüm deniz cephelerinde herhangi bir düşmanca niyet ve/ya harekete cesaret edebilmiş, ne de adaya herhangi bir askeri konvoyu ulaştırmaya kalkışabilmiştir. Türk Deniz Kuvvetleri, gerek 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nın deniz cephelerinde, gerekse genel olarak Doğu Akdeniz hareket alanında güçlü, etkili ve dinamik bir deniz gücü olarak, dost gücü ve güven, düşmana ise korku ve caydırıcılık veren niteliğini tüm uluslararası topluma açıkça göstermiştir.

Sonuç ve Tespitler

Türk Deniz Kuvvetleri için, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı birçok nedenden dolayı bir dönüm noktası olmuştur. Bu nedensel ve sonuçsal etkileri tespit olarak şöyle sıralayabiliriz; 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ile Türk Deniz Kuvvetleri;

(1) Her ne kadar güçlü bir NATO üyesi olarak ABD ile yakın bir müttefiklik ve stratejik işbirliğine sahip olsa da, savunma sanayinde hem dışa bağımlılığı en aza indirmenin hem de değişen harp çeşitlerine ve hareket alanlarının ihtiyaçlarına göre askeri deniz gücünü yapılandırma ve yenilemenin elzem olduğunu görmüştür.

(2) Amfibi hareket gibi üç kuvvetin de ortak, müşterek bir hareket icra ettiği zorlu operasyonlarda -özellikle gerçek-zamanlı- keşif-gözetleme, istihbarat, hedef analizi ve komuta-kontrol yöntem ve usüllerinin tespitinin, bunların etkinlikle, doğrulukla koordineli olarak uygulanmasının, dost unsurlar için ne denli hayati olduğunu tecrübe etmiştir.

(3) 1975-1979 arası ABD'nin uyguladığı silah ambargosu sayesinde, kendi milli ve yerli savunma sanayini geliştirmenin kaçınılmaz olduğunu anlamıştır.

(4) Kıbrıs Sorunu ve adada gerçekleştirdiği hareket sayesinde, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların siyasal entitesi ile yalnızca Ege hareket alanında değil, Orta ve Doğu Akdeniz hareket alanlarında da mücadele etmesi gerektiğini görmüş, Yunan Ordusu ve Rum askeri ile Kıbrıs'ta savaşarak, Yunan Megali İdeasının etki alanının Ege ve Kıbrıs'tan asla vazgeçmeyeceğini iyice anlamıştır.

(5) Ege hareket alanında Yunanistan, Doğu Akdeniz hareket alanında Kıbrıs adası merkezli olmak üzere Rum-Yunan ikilisi ve Karadeniz hareket alanında ise, eski SSCB, Bulgaristan, Romanya gibi eski Varşova Paktı devletleri ile deniz yetki alanları paylaşımı ve sınırlandırmasına yönelik deniz hakiyet mücadelelerini daha yoğun olarak yaşayacağını anlamıştır.

(6) Türkiye'nin ve Türk Ulusu'nun geleceğinin denizlerde olduğunu çok daha iyi anlamış ve Mavi Vatan Konsepti'ne uzanan askeri-politik, jeopolitik ve jeostratejik sürecin daha bilinçli bir denizcilik politikası ile hayata geçirmeye karar vermiştir.

(7) Orta vadede barışı sağlama ve koruma ile insani yardım operasyonlarının görünürlüğünün artacağını öngörerek, hem Açık Denizler (Open Seas) hem de deniz geçiş ve denizden güç aktarımı konseptlerini hayata geçirmeye karar vermiştir.

Kaynakça

- Aracı, E. (2006). *Donizetti Paşa: Osmanlı Sarayının İtalyan Maestrosu*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Baudzus, A. (2003). *U-859*, Riverdale, GA: Riverdale Electronic Books.
- Bayat, M. (1988). *Atatürk'ün Deniz Stratejisi*. Harp Akademileri Özel Bülten Eki, İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Yayını.
- Bener, E. C. (2018). "Denizcilik Gücü Stratejisti Merhum Dz.Kur.Alb.Mert Bayat "Atatürk'ün Deniz Stratejisi". *Birlik*, (221), 34-40.
- Güneş, Ş. ve Korkmaz, E. A. (2023). "Kıbrıs Barış Harekati'nin İkinci Gününde Yunan Konvoyu Meselesi ve TCG Kocatepe'nin Batışı", *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi*, 3(2), 242-261.
- Günsev, M. (1992). *20 Temmuz 1974 Şafak Vakti Kıbrıs'ta*, İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Sabah. (2019). *44. yılında Kıbrıs Barış Harekati'nin tarihi fotoğrafları*, Erişim: <https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/44-yilinda-kibris-baris-harekatinin-tarihi-fotograflari> (Erişim tarihi: 02.06.2024)
- Sertel, S. (2022). "Kıbrıs Barış Harekâtı Öncesinde Türk Donanma Filosunun Modernleştirilmesi (1968-1974)", *Belgi*, (23), 253-279.
- Slade, S. A. (1943). *Türkiye ve Kırım Harbi*, İstanbul: Askeri Matbaa.
- Tutak, E. ve Koçer, G. (2023). "21. Yüzyıl Deniz Gücünün Askeri ve Ticari Perspektiften Analizi İçin Yeni Bir Yaklaşım Önerisi: Türkiye Örneği", *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 1-17.
- Yıldırım, M. (2004). *Bütün Yönleriyle 1974 Kıbrıs Harekati*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: T.C. Dumlupınar Üniversitesi SBE.

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINDA HAVA HAREKÂTI

Hüseyin FAZLA
Dr., (E) Hava Pilot Tuğgeneral
STRASAM Stratejik Araştırmalar
Merkezi Başkanı,
huseyinfazla65@gmail.com,
ORCID: 000-0002-5935-1978.

Giriş

Zürih ve Londra Antlaşmalarında yer alan esaslara göre 15/16 Ağustos 1960 gecesi Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğünde Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu. Bununla birlikte, Türklere verilen hakları çok gören Rumlar Akritis Planı çerçevesinde 25 Aralık 1963 tarihinden itibaren Kıbrıs Türklerini katletmeye başladılar.

Ada'daki Rumların ilhak (Enosis) eksenli faaliyetlerini durdurmak için 1964 yılı Ağustos ayında sınırlı bir hava harekâtı icra edildi. Kıbrıslı Rumları şiddet eylemlerinden alıkoymak, onları caydırmak ve amaçlarından vazgeçirmek maksatlı yapılan hava harekâtı bir süreliğine de olsa Rumları durdurdu. Bu arada Türk Hava Kuvvetleri de kendi harekât ihtiyaçlarını, eksikliklerini daha iyi gördü ve tamamlama yoluna gitti. 1964-1974 yılları arasında yeni yetenekler kazanıldı. C-130 ve C-160 nakliye uçakları ile F-104, F-5, F-102 gibi muharip jet uçakları envantere girdi. Ada'da Rum tarafında gerginliğin arttığı Mayıs ayından itibaren Kıbrıs'ta icra edilecek olası bir harekâtın planlama faaliyetlerinde Hava Kuvvetleri de yer aldı.

Bu arada Yunanistan'daki Albaylar Cuntasının desteğini alan EOKA lideri Nikos Sampson, Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974 tarihinde yönetimi darbeye ele geçirerek, Ada'daki Türk varlığına son vermeyi amaçlayan İfestos Planını devreye soktu.

Ada'daki şartların kritik bir aşamaya gelmesi üzerine, dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk başkanlığında 15 Temmuz'da toplanan Milli Güvenlik Kurulu; Londra ve Zürich Antlaşmalarının Türkiye'ye verdiği garantörlük haklarını kullanarak Kıbrıs'a askerî müdahalede bulunulmasına ve 20 Temmuz 1974'te (G Günü) harekâtın başlatılmasına karar verdi ve Genel Kurmay Başkanlığı Yıldız Harekât Planını devreye soktu. Planda özetle; "harekâtın baskın tarzında müşterek bir harekât şeklinde icra edilmesi, kıyı bölgesinin emniyeti sağlandıktan sonra kademelerin çıkarma sahasına intikal etmesi, Girne'ye yapılacak çıkarma harekâtı ile Gönyeli ve Kırnı'ya yapılacak hava indirme harekâtı sonrasında birliklerin birleşmesi, birliklerin Ada'ya intikali esnasında Hava Kuvvetlerinin tecrit, yakın hava desteği ve nakliye uçaklarına himaye görevlerini yapması" esas alındı. Hava Kuvvetlerinin desteğiyle Rumların, Lefkoşa ve Girne bölgelerini takviye etmelerinin engellenmesi amaçlandı.

Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında, Kara ve Hava Kuvvetlerinin harekât merkezleri Genelkurmay'da açılırken Deniz Harekât merkezi, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı karargâhında açıldı. Yine Plan gereği, Hava Kuvvetleri birlikleri Diyarbakır merkezli 2'nci Taktik Hava Kuvveti Komutanlığının sevk ve idaresinde görevlerini icra etti.

16 Temmuz saat 08.40'dan itibaren Hava Kuvvetleri filolarına plan görev yerlerine intikali emri verildi. Muharip filoların intikalleri için gereken ulaştırma uçağı desteği, bir yıl önce yapılan ETİ-73 tatbikatıyla denenmişti. Bu çerçevede, 18 Temmuz 1974 tarihinde harekâta iştirak edecek filolardan Erhaç-Malatya'da konuşlu 171'inci ve 172'nci Filolar ile Diyarbakır'da konuşlu 181'inci Filo'nun ½'si ve 184'üncü Filo'nun ½'si İncirlik'e, 181'inci Filo'nun ½'si ile Merzifon'da konuşlu olan 152'nci Filo'nun ½'si Antalya'ya, Konya'da konuşlu 131'inci Filo Balıkesir'e, Eskişehir'deki 112'nci Filo Sivrihisar'a ve Balıkesir'deki 191'inci Filo Mürted Hava Üssüne intikallerini ulaştırma uçaklarının desteğiyle, 36 saat içinde tamamladılar. İntikalini tamamlayan filolar ilk 6 uçağını 15 dakikalık, geri kalanlarını 30 dakikalık hazırlık durumunda bekletmeye başladılar. Bu arada İtalya-Ghedi Meydanı'ndaki 6 adet F-102 uçağı geri çağrıldı.

18 Temmuz 1974 tarihinde Adana'da açılan Müşterek Harekât Merkezi'ne İHK'ların (İleri Hava Kontrolörü) katılışları da tamamlandı.

Kıbrıs Barış Harekâtının Birinci Safhası (20-22 Temmuz 1974)

Harekâtın Birinci Gününde (20 Temmuz) Türk Hava Kuvvetleri

20 Temmuz 1974 sabah 04.40'dan geçerli olmak üzere genel alarm ilan edildi. İlgili hava savunma birliklerinin komuta kontrolü NATO'dan geri alındı. Saat 04.49'da İncirlik'ten kalkan 1 adet RF-84F'nin keşif görevi için kalkış yapmasıyla birlikte Kıbrıs Barış Harekâtı başlatıldı. Türk hava sahası saat 05.00'dan itibaren hava trafiğine kapatıldı.

Bu esnada Başbakan Bülent Ecevit de "Kıbrıs'a barış için gidiyoruz" demecini vererek, Türkiye'nin Kıbrıs'ta zulmü ve dökülen kanları durdurmak amacıyla Ada'ya asker çıkardığını, bunu uluslararası antlaşmalardan doğan Ada'ya ilişkin garantörlük hakkının/sorumluluğunun gereği olarak yaptığını, Türk askerinin Kıbrıs'ı işgal etmek gibi bir amacının olmadığını, Ada'daki Türk halkının can ve mal güvenliğini garanti altına almak için barış harekâtına başlanıldığını tüm dünyaya duyurdu.

20 Temmuz sabahı, Girne plajlarına çıkarma yapılırken, eş zamanlı olarak Lefkoşa-Girne yolu üzerinde ve Gönyeli bölgesinde hava indirme harekâtı icra edilmeye başlandı. Bu görev için Hava Kuvvetlerinin elinde faal vaziyette düşük kapasiteli 48 adet C-47 ile nispeten kapasitesi iyi olan 6 adet C-130 ve 11 adet C-160 vardı. İlk dalgada, Gönyeli Minareliköy atma sahasında 19 adet C-47 Dakota ve Kırnı Asomado atma sahasında ise 6 adet C-130 Hercules ve 11 adet C-160D Transall nakliye uçağı atma/havadan indirme görevleri için kullanıldı. Ulaştırma uçaklarının kapasitesinin sınırlı olmasından dolayı ilk etapta yalnızca 1'inci ve 2'nci Paraşüt Taburları taşınabildi. İndirme saat 07.05'te tamamlandı. Hava indirme esnasında Rum Ordusunun Lefkoşa bölgesindeki mevziilerinden açılan ateşin harekâta etkisi olmadı.

Kayseri'ye dönen C-47'lerin bir kısmının arızalanması sonucu, daha önce ağır malzeme atmak için planlanan 6 adet C-130 ve 11 adet C-160 uçağı, 3'üncü ve 4'üncü Taburlarının indirilmesi için görevlendirildi. Uçak planlamasında yaşanan bu zorunlu değişiklik; taburların ve malzemelerin atılmasında gecikmelere neden oldu.

Saat 11.05'te 3'üncü ve 4'üncü Taburlar da Gönyeli'ye indirilirken yerden açılan yoğun Rum ateşi nedeniyle birlikler dağılmış vaziyette yere inmek zorunda kaldılar, toparlanmakta geciktirildi. İndirme sonrasında 1'inci Tabur, Dağyolu ile Karatepe arasında, 2'nci Tabur Pınarbaşı bölgesinde kaldı. Kuvvetli bir direnişle karşılaşmayan 3'üncü Tabur ise gece yarısından önce Türk Boğazı'nı ele geçirerek, bölgeyi temizledi.

Bu arada, Erenköy'e Rumların taarruzu, Türk savaş uçaklarının yaptığı isabetli atışlarla engellendi. Rum tank taburu dağıldı, yalnızca 8-10 tank kaçabildi. Uçaklar, Lefkoşa içindeki Rum savunma mevzileri ile Girne'deki Rum garnizonunu takviye etmeye çalışan Rum taburunu da havadan bombaladılar. Böylece Ada'daki stratejik noktalar ve düşman unsurları uçaklarla vurularak Türk birliklerinin önü açıldı.

Hava indirme harekâtı için görevlendirilen C-47, C-160 ve C-130 uçaklarından C-47'ler paraşüt taburunu indirirken, C-160 ve C-130'lar hava indirme yanında havadan ağır malzeme atma görevlerine de planlandılar. Birinci günün sonunda toplamda 132 ulaştırma sortisi gerçekleştirildi. Ulaştırma uçakları 152'nci Filonun uçakları tarafından (F-5) himaye edildiler.

Atma görevi esnasında bir C-47'ye 8 adet uçaksavar mermisi isabet ettiğinden, dönüş rotasında Silifke civarında araziye mecburi iniş yaptı. Ayrıca isabet alan başka bir C-47 uçağı da Kayseri yerine Konya'ya indi. Uçaksavar mermisi isabet eden 1 adet C-130 ve 4 adet C-160 uçağı emniyetle kalkış meydana indi. Birinci gün görevleri esnasında bir C-160'ın rampası açılmadığından ve bir diğer C-160'da ise atılacak malzeme uçağın döşemesine takılı kaldığından, bu uçaklardaki malzemeler atılamadı.

Türk jetleri, çıkarma harekâtı öncesinde bölgenin yumuşatılması maksadıyla Beşparmak Dağları'ndaki Rum hedeflerini vurdular. Girne'nin batısındaki Pladini plajı bölgesindeki plan hedeflerini bombaladılar. Girne Stadyumu civarındaki Rum zırhlı birlikleri ile cephaneliklerini teker teker vurdular. Ayrıca Türk çıkarma gemilerine müdahaleye hazırlanan bir Rum hücumbotu da batırıldı.

Eskişehir ve Malatya'dan havalanan uçakların yakın hava desteğinde Ada'ya çıkıldı. Uçarbirlik harekâtı kapsamında sabah saatlerinde Bolu Komando Tugayı taburları helikopterlerle Ada'ya taşınmaya başlandı. 1'inci Komando Taburu Ovacık'tan saat 07.40'ta, Kara ve Hava Kuvvetlerine ait toplam 72 adet helikopterle havalanarak, saat 08.20'de Pınarbaşı'na vardı. 2'nci Tabur Pınarbaşı'na saat 11.45'te ve 3'üncü Tabur Gönyeli'ye saat 15.45'te indirildi. Nevşehir Jandarma Komando taburu ise saat 18.45'te Hamitköy'e intikal etti.

Harekâtın ilk günü ulaştırma uçaklarıyla Kırnı ve Gönyeli atma sahalarına 2.100 asker ve 140 ton malzeme atıldı. Rum mevziilerine ve Rumların yaşadıkları bölgelere propaganda maksatlı havadan bildiriler atıldı. Öğleye kadar hava indirme harekâtı tamamlandı. İndirme harekâtında 2 şehit ve 18 yaralı verildi.

Bandırma'dan kalkan 4'lü F-5A kolu, Lüleburgaz Radarının kontrolünde Yunan Hava Kuvvetlerinin olası bir operasyonuna karşı gün boyu devriye uçuşları yaptı.

Birinci gün boyunca harekâta katılan uçak ve helikopterler, özellikle Bozdağ bölgesinde Rumların yoğun uçaksavar ateşine maruz kaldılar. Girne Kalesi'ndeki Rum uçaksavarlarının açtığı ateş sonucunda 171'inci Filodan 1 adet F-100D, 132'nci Filo'dan 1 adet F-100C ve 184'üncü Filo'dan 1 adet RF-84F vuruldu, pilotları paraşütle atlayarak sağ kurtuldular. Uçaksavarla vurulan başka bir F-100D uçağı dönüşte İncirlik güneyinde ve bir F-100C uçağı ise Silifke civarında düştü, pilotlar sağ olarak kurtuldular. Aynı gün Hava Pilot Üsteğmen İlker Karter'in uçağı, Magosa-Lefkoşa karayolu bölgesinde keşif uçuşu yaparken uçaksavarla vuruldu, pilot şehit oldu. Kara Kuvvetleri'ne ait 12 adet helikopter de yerden açılan ateş sonucu yara alsalar da helikopter ve personel zayıtı yaşanmadı. Bununla birlikte özel görevle havalanan DO-28D'deki tüm personel, uçağın düşmesi sonucu şehit oldular.

Birinci günkü hava harekâtında 117 havadan yere taarruz, 64 hava indirme, 18 keşif ve 8 hava savunma sortisi gerçekleştirildi.

Harekâtın İkinci Gününde (21 Temmuz) Türk Hava Kuvvetleri

Harekâtın birinci gününün gecesinde Türk birliklerini durdurmak için karşı taarruza geçen Rumlar, sabahın ilk ışıklarıyla birlikte başlayan hava bombardımanıya bozguna uğradılar, dağıldılar. Rumların çoğunluğunun, Türk uçaklarının taarruzları esnasında ellerindeki silahları, cephaneyi ve mevzilerini bırakarak kaçtıkları görüldü. Saat 07.55'te, Baf'tan Lefkoşa istikametine ilerleyen 40 araçlık Rum konvoyunu da etkisiz hale getirildi.

Bu arada 20 Temmuz'da atılması gereken ancak atılamayan malzeme ve personel atmaları saat 11.03 itibarıyla ikinci gün tamamlandı. Hava indirme ve uçarbirlik unsurlarıyla çıkarma birlikleri plana uygun olarak birleştiler. Ortaköy'den batıya doğru intikal eden Türk birlikleri, Girne'yi ele geçirdiler.

Müşterek harekât devam ederken, 20/21 Temmuz gecesi saat 03.30'da 50'nci Piyade Alayının Komutanı Albay İbrahim Karaoğlanoğlu ve Alayın İHK'sı Hava Pilot Binbaşı Fehmi Ercan birlikte alay karargâh girişindeyken, 106 mm.lik top mermisinin buldukları noktaya düşmesi sonucu şehit oldular. Patlamadan hemen önce karargahtan ayrılan diğer İHK subayları Hv.Plt.Bnb.Necdet Karademir ve Hv.Plt.Yzb.Akın Giray, şans eseri kurtuldular.

Aynı gün Kıbrıs'tan görev sonu dönüş rotasında bir F-104G yakıtının bitmesi ve bir F-100D ise motor arızası nedeniyle düştü, pilotlar paraşütle atlayarak kurtuldular.

Deniz Kuvvetlerine Ait Kocatepe Muhribinin 21 Temmuz'da Türk Jetlerince Batırılması

Rumların Türk Alayı'na saldırıları sürerken, Muğla İl Jandarma Komutanlığı bir Yunan konvoyunun Rodos'tan Baf istikametine doğru seyir halinde olduğuna ilişkin mesajını harekât merkezlerine çekti. Bunun üzerine Antalya'da konuşlu Deniz Kuvvetlerine ait 301'nci Filo'nun S-2E/T Deniz Karakol uçaklarına konvoyun yerini belirlemek için keşif görevi verildi. S-2E/T keşif kolu, Antalya'nın 160 kilometre güneyinde 4 adet muhrip ve 7 adet çıkarma gemisinden oluşan konvoyun Kıbrıs'ın güneybatısına, Baf-Limasol'a doğru seyir halinde olduklarını rapor ettiler.

Bu arada o bölgede herhangi bir Türk gemisinin olup olmadığı çeşitli kaynaklardan teyit edilmeye çalışıldı. 184'üncü Filo'ya ait bir RF-84F, Yunan konvoyunun geldiği iddia edilen bölgeye keşfe gönderildi. RF-84F pilotu, Kıbrıs ile Antalya arasında bahse konu gemilere rastlanılmadığını rapor etti. Buna karşın Anamur Radarı ve S-2E/T pilotları ısrarla bölgeye Yunan konvoyunun yaklaştığını beyan ediyorlardı. Ortada çelişkili bir durum vardı.

Bunun üzerine, Hava Kuvvetleri Harekât Merkezi (HKHM), Deniz Harekât Merkezi'ne bahse konu bölgede herhangi bir Türk gemisinin olup olmadığını sordu. Cevaben bölgede Türk gemisinin bulunmadığı teyidi alındı.

Yunan konvoyuna ilişkin istihbarat akışından haberdar olan Müşterek Harekât Merkezi; bölgeye girmesiyle birlikte Yunan konvoyuna havadan taarruz için planlama yapılmasını, Deniz Kuvvetleri'ne ait hiçbir harp gemisinin Arnavut Burnu'ndan güneye inmemesini ve bölgede bulunan tüm deniz vasıtalarının da kuzeyde kalmalarını içeren bir emir yayınladı. Ayrıca Yunan konvoyuna yönelik icra edilmesi planlanan hava harekâtını tamamlayacak şekilde Mareşal Çakmak, Adatepe, Kocatepe ve Tınaztepe muhriplerinin Baf bölgesindeki düşman unsurlarına taarruz etmeleri kararlaştırıldı. Hesaplamalara göre Yunan konvoyu Baf'a öğle saatlerinde ulaşıyordu. Türk uçakları, konvoydaki gemileri Baf'a yaklaştıklarında, yavaşladıkları anda vuracaktı. Gemiler vurulduktan sonra Arnavutburnu'nda bekleyen Türk muhripleri Baf'a gelip Yunan konvoyundaki gemilere son darbeyi vuracaklardı. Harekât merkezlerindeki görgü tanıklarının anlattıklarına göre, olay en baştan iki Kuvvet Komutanı arasında (Deniz ve Hava) böyle planlanmıştı.

Konvoya taarruz öncesinde tüm harekât merkezlerinde gergin bir bekleyiş hakimdi. Zira konvoyda Yunan Komando Taburlarının bulunduğu istihbar edilmişti ve bu taburların Ada'ya çıkmasının mutlak bir şekilde engellenmesi gerekiyordu.

Konvoya hava taarruzunun planlama ve icra sorumluluğu, HKHM tarafından 1'nci Hava Kuvveti Komutanlığına verildi. Saat 14.00'de, 111'inci Filo'nun F-100D ve 141'inci Filo'nun F-104G uçakları bomba ve füze yükleriyle havalandılar. Pilotlara, "Baf Limanı'nda gördüğünüz bütün yüzer cisimleri batırın" emri verildi.

Uçaklar saat 14.25 civarında bölgeye vardılar. Hava açıktı ama bölge pusluymdu. Baf Limanı'ndaki üç savaş gemisine 14.25-14.35 saatleri arasında taarruzlar icra edildi. Taarruz kolunun lideri "Poli açıklarında bulunan 3 adet Yunan gemisine rastlanıldığını, geminin birinin batırıldığını, diğer ikisinin de yara aldığını" rapor etti.

Bu sırada Türk muhriplerine havadan taarruz edilmekte olduğu bilgisi Müşterek Harekât Merkezi'ne bomba gibi düştü. Türk savaş uçaklarının yanlışlıkla Türk gemilerini vurduğu şüphesi doğdu. Görevi izlemekte olan dönemin Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Emin Alpkaya'nın emriyle, havadaki uçaklara derhal ateşi kesin emri verildi ve tüm uçaklar üslerine geri döndüler.

Takiben vurulan gemilerin bulunduğu bölgenin havadan keşfi yapıldı. F-104G pilotları; batmakta olan bir gemi ve yanı başında tahliye sandallarını gördüklerini, diğer iki geminin kuzeye doğru seyir halinde olduğunu rapor ettiler.

Türk gemilerinin Türk uçakları tarafından vurulması, askeri karargahlarda gerginliğe ve derin bir üzüntüye neden oldu. Uçaklara taarruz görevi verilen bölgede hiçbir Türk gemisinin bulunmadığı önceden rapor edilmesine karşın, bir şekilde olan olmuştur. Yunan gemisi diye Kocatepe Muhribi Türk savaş uçaklarınınca batırılmış, iki Türk gemisi (Adatepe ve Mareşal Çakmak muhripleri) de yara almıştı.

Olay sonrası yapılan incelemeye göre, Anamur Radarının elektronik karıştırmaya/aldatmaya maruz kalmış olabileceği, deniz keşif uçaklarının ise bölgede seyir halindeki bazı ticaret gemilerini yanlışlıkla 'askeri gemi' olarak rapor etmiş olabileceği sonucuna varıldı. Yunan Konvoyunun Ada'ya çıkması halinde harekâtı tehlikeye sokabileceği değerlendirildiğinden, Anamur Radarı ile S-2E/T pilotlarının raporlarına itimat edilerek, konvooya taarruz emri verilmişti.

Müşterek harekâta ortaya çıkan istihbarat ve muhabere zafiyeti yanında, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanlıkları arasındaki koordinasyon eksikliği nedeniyle, Kocatepe Muhribi 21 Temmuz'da saat 22.20 sularında battı. Kesin teyit 22 Temmuz 1974 günü saat 05.06'da geldi. Kocatepe'de görevli 3'ü subay, 14'ü Astsubay ve 37'si er olmak üzere toplam 54 Türk denizcisi şehit oldu.

21 Temmuz günü gerçekleştirilen Hava Harekât görevleri esnasında, 2 adet F-100D ve 1 adet F-104G düştü, pilotları paraşütle atlayarak kurtuldular. 1 adet F-100C de kalkışta kırım geçirdi. Hava harekâtının ikinci gününde toplamda 203 taarruz, 19 keşif, 28 hava savunma ve 23 nakliye görev sortisi icra edildi.

Harekâtın Üçüncü Gününde (22 Temmuz) Türk Hava Kuvvetleri

Yıldız Atma-3 Planı çerçevesinde harekâtın üçüncü gününde Etimesgut'tan kalkan 4 adet C-160'la 07.05'te Kırnı kuzeydoğusuna tıbbi malzeme atıldı. Yine aynı meydandan 15 adet C-47 uçağıyla Lefkoşa'nın 5 kilometre kuzeyine 300 paraşütçü indirildi. Etimesgut'ta bulunan 2 adet C-130, 2 adet C-160 ve 15 adet C-47'ye yüklenen malzemeler Kırnı'ya saat 15.35'te atıldı.

Öğleden sonra 141'inci Filo'ya ait F-104 savaş uçakları 1.000 librelilik (MK-83) genel maksat bombalarıyla yüklü olarak Ada üzerinde toplamda 17 sortilik havadan yere taarruz görev uçuşlarını icra ettiler.

Bu arada Çanakkale'de konuşlu radarı elektronik taarruza maruz kaldığını tespit etti. Radara yönelik karıştırma sinyalleri alınınca, bölge yakınlarında uçmakta olan Yunanistan'a ait EC-47 tipi elektronik harp uçağının bu saldırıyı yapmış olabileceği değerlendirildi. Bunun üzerine saat 13.25'te 142'inci Filonun iki F-102A uçağına EC-47'yi önlemek için scramble kalkış emri verildi. F-102A'lar; EC-47'nin bulunduğu bölgeye gelen iki Yunan F-5A uçağıyla it dalaşına girdiler. F-5'in biri düşürüldü. Diğerleri bölgeyi terk etti.

22 Temmuz günü 122 taarruz, 12 keşif görevi, 23 hava savunma ve 19 ulaştırma sortisi yapıldı. Bu arada 1 adet F-104D düştü, pilotu paraşütle atlayarak kurtuldu. 1 adet F-102A ve 1 adet F-100C ise görev dönüşü iniş esnasında kırım geçirdiler.

Kıbrıs Barış Harekâtının İlk Safhasının (20-22 Temmuz 1974) Tamamlanması

Kıbrıs Barış Harekâtının ilk safhası 20-22 Temmuz 1974 tarihleri arasında icra edildi. Türkiye; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı ateşkes kararına uyarak, 22 Temmuz 1974 günü saat 17.00'den itibaren Kıbrıs Barış Harekâtına son verdi. Sonrasında 1960 tarihli Garanti Antlaşması'na taraf Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin Dışişleri Bakanları 30 Temmuz 1974'te Cenevre Deklarasyonunu imzaladılar.

Kıbrıs Barış Harekâtının Birinci Safhasında Türk Hava Kuvvetleri

Ulaştırma Harekâtı Görevleri:

Etimesgut'taki Hava Ulaştırma Grup Komutanlığı (C-47) ile Erkilet-Kayseri konuşlu 221'nci Filo Komutanlığı (C-160) ve 222'nci Filo Komutanlığı (C-130) uçakları, toplamda 132 sorti yaparak, havadan malzeme atma ve hava indirme görevlerini başarıyla icra ettiler.

Hava Harekâtına Katılan Filo Komutanlıkları:

- 111'nci Filo (F-100D/F) ve 112'nci Filo (F-100C/F).
- 131'inci ve 132'nci Filolar (F-100C).
- 141'inci Filo (F-104G).
- 152'nci Filo (F-5).
- 171'inci ve 172'nci Filolar (F-100D/F).
- 181'inci Filo (F-100C/F) ve 184'üncü Filo (RF-84F).
- 191'inci Filo (F-104G)

Taarruz, Himaye ve Keşif Görevleri:

- 171'inci Filo, 26 görev ve 75 sorti,
- 172'nci Filo, 25 görev ve 55 sorti,
- 131'inci Filo, 30 görev ve 89 sorti,
- 132'nci Filo, 26 görev ve 73 sorti,
- 181'inci Filo, 28 görev ve 95 sorti,
- 184'üncü Filo, 69 sorti keşif uçuşu,
- 152'nci Filo, indirme ve çıkarma bölgesinde devriye, ulaştırma uçaklarının himayesi.
- 111'inci, 112'nci, 191'inci ve 141'inci Filo Komutanlıkları; Baf bölgesindeki Rum konvoyuna taarruz.

İcra Edilen Sortiler:

Muharip Filolar toplamda 599 sorti taarruz, savunma ve keşif görevi icra ederken, ulaştırma filoları da 132 sorti uçuş gerçekleştirdiler. Böylece Harekâtın ilk safhasında Türk Hava Kuvvetleri toplamda 733 sorti yaptı.

Uçak ve Personel Kayıpları:

Harekâtın birinci safhasındaki hava görevleri esnasında 6'sı F-100, 1'i F-104 ve 1'i RF-84F olmak üzere toplamda 8 uçak kaybedildi.

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın İkinci Safhası (14-16 Ağustos 1974)

8-14 Ağustos 1974 tarihleri arasında yapılan ikinci Cenevre Görüşmelerinin sonuçsuz kalmasının ardından, Kıbrıs'ta barış harekâtının kaldığı yerden devam etmesi yönünde bir hava esmeye başladı. Ecevit Hükümeti, Birinci Cenevre Konferansı'nda alınan kararlara tarafların uymadıklarından duyduğu rahatsızlığı, "Türkiye; Kıbrıs Devletinin varlığının, bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün bir daha hiçbir şekilde tehdit edilmesine izin vermeyecek. Ada'daki Türk Toplumunun haklarını ve güvenliğini gerekirse tek başına güvence altına alacak." şeklinde beyan etti ve bunu daha sonra Kıbrıs Barış Harekâtının ikinci safhasını başlatmak için gerekçe olarak kullandı.

Bu kapsamda Hava Kuvvetleri filoları tekrar harekât konusu yerlerine intikal ettirildiler ve hazırlık seviyeleri yükseltildi. 142'nci Filo (F-102) Mürted'den Balıkesir'e, 152'nci Filo (F-5A) Merzifon'dan Yenişehir'e, 184'üncü Keşif Filo (RF-84) Diyarbakır'dan İncirlik'e, Deniz Havacılık 301. Filo (S-2E/T) Bandırma'dan Antalya'ya intikal ettirildiler. Birinci harekâttan bu yana İncirlik'te konuşlu 171, 172 ve 1/2 181'inci Filolar ile Antalya'daki 1/2 181'inci Filonun uçakları buldukları yerden görev yaptılar.

14 Ağustos 1974 günü sabah saatlerinde "İkinci Barış Harekâtı", Dışişleri Bakanı Turan Güneş'in; "Ayşe tatile çıksın" parolası ile saat 02.00'de donanmanın ateşiyle başladı. Harekâtın amacını, doğuda Mağusa ve batıda Lefke'ye kadarki bölgelerin Rum işgalinden kurtarılması olarak belirlendi.

Saat 05.40'da Deniz Kuvvetleri gemileri RMMO mevziilerini bombaladılar. Aynı gün saat 06.00 ile 06.25 saatleri arasında Türk savaş uçakları da Rum mevziilerini bombaladılar. Bu arada Grammer School Tepe'sindeki Yunan Alayını kuşatan Kıbrıs Türk Alayı'na Türk savaş uçakları yakın hava desteği sağladı ve Yunan Alayının ağır bir yenilgiye uğratılmasında önemli rol oynadılar. Bu arada Türk gemilerine saldırıya hazırlanan RMMO'ya ait bir hücum bot Türk savaş uçakları tarafından etkisiz hale getirildi.

Bu safhada F-100 uçakları ile yumuşatma harekâtına devam edildi. Türk jetleri özellikle Girne-Lefkoşa hattının doğusundaki düşman ön hat mevzilerinin derinliklerine taarruz ettiler. Ağırlıklı olarak yakın hava desteği ve keşif görevlerini yerine getirdiler. Plan dâhilinde müşterek bir harekât icra etmekte olan Türk Ordusu, 15 Ağustos'ta Mağusa'yı, 16 Ağustos'ta Lefke'yi ele geçirirken, Türk savaş uçakları da kara harekâtının hava desteğini başarıyla yerine getirdiler.

Harekâtın bu safhasında 171'inci Filo 29 görev/70 sorti, 172'nci Filo 29 görev/47 sorti, 181'inci Filo 18 görev/46 sorti ve 184'üncü Filo keşif görevi/34 sorti olmak üzere toplamda filolar 197 sorti icra ettiler.

Türk savaş uçakları; 3 tank, 14 top mevzii, 3 uçaksavar mevzii, 33 askerî vasıta, 24 askerî bina, 4 askeri treyler ve 6 radyo istasyonunu imha ettiler. Rumların kontrolü altındaki Nicosia Havalimanındaki iki adet Trident tipi jet yolcu uçağı vuruldu.

Sonuç

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 357, 358, 359 ve 360 sayılı ateşkes kararlarını kabul eden Türkiye; 16 Ağustos 1974 tarihinde saat 19.00'dan geçerli olmak üzere üç gündür icra etmekte olduğu İkinci Kıbrıs Barış Harekâtına son verdi.

Yıllardır Ada'da var olma, yaşam mücadelesi veren, ekonomik ve toplumsal zorluklar içinde yaşayan Kıbrıslı Türkler özgürlüklerine kavuştular.

Türk Silahlı Kuvvetleri "Atilla Hattına", İkinci Cenevre Konferansı'nda Kıbrıs Türk Federe Devleti sınırı olarak Rauf Denktaş'ın önerdiği "Kokkina-Lefke-Lefkoşe-Mağusa" hattına ulaşmanın yanı sıra "Şahin Çizgisi" denilen 100 kilometrelik Mağusa-Lefke hattına da ulaşarak bu bölgeyi de kontrol altına aldı. Sonuçta Türk Ordusu, çıkarma, uçarbirlik, atma ve hava indirme ağırlıklı bir harekât icra ederek, Kıbrıs'ın %38'ini ele geçirdi. Askerî güç kullanmak suretiyle Kıbrıs'ta millî hedefler kesin olarak elde edildi. Ada bu harekâtın bir sonucu olarak fiilen ikiye ayrıldı. Türk toplumu güvenceye kavuştu. 1950'lerden sonra Ada'da yirmi yıl kadar süren kanlı olayların yerini 1974'ten sonraki 50 yıllık barış dönemi aldı.

Kıbrıs Barış Harekâtı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin hemen hemen tümünün görevlendirildiği, sınır ötesinde gerçekleştirilen, özel kuvvetlerle desteklenen üç kuvvetin birlikte kullanıldığı ilk denizaşırı harekât olmuştur.

Bu harekâтта yaşanan bazı aksaklıklara rağmen Türk Hava Kuvvetleri üstlendiği görevleri başarıyla yerine getirdi. Hava Harekâtı, Hava Harekât Merkezi'nden verilen günlük direktiflere uygun olarak müşterek harekât merkeziyle koordineli olarak planlandı, icra edildi. Harekâtın ilk gününde (20 Temmuz) yakın hava desteği, taktik keşif ve hava indirme görevlerine gayretin çoğu ayrılırken, sonraki günlerde ilave olarak tecrit, himaye ve genel taarruz görevleri de yapıldı.

Harekâtın ikinci safhasında, birinci safhadan alınan derslerden de yararlanılarak, koordine usulleri iyileştirildi, müşterek manevra planıyla uyumlu hava destek planı geliştirildi. Kıbrıs Barış Harekâtı boyunca toplamda 1.000 sortinin üzerinde uçuş icra edildi. Yakın hava destek isteklerinin tümü karşılanabildi. İHK kontrolünde yakın hava desteği ve keşif görev sonuçları başarılıydı. Özellikle atışların isabet yüzdesi tatminkârdı. Hava indirmesi, ilk kademesi kılavuzsuz yapılmasına ve yerden açılan uçak-savar ateşine rağmen başarılıydı. Harekâtın lojistik desteği eksiksiz yürütüldü.

Hava Harekâtı Yönüyle Kıbrıs Barış Harekâtında Alınan Dersler

Emir Komuta ve Koordinasyon Eksikliği

21 Temmuz günü Genelkurmay'da bir Yunan konvoyunun Kıbrıs'a müdahale için Doğu Akdeniz'e açıldığı haberlerinin değerlendirilmesi en baştan hatalı yapıldı. İstihbarat, keşif ve gözetleme zafiyeti yanında komuta-kontrolde bütünlüğün kaybolması, Hava ve Deniz Komuta Kontrol Merkezleri arasındaki koordinasyonun tam sağlanamaması nedeniyle, birbiriyle çelişen keşif raporlarına rağmen, Baf Limanına yaklaştığı değerlendirilen 'Yunan Konvoyuna' taarruz emri bir şekilde verildi. Böylece kendi uçaklarımızla kendi gemimiz, Kocatepe Muhribi batırıldı. Müteakip aşamada koordinasyon sorunlarıyla karşı karşıya kalmamak için kara-deniz-hava iş birliği usulleri gözden geçirildi. Harekât merkezleri re-organize edilerek, müşterek harekâtı en iyi şekilde sevk ve idare edebilecek bir yapıya kavuşturuldu. Kara-Hava koordinasyonu kapsamında, çoğunluğu F-100 pilotu 10 pilot İHK, çıkarma birliklerinde görevlendirildiler ve savaş uçaklarının kara harekâtının gerektirdiği ateş desteği için etkinlikle kullanılmasını koordine ettiler.

Muhabere Altyapısının Yetersizliği

Türkiye ile Kıbrıs gibi birbirine çok yakın iki coğrafya arasında hava-yer muhaberesinde sıkıntı yaşandı. Havadaki uçuş görev kollarını takip ve yönlendirmekte güçlük çekildi. Bu uçaklarla telsiz teması yer yer sağlanamadı. Bu nedenle, havadaki uçakların sevk ve idaresinde harekât ve radar merkezleri zorlandılar. Bununla birlikte, harekâtın ikinci safhası başlamadan önce, aradaki 20 günlük boşlukta muhabere eksiklikleri olabildiğince giderildi. Öte yandan harekâtın ikinci safhasında havadan atma ile gönderilen muhabere malzemelerinin büyük bölümünün hasarlanması, Ada'daki birlikler arasında muhabere zafiyeti yaşanmasına neden oldu. Genel manada istihbarat, muhabere, keşif, elektronik harp gibi kuvvet çarpanları konusundaki Türk Hava Kuvvetlerinin yetenek eksiklikleri açıkça ortaya çıktı.

Uçak Kayıplarının Fazlalığı

Türk savaş uçaklarının harekâtına engel olabilecek karşıda bir hava gücü yoktu. Sadece düşman uçaksavarları vardı. Toplamda 1.000 civarında uçuş sortisi icra eden Türk uçaklarından 10 adedi (2 adet F-100C, 3 adet F-100D, 1 adet F-100F, 1 adet F-104G, 2 adet F-102 ve 1 adet RF-84F) çeşitli nedenlerle kaybedildi. Zayıf ve kırım oranını bu denli yüksek olması eleştiri konusu oldu. Bu arada 12 helikopter hasar aldı, bir helikopter inişte kaybedildi. 1 adet C-47 de mecburi iniş yaptı. Biri İHK olmak üzere 4 pilot şehit oldu. Bu harekâтта Hava Kuvvetlerinin kullandığı uçaklarının eski olması bu kayıpların en büyük nedeni olarak gösterildi ve savaş sonrasında büyük bir modernizasyona (F-4 ve daha sonra F-16'lara sahip olunması) gidilmesi sonucunu doğurdu.

Kaynakça

Armaoğlu, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, C-I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1992.

Başbuğ, İlker, Unutulan Ada Kıbrıs. Kırmızı Kedi Yayınevi, 2020.

Başara, Levent, GÜVENÇ, Serhat, Kıbrıs İçin Havalandıılar “G-Günü”, Kronik Kitap. 2. Baskı, 2022.

Çölaşan, Emin, Köşe Yazıları; Kocatepe’yi Nasıl Batırdık? Pilot Anlatıyor, Sözcü Gazetesi, 18 Temmuz 2014, Kocatepe Olayı, 22 Temmuz 2018, 20 Temmuz 2019, 21 Temmuz 2023.

Fırtına, H.İbrahim, Alçalmadan Yükselenler Komutanlar Anlatıyor. KırmızıKedi Yayınevi. 3. Basım. İstanbul, 2020.

Gürcan, Ali İhsan, Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ötesi, Kastaş Yayınları, 2013.

Gökhan, M.Remzi, Kıbrıs Barış Harekâtında İlginç Olaylar, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2006.

Hiresoğlu, Fazlı, Kıbrıs Barış Harekâtında Türk Hava Kuvvetleri 1974, 2023.

Kapucu, Davud, 1974 Kıbrıs Hava Harekâtı, Uluslar arası Tarih Araştırmalar Dergisi, 2020.

Özbek, Tolga, Havacılık Tarihi, TSK Tarihinin En Büyük Hava Operasyonu; Kıbrıs Barış Harekâtı, tolgaozbek.com.2021.

Sever, Muzaffer, 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Bitmeyen Gece, Kastaş Yayınları, 2010.

Tarakçı, Mustafa, Kıbrıs Barış Harekâtı, Hiperlink Yayınları, 2010.

20 TEMMUZ 1974’TE TÜRK ORDUSU NEDEN KIBRIS’A GELDİ?

Atilla ÇİLİNGİR
(E.) Yb.- Kıbrıs Gazisi ve Yazar

“ Biz, 50 yıl önce Kıbrıs'ta: ‘Milletimize, Devletimize ve Tarihimize’ karşı olan sorumluluğumuzu; ettiğimiz yemine, görevimize sadakatle bağlı kalarak, ‘Gaziler ve Şehitler’ vererek yerine getirdik...”

20 Temmuz 1974 tarihi gerek Türk Milleti, gerekse Kıbrıs Türk Halkı için hep çok özel ve önemli bir tarih oldu.

Sadece milletimiz için mi? Yıllarca özgürlüğün peşinde koşan Kıbrıs Türk'ü için mi? Adayı ele geçirmek isteyen Yunanistan ve Kıbrıs Rumları için mi?

Peki, biz 50 yıl önce 20 Temmuz 1974 tarihinde, Kıbrıs Adasına neden geldik?

Yani o toprakları “Vatan ” yaparak, KKTC devletinin kurulmasını sağlayan; bu uğurda gözlerini kırpmadan seve, seve canlarını feda eden ‘Şehitlerimizin’ anılacağı; vatan ve vazife uğruna kendilerine verilen her türlü görevi büyük bir başarı ile yerine getiren, alın terlerini son damlasına kadar akıtan ‘Kahraman Gazilerimizle’ milletçe unutmadığımız/unutamadığımız o tarihi günde, neden adadaydık?

O tarihte adada savaşılan bir komutan olarak bu sorunun cevabını hep sorguladım. Yanıtını hem beynimde, hem de vicdanımda aradım. Adada 1974 savaşlarında yaşadığım olayları düşündüğümde; aşağıda sıraladığım soruları irdelediğimde, beynime, vicdanıma ve kalbime verdiğim yanıt: Adaya gitmekle doğru bir karar vermişiz; evet iyi ki, Kıbrıs'a gitmişiz oldu...

50 yıldır o tarihi günü, o dönemde yaşadıklarımı asla unutmadım. O tarihi günleri milletçe yaşarken; Rum'un baskısı altında yıllarca yaşam mücadelesi vererek insanlık dışı her türlü muameleye karşı koymuş Kıbrıs Türk Halkının, o şanlı direnişinin son günlerinde neredeyse top yekûn imha edilmelerini önlemek amacıyla o topraklarda onların yardımına koşarak Mehmetçik'le, Mücahit'le birlikte barış ve özgürlük için omuz, omuza savaşmak; onlara komutanlık yapmak, yaşananların bir parçası olmak, yazılan tarihe tanıklık etmek insanın doğası gereği çok değişik duygular yaratmıştı beynimizde, kalbimizde ve vicdanımızda...

20 Temmuz 1974'te, Türk Milleti Kıbrıs milli davamız için tek yürek olmuş. Geçilemez deniz Beşparmak dağları aşılmış, çıkılmaz denilen kıyılara çıkılmış, adada mevsimlerin en sıcakının yaşandığı o yaz sabahı alev, alev yanan ovaların cehennemi andırdığı o günlerde; vatan görevi yerine getirilmiş; insanımızın iman gücünün, vatan, millet ve bayrak sevgisinin yaşandığı yüzlerce kahramanlığa tanıklık etmiştik...

O dönemde bizler şanslıydık. Çünkü vatan görevini başarı ile yerine getirmek bizlere kısmet olmuş, bu görev hayatımız boyunca onur ve gururla taşıyacağımız büyük bir rütbe kazandırmıştı hepimize: “Kıbrıs Gazisi ” Bu rütbe ailemize, çocuklarımıza, torunlarımıza bırakacağımız en büyük mirastı artık.

O meşakkatli günlerde Kıbrıs Türk Halkının, Kıbrıs Türk Mücahit'inin ata yadigârı vatan topraklarına olan bağlılığına, Türk Bayrağına olan sevdasına tanıklık ederken; asla unutamadığım bir Mücahit'imın söylemiş olduğu bir cümle o günlerde kulaklarımdan hiç gitmedi.

Onu ikinci harekâtın ilk saatlerinde tanıyıştım... 50'li yaşlarda bir mücahitti... Birliğime kılavuz olarak verilmişti. Harekât boyunca ve sonrasında büyük bir fedakârlıkla görevini yerine getirmiş; kendisinden genç pek çok Mücahit'ime örnek olmuştu. Harekâttan sonra bir gün kendisi ile sohbet ederken bana şu soruyu sormuştu?

“Be Komutanım, geldiniz bizi kurtardınız. Bugün özgürüz, güvendeyiz, bayrağımız, vatanımız var.

“Ama ya bir gün yine giderseniz?”

“Ya bir gün yine giderseniz?”

Kıbrıs milli davamızın bugünlerinde yaşanan aymazlıklarını, verelim kurtulalım yaklaşımlarını! Tek egemenlik, tek kimlik ve ‘Birleşik Kıbrıs söylemlerini duyan, gören, yazan, izleyen bir Kıbrıs Gazisi olarak, o cümleyi hatırladıkça içim acımakta, o kahraman Mücahit’imin yıllar önce söyledikleri; sanki o günlerden, bu günü görmüş gibi kulaklarımda uğuldamaktadır...

Bizden önce Türk Milletine pek çok şanlı zaferleri kazandırarak tarihimize emanet eden atalarımız gibi ettiğimiz yemine sadakatle bağlı kalarak, Kıbrıs topraklarında vatan ve vazife uğruna seve, seve ölüme giden biz Gazilerin silah arkadaşlarından şu anda 498’i; 1571 yılından beri ecdadımızın ve o toprakların ‘Türbedarlığını’ yapan Kıbrıs Türk Halkının on binlercesi vatan bellediğimiz o toprakların ‘Şehitliklerinde’ yatıyor.

1571’den bugüne kimi şehitliklerimiz Rum kesiminde kalmış boyunları bükük ve bakımsız! Kimilerini Rum çoktan yok etmiş soranı yok! Bizim kontrolümüzdeki şehitliklerimizin başuçlarında ise; milletimizin onur ve gurur timsali ay yıldızlı şanlı bayraklarımız dalgalanıyor...

Bunun yanı sıra akıbetlerinin ne olduğu bilinmeyen ve Rum’lar tarafından katledilmiş yüzlerce Kıbrıs Türk’ü kardeşimizin gömüldüğü o meçhul toplu mezarla hala aranıyor..!

Bu gün, 50 yıl öncesini değerlendirdiğimizde; biz 20 Temmuz 1974’de neden Kıbrıs’a çıktık? De-nildiğinde, aşağıda sıraladığım soruların cevabı evet ise; bu harekâtın yapılması çok doğru bir karardır.

Ama bu gün ne yazık ki, bu tarihi kararın gerekçeleri; günümüzde uygulanan kimi siyasi tercih-ler ve söylemler nedeniyle gölgede kalmış, adeta unutulmuş gibidir!

O zaman biz neden Kıbrıs’a geldik?

Bu sorunun cevabını verirken, aşağıda ki gerçekleri görmezden gelerek, bunlara hayır diyebilen-ler var ise! Söylenilecek tek bir şey kalıyor! Bu yanlış bir karar, yanlış bir politikaydı! Biz Kıbrıs’a hiç gelmemeliydik!

Ama yaşayan tarihi gerçekler böyle demiyor; bu gün tam aksine, aşağıda sıraladığım sorulara yanıt arıyor:

15 Temmuz 1974 tarihinde, Yunanistan’daki Cuntanın desteği ile 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyetini ortadan kaldırmak adına, EOKA-B Terör örgütü ve Yunan Alayının desteği ile Cumhurbaşkanı Makarios’a karşı gerçekleştirilen darbe sonucunda; adada eli kan-lı terörist, ‘Türk kasabı Nikos Samson’ Kıbrıs’ta Helen Cumhuriyetini ilan etmemiş miydi?

Aslında kısa bir süre sonra adadaki Türk Kantonlarını hedef alan bu darbenin asıl amacı; Kıbrıs Türk Halkının tamamının alçakça katledilmesi değil miydi?

Türkiye Cumhuriyeti Devleti; Kıbrıs’ta yaşayan Türklerin top yekûn imha edilmesine mani olmak, Lozan da kurulan Türk-Yunan dengesinin Akdeniz de bozulmasını ve adanın Yunanistan’a bağlanmasını önleyerek, devletimizin milli ve stratejik haklarını savunmak adına, uluslararası anlaşmaların kendisine vermiş olduğu yetki ve haklı gerekçelerden dolayı 20 Temmuz 1974 müdahalesini gerçekleştirmedi mi?

20 Temmuz 1974’den beri ada da barış yok mudur? O tarihten beri Kıbrıs Türk Halkı özgür ve egemen bir yaşam sürdürmemekte midir?

Kıbrıs Türk Halkı 1960'da anayasal ortağı olduğu Kıbrıs Cumhuriyetinden Rum'lar tarafından dışlanmamış, bu ortaklıktan tek taraflı olarak, yine Rum'lar tarafından atılmamış mıdır?

Bir Millet'in bulunduğu coğrafyada var oluşunu simgeleyen, en doğal yaşam hakkını ifade eden kendi devletini kurmak, 40 yıldır yaşayan, kan ve can bedeli ödenerek kurulmuş olan KKTC devletini savunmak, Kıbrıs Türk Halkının en önemli görevi, en temel hakkı değil midir?

Türk Milleti'nin ve Kıbrıs Türk Halkının kan ve can birlikteliği ile yazılan o şanlı tarihin bu güne getirdikleri, Kıbrıs Türk Halkına emanet edilen: 'Millet, Vatan, Devlet ve Bayrak' 50 yıldan beri var olan gerçekler değil midir? Günümüzde Kıbrıs'ta çözüm adına yürütülen müzakerelerde bu gerçekler göz ardı edilebilir mi?

Yukarıda sıralamış olduğum sorularımın tamamı tarihe mal olmuş gerçekler değil midir?

Bunların tamamına yanlıştır denebilir mi? Yanıtları hayır olabilir mi? Cevapları 'evet' ise: O zaman bu haklı gerekçelerden dolayı tabii ki biz Kıbrıs'a gelmeliydik. Milletimizin ayrılmaz bir parçası olan Kıbrıs Türk halkının top yekûn imha edilmesini önlemeli, Türk milletinin tarihsel, yasal ve stratejik hakkı savunulmalı ve korunmalıydı.

İşte çok yerinde ve doğru bir karar ile Türkiye bu müdahaleyi gerçekleştirmiş ve 20 Temmuz 1974'de tarihimize yepyeni bir zafer sayfası daha eklenerek, ata yadigârımız Kıbrıs'ta; Kıbrıs Türk Halkının varoluş mücadelesi kazanılmış ve 1983'te kurulan KKTC Devleti ile taçlandırılmıştır.

Bu gün Kıbrıs Milli davamızı, AB sürecinde bir sorun olarak değerlendirerek bu sorunu mutlaka çözmeliyiz misyonu ile yola çıkıp, Kıbrıs Türk Halkı ile Kıbrıs Rum Halkı arasında yaşanan onca tarihsel sorunları görmezden gelerek Rum'lar ile iç, içe yaşanabileceğini kendilerine hedef olarak belirlemiş olanlar; Kıbrıs Türk Halkının tamamının bu süreçte nasıl bir irade ortaya koyacağını değerlendirmeden, Rum Liderlerinin değişmeyen tüm siyasi manevralarını sessizce izleyerek bir anlamda destek verenler! Büyük bir yanlışın içerisinde oldukları. Bu noktada Annan planı ve referandumu unutulmamalıdır...

20 Temmuzlar gelip geçiyor!

İşte 2024'ün 20 Temmuzunu da geldi... O günleri yaşayanlar birer, birer eksilip aramızdan ayrıлып gidiyorlar. Tıpkı Kıbrıs Milli Mücadelesinin o acımasız yıllarında; kendi evlatlarına bugün yoktan var edilen bir devlet emanet edebilmek adına, kendi hayatlarını hiç düşünmeden feda edebilen kahramanlar gibi...

Yazımın son bölümünde, 2006 yılında yazdığım " Elveda Kıbrıs Ama Bir Gün Mutlaka " isimli kitabımın son sayfasından yapacağım alıntıya yer vermek istiyorum:

"1878 Yılında son Osmanlı Kıbrıs Ada'sını terk ederken ada da kalan yaşlı Türk'ler torunlarının kulaklarına şöyle fısıldamışlardı: Gittiler ama bir gün mutlaka dönecekler. O günleri bizler göremeyeceğiz. Fakat sizler mutlaka göreceksiniz"(rahmetli can liderim Denктаş'ın anılarından) Gerçekten de o bir gün gelmiş, 1878 yılında dedelerin söyledikleri şey gerçekleşmişti. O torunlar Türk Askerinin Ada'ya ilk gelişini 1960 yılında; " barış ve özgürlüğün " gelişini ise 1974 yılında görmüşlerdi..."

İşte 50 yıl önce bizler Kıbrıs'ta; Milletimize, Devletimize ve Tarihimize karşı olan sorumluluğumuzu, ettiğimiz vatan ve vazife yemine sadakatle bağlı kalarak Gaziler ve Şehitler vererek yerine getirdik...

Şurası asla unutulmamalıdır ki! 1878 Yılında olduğu gibi günümüzde yaşanacak bir vedanın dönüşü asla olmayacaktır!

Bir daha o günleri yaşamamak adına, bu gün gelinen noktadan sonrası için yapılması gereken tek bir şey vardır. Kıbrıs Ada'sında var olan barışı bozmadan, Kıbrıs Türk Halkının özgürlüğünü, egemenliğini ve mevcut KKTC devletinin kimliğini ortadan kaldırmayan bir çözümü gerçekleştirmektir. Varılacak anlaşmada Türkiye'nin garantörlük sıfatının devam etmesi ise bu çözümün mührü olmalıdır.

2008'den beri süre gelen müzakerelerde; ısrarla dile getirilen:

"Birleşik Federal Kıbrıs Cumhuriyetinin" kabulü; KKTC Devletinin ortadan kalkmasına neden olacak; belli bir süre sonra adada Kıbrıs Türk varlığının tarihin derinliklerinde kaybolup gitmesi gerçekleşecektir. Tıpkı Girit'te, Batı Trakya da olduğu gibi...

Kanaatim odur ki adada ki var oluş mücadelesini kan ve can bedeli ödeyerek kazanmış olan Kıbrıs Türk Halkının, Büyük Türk Milletinin tercihi, böyle bir son değildir. Tarih sayfalarımız ise; böylesi bir sona imza atma cüretini gösterenleri asla affetmeyecektir.

20 Temmuz 1974 Mutlu Kıbrıs Barış Harekâtının 50'nci yılını bir kez daha kutlarken, aziz Şehitlerimizin, bugün hayatta olmayan ama Kıbrıs konusuna ömrünü adayan tüm liderlerimizin hatıraları önünde saygı ile eğiliyor, onları sevgi, rahmet ve minnet duygularıyla anıyorum. Vatan onlara minnettar dır.

Kıbrıs Gazisi Silah arkadaşlarımı, o topraklarda omuz, omuza savaştığımız Kıbrıs Türkü Mücahit Gazi Kardeşlerimi ve Kahraman Kıbrıs Türk Halkını sevgi ile selamlıyorum.

"Ne Mutlu Türküm Diyene"

KIBRIS TARİHİ

Adını adada bolca bulunan ve İbranice "kopher" sözcüğüyle ifade edilen "kına çiçeği"nden, aşk ilahesi "Kipris"ten veya adada bolca bulunan bakırın Latince karşılığı "copper"den aldığı rivayet edilen Kıbrıs Adası; 9.283 km²'lik yüzölçümü ile Sicilya ve Sardunya Adalarından sonra, Doğu Akdeniz'deki en büyük üçüncü adadır.

Kıbrıs Adası jeopolitik konumundan dolayı tarih boyunca bölgede hakimiyet kurmak isteyen birçok medeniyetin ilgi odağında olmuş ve birçok medeniyetlere de ev sahipliği yapmıştır. **Kıbrıs, bir bütün olarak tarihte hiçbir zaman Yunan idaresinde bulunmamış ve Helen Adası olmamıştır.**

KIBRIS' IN FETHİ (1 TEMMUZ 1570 - 1 AĞUSTOS 1571)

II. SELİM

LALA MUSTAFA PAŞA

PIYALE PAŞA

KIBRIS' IN KRONOLOJİK TAKVİMİ

M.Ö. 7000 – 3000 Yeni Taş Devri
M.Ö. 3000 – 1500 Bronz Çağı
M.Ö. 1500 – 1450 Eski Mısır Dönemi
M.Ö. 1320 - 1200 Hitit Dönemi
M.Ö. 1200 -1000 - Eski Mısır Dönemi
M.Ö. 1000 - 710 Finikeliler Dönemi
Kıbrıs Şehir Krallıklarının Kurulması
M.Ö. 710 - 609 Asurlular Dönemi
M.Ö. 609 - 525 Mısır Dönemi
M.Ö. 525 – 333 İran Pers Dönemi
M.Ö. 411 – 333 Pers ve Eski Yunan
M.Ö. 294 – 58 Ptolemler Dönemi
M.Ö. 58 - M.S. 395 Roma Dönemi
M.S. 395 – 1190 Bizans Dönemi
1190 – 1191 Haçlılar Dönemi
1191 – 1489 Lüzinyan Dönemi
1489 – 1571 Venedik Dönemi
1571 – 1878 Osmanlı Türk Dönemi
1878 – 1960 İngiliz Dönemi
1960 – 1974 Kıbrıs Cumhuriyeti
1974 - Kıbrıs Barış Harekâtı
1974 – 1983 Kıbrıs Türk Federe Devleti
1983 - ... Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

1489 Yılından itibaren Venedik hakimiyeti altında bulunan Kıbrıs Adası, Venediklilerin baskısından bunalan ada halkının Osmanlı Padişahı II. Selim'den yardım istemeleri üzerine 1 Temmuz 1570 - 1 Ağustos 1571 tarihleri arasında yapılan zorlu ve çetin muharebeler sonucunda **Sadrazam Lala Mustafa Paşa ve Kaptanı Derya Piyale Paşa Komutasındaki Osmanlı Ordusu tarafından yaklaşık 50 bin şehit verilerek fethedilmiştir.**

-1-

OSMANLI DONANMASI
(FİNİKE, 27 HAZİRAN 1570)

KIBRIS' IN FETHİ

1 AĞUSTOS 1571' DE ADA TAMAMIYLA OSMANLI
HAKİMİYETİ ALTINA GİRMİŞTİR.

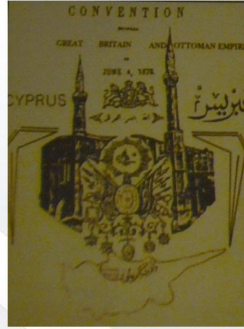

KIBRIS ADASI, 01 AĞUSTOS 1571' DEN 04 HAZİRAN 1878' DE İNGİLTERE İLE YAPILAN KİRA ANTLAŞMASINA KADAR **307 YIL SÜRE İLE OSMANLI DEVLETİNİN HAKİMİYETİNDE** KALMIŞTIR.

-2-

KIBRIS ADASI' NDA İNGİLİZ HAKİMİYETİ (1878 - 1960)

1877 - 1878 OSMANLI - RUS
SAVAŞI SONRASI

04 Haziran 1878' de yapılan Kira Sözleşmesi ile **mülkiyet Osmanlı Devletinde olmak üzere** Kıbrıs Adasının yönetimi İngiltere' ye bırakılmıştır.

İngiltere, I. Dünya Savaşı' nın başlamasını müteakip 05 Kasım 1914 tarihinde Osmanlı Devletine savaş ilan ederek, tek taraflı olarak **Kıbrıs Adasını işgal etmiştir.**

24 Temmuz 1923' de imzalanan **Lozan Barış Antlaşması** (16, 20, 21' nci maddeleri) gereğince **Kıbrıs' da İngiliz egemenliği hukuken tanınmıştır.**

Kıbrıs' ın önemini Mustafa Kemal Atatürk; " **Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs' a dikkat ediniz. Bu ada bizim için önemlidir.**" sözleriyle dile getirmiştir.

-4-

EOKA TERÖR ÖRGÜTÜ FAALİYETLERİ

Kıbrıs Adası İngiliz yönetiminde iken 7 Mart 1953 tarihinde Makarios ve George Grivas tarafından Atina' da EOKA (**Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü**) Terör Örgütü kurulmuştur. Atina' da temelleri atılan EOKA Terör Örgütü 01 Nisan 1955 yılında Kıbrıs Adası' nda faaliyetlerine başlamıştır.

ENOSIS

(KIBRIS' IN YUNANİSTAN' LA BİRLEŞMESİ)

Kıbrıs' ı ele geçirmek için kurulan **EOKA Terör Örgütü** adanın Yunanistan' a bağlanması amacıyla 1 Nisan 1955 tarihinde kanlı eylemlere başlayarak Enosis' e karşı olan herkesi öldürmeye yada göç ettirmeye başlamıştır. EOKA Terör Örgütünün yaptığı saldırılar ve Rum baskıları nedeniyle birçok Türk yerlerinden göç ettirilerek zorunda bırakılmıştır.

Tabip Binbaşı Nihat İlhan'ın EOKA tarafından kat edilen ailesi

EOKA Terör Örgütünün ilk günlerde dağıttığı bildiride şöyle diyor ;
" İki düşmanımız vardır. Birincisi İngilizler, ikincisi Türkler, önce İngilizler' i ele alıp onları adadan kovacağız, İngilizler adayı terkettikten sonrada Türkler' i imha edeceğiz. Amacımız Enosis' tir. Her ne pahasına olursa olsun görevimiz, bu amacın gerçekleşmesidir."

" Eğer Kıbrıs 15 Temmuz darbesini gerçekleştirseydi, Ben diplomatik olarak Enosis' i gerçekleştirecektim."

III. Makarios

George Grivas

Megalo İdea

-5-

Dr. Fazıl KÜÇÜK

Rauf Raif DENKTAŞ

Dr. Burhan NALBANTOĞLU

Mustafa Kemal TANRISEVDİ

Tümgeneral Daniş KARABELEN

Yb. Ali Rıza VURUŞKAN

TMT

(TÜRK MUKAVEMET TEŞKİLATI)

Kıbrıs Türkleri, EOKA Terör Örgütüne karşı başlangıçta hazırlıksız ve örgütsüzdü. EOKA'nın eylemleri, toplumsal savunma içgüdüleri ile ulusal bilinci harekete geçirerek Kıbrıs Türklerini varlığını korumak için direniş arayışlarına itmiş, **KITEMB** (Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği), **Volkan** (Var Olmak Lazımsa Kan Akıtmamak Niye), **Karaçete**, **9 Eylül** adlı dağınık mukavemet grupları kurulmuştur. (1955 - 1958)

Kıbrıs Türkleri arasında kurulan grupların, örgütlü ve hiyerarşik bir yapıya sahip olmamasından dolayı 27 Temmuz 1957' de Rauf Raif DENKTAŞ, Dr. Burhan NALBANTOĞLU ve Kemal TANRISEVDİ önderliğinde Türk Mukavemet Teşkilatı'nı kurarak dağınık olan grupları tek çatı altında toplama kararı almıştır. TMT'nin kuruluş bildirisi 26 Kasım 1957' de yayımlanmıştır. 02 Ocak 1958 tarihinde Dr. Fazıl KÜÇÜK ve Rauf Raif DENKTAŞ, T.C. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü ZORLU ile TMT'nin desteklenmesi yönünde bir toplantı gerçekleştirmişlerdir. 05 Haziran 1958 günü Dr. Fazıl KÜÇÜK, Rauf DENKTAŞ, Seferberlik Tetkik Kurulu Başkanı Tümgeneral Daniş KARABELEN, Bnb. İsmail TANSU ve Yarbay Ali Rıza VURUŞKAN ile bir toplantı gerçekleştirmiştir. **TMT, 01 Ağustos 1958** yılında resmi olarak kurulmuştur. Türk Mukavemet Teşkilatı 21 Aralık 1963 yılına kadar yeraltı örgütü olarak görev yapmış, 21 Aralık 1963 yılından itibaren düzenli birlik olarak Kıbrıs Türkü'nün bekası için EOKA'ya karşı koymaya başlamıştır.

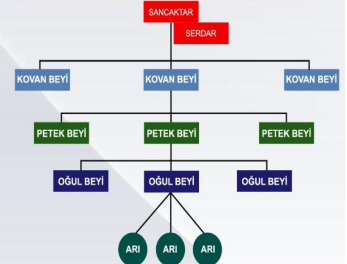
TMT – Türk Mukavemet Teşkilatı Andı

KIBRIS TÜRKÜNÜN YAŞAYIŞ VE HÜRRİYETİNE, CANINA, MALINA VE HER TÜRLÜ ANANE VE MUKADDESATINA, HER NEREDEN VE KİMDEN OLURSA OLSUN VAKTİ OLACAK TECAVÜZLERE KARŞI KOYMAK İÇİN KENDİMİ TÜRK MİLLETİNE ADADIM. ÖLÜM DAHI OLSA VERİLEN HER VAZİFEYİ YAPACAĞIM. BİLDİĞİM, GÖRDÜĞÜM, İŞİTTİKLERİMİ, HİSSETTİKLERİMİ VE BANA EMANET EDİLENLERİ, Hiç KİMSEYE İFŞA ETMEYECEĞİM. İFŞAATIN BİR İHANET SAYILACAGINI VE CEZASININ ÖLÜM OLACAGINI BİLİYORUM.

YUKARIDA SIRALANAN HUSUSLARI HARFİYEN TATBİK EDECEĞİME. ŞEREFİM, NAMUSUM VE BÜTÜN MUKADDESATIM ÜZERİNE SÖZ VERİR VE ANT İÇERİM.

Kuruluş
1 Ağustos 1958
Yb. Ali Rıza VURUŞKAN
Bnb. İsmail TANSU
Bnb. Necmettin ERCE Bnb. Şefik KARAKURT
Yzb. Mehmet ÖZDEN Yzb. Rahmi ERGÜN
Yzb. Ahmet GÖCMEZ Yzb. Kamil ÖNCELER
Yzb. Bedri ERKAN Yzb. Ferhan ÇORA
Yzb. Hüseyin ÖMÜR Yzb. Osman NALBANT

SANCAKTARLIK TEŞKİLATI

-6-

KIBRIS CUMHURİYETİ

İttifak Antlaşması
(Zürih / 11 Şubat 1959)
(Londra / 19 Şubat 1959)

Garanti Antlaşması
(Zürih / 11 Şubat 1959)
(Londra / 19 Şubat 1959)

Kuruluş Antlaşması
(Lefkoşa / 16 Ağustos 1960)

Kıbrıs Cumhuriyeti; **Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğünde** 16 Ağustos 1960 tarihinde kurulmuştur. 21 Aralık 1963' te adada Kıbrıs Türklerini topyekün ortadan kaldırmak ve adayı bir Yunan adası haline getirmek maksadıyla yürürlüğe koyulan **Akritas Planı'na göre**; Kıbrıs Türklerini yönetimde zayıflatarak, Londra ve Zürih Antlaşmaları geçersiz kılınmak istenmiştir.

15 TEMMUZ 1974 (NİKOS SAMPSON DARBESİ)

Yunanistan' daki askeri rejim, Kıbrıs Adasında bulunan temsilcileri ile harekete geçip 15 Temmuz 1974 tarihinde Türk ve İngiliz düşmanı, sıkı ENOSIS taraftarı olarak bilinen **EOKA'cı Nikos Sampson önderliğinde Makarios' u devirerek darbe yapmıştır**. Darbenin ardından Nikos Sampson yeni hükümetin geçici başkanı olarak **Kıbrıs Helen Cumhuriyeti' ni** ilan etmiştir.

20 TEMMUZ 1974 (MUTLU BARIŞ HAREKATI)

Ada' da ki Türklerin güvenliğini de dikkate alarak, Kıbrıs' ın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne kasteden bu hareket karşısında **Türkiye; 1960 Garanti Antlaşması çerçevesinde antlaşmanın 4' üncü Maddesinin son paragrafında yer alan " Ortak veya anlaşarak hareket olası olmadığı takdirde garanti veren her üç devletten her biri, bu antlaşma ile kurulan düzeni tekrar kurmak amacı ile harekete geçmek hakkını saklı tutar. "** ifadesine dayanarak, uluslararası bir antlaşmadan doğan hakkını kullanarak **20 Temmuz 1974 günü Barış Harekati** gerçekleştirilmiştir.

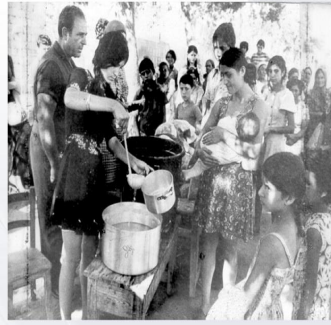

-7-

1958 ile 1974 yılları arasında Kıbrıs Türk' ünün maruz kaldığı saldırıları anlatmak amacıyla seçilmiş fotoğraflar

Erenköyde mağaralarda yaşam

Göçmenlere yemek dağıtılırken

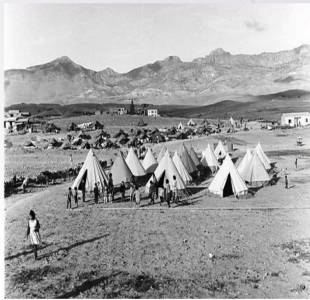
Dr.Nihat İlhan'ın eşi Mürüvet,
çocukları Murat, Kutsi ve Hakan

Arpalık Göçmenleri İngiliz askerleri eskortluğunda

Ayvaslı Katliamı - Mezardan çıkartılan Şehit

Hamitköy'de yaşam

Bayraktar Camii üçüncü defa bombalanışı -8-

KIBRIS BARIŞ HAREKATI (20 TEMMUZ 1974)

BÜLENT ECEVİT ; Biz aslında savaş için değil, barış için ve yalnız Türklere değil Rumlar' a da barış getirmek için Ada'ya gidiyoruz

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KATILAN KARA KUVVETLERİ BİRLİKLERİ

* ÇAKMAK ÖZEL GÖREV KUVVETİ

- 50'NCİ PİYADE ALAYI

- İSTİHKÂM SAVAŞ BÖLÜĞÜ

- TOPÇU TABURU

- AYIRMA TAKIMI

- MUHAREBE SAHRA DESTEK TAKIMI

- DENİZ PİYADE ALAYI

* HAVA İNDİRME TUGAYI / KAYSERİ

* KOMANDO TUGAYI / BOLU

- NEVŞEHİR JANDARMA KOMANDO TABURU

* 28'İNCİ PİYADE TÜMENİ

* 39'UNCU PİYADE TÜMENİ

- BATMAN JANDARMA KOMANDO TABURU

* KIBRIS TÜRK KUVVETLERİ ALAYI (1960' dan itibaren Adada konuşlu)

* TÜRK MUKAVEMET TEŞKİLATI

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KATILAN DENİZ KUVVETLERİ BİRLİKLERİ

* DENİZ GÖREV KUVVET KOMUTANLIĞI (GK 50 00)

* AMFİBİ GÖREV BİRLİK KOMUTANLIĞI (GBK 50 01)

- ÇIKARMA BİRLİĞİ GEMİLERİ İLE NAKLİYAT GEMİLERİ

* DENİZ ATEŞ DESTEK BİRLİK KOMUTANLIĞI (GBK 50 03)

- 5 MUHRİP (ADATEPE, MAREŞAL FEVZİ ÇAKMAK, KOCATEPE, TINAZTEPE, İZMİT)

* EMNİYET ve PERDELEME BİRLİK KOMUTANLIĞI (GBK 50 04)

- 3 GEMİ (AKHİSAR, BERK, DEMİRHİSAR)

* MAYINA KARŞI TEDBİRLER GÖREV BİRLİK KOMUTANLIĞI (GBK 50 04)

- 4 ARAMA-TARAMA GEMİSİ (SAROS, SİLİFKE, SARIYER, SİĞACIK)

* PLAJ KEŞFİ VE SUALTI TAHRİP BİRLİK KOMUTANLIĞI

- 2 SAT TİMİ , 1 SAS TİMİ , 3 J BOTU

* AMFİBİ ALDATMA BİRLİĞİ

- TÜRK BANDIRALI GEMİLER (TRUVA, AYGAZ, MORDOĞAN, MİLAS)

* LOJİSTİK DESTEK BİRLİK KOMUTANLIĞI

- 3 DESTEK GEMİSİ (ALBAY H. BURAK, ULUBAY, KEPEZ)

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KATILAN HAVA KUVVETLERİ BİRLİKLERİ

ÜS NO.	FİLO NO.	UÇAK CİNSİ	UÇAK SAYISI	ASIL MEYDAN	İNTİKAL ETTİĞİ MEYDAN	1'İNCİ HAREKÂT (20 - 22 TEMMUZ 1974)	2'İNCİ HAREKÂT (14 - 16 AĞUSTOS 1974)
1' İNCİ ÜS	11 112	F-100 D/F F-100 C/F	16 17	DİYARBAKIR	DİYARBAKIR	BAF ' TA AMFİBİ KONVOYA TAARRUZ (21.07.1974)
3' ÜNCÜ ÜS	131 132	F-100 C F-100 C	19 20	KONYA	BALIKESİR	30 GÖREV (89 SORTİ) 26 GÖREV (73 SORTİ)
4' ÜNCÜ ÜS	141	F-104 C	16	MÜRTED	BAF ' TA AMFİBİ KONVOYA TAARRUZ (21.07.1974)
5' İNCİ ÜS	152	F-5	8	MERZİFON	ANTALYA	İNDİRME VE ÇIKARMA BİRLİKLERİNİN HAVADAN HİMAYESİ
7' NCİ ÜS	171 172	F-100 D/F F-100 D/F	16 13	MALATYA	İNCİRLİK İNCİRLİK	26 GÖREV (75 SORTİ) 25 GÖREV (55 SORTİ)	29 GÖREV (70 SORTİ) 29 GÖREV (47 SORTİ)
8' İNCİ ÜS	181 181 184	F-100 CF RF-84 F	21 8	DİYARBAKIR DİYARBAKIR DİYARBAKIR	İNCİRLİK ANTALYA İNCİRLİK	28 GÖREV (95 SORTİ) KEŞİF (69 SORTİ)	18 GÖREV (46 SORTİ) KEŞİF (34 SORTİ)
9' ÜNCÜ ÜS	191	F-104	14	BALIKESİR	MÜRTED	BAF ' TA AMFİBİ KONVOYA TAARRUZ (21.07.1974)
12' NCİ ÜS	HAVA	C-47 C-130 C-160		KAYSERİ	ULAŞTIRMA (132 SORTİ)

-10-

BARIŞ HAREKÂTINDA CEREYAN EDEN MUHAREBELER

* BİRİNCİ SAFHA MUHAREBELERİ (20 - 22 TEMMUZ 1974) (BİRİNCİ BARIŞ HAREKÂTI)

- PLADİNİ PLAJINDA KİYYA HÜCUM VE KİYYA BAŞI MUHAREBESİ (20-21 TEMMUZ) (ÇAKMAK ÖZEL GÖREV KUVVETİ)
- PINARBAŞI VE GÖNYELİ' YE HAVADAN HÜCUM VE HAVA BAŞI MUHAREBESİ (20 - 21 TEMMUZ) (HV. İND. TUG. + KOMD. TUG. + 1/230' NCU P.A. (+) + NEVŞEHİR J. KOMD. TB.)
- KİYYA ÇIKAN VE HAVADAN İNEN BİRLİKLERİN BİRLEŞMESİ VE KOPRÜ BAŞINI TESIS MUHAREBESİ (22 TEMMUZ) (ÇAKMAK ÖZEL KUVVETİ + 1/49' NCU MKNZA. + 39' NCU TNK. TB. + HV. İND. TUG. + KOMD. TUG. + 1/230' NCU P.A. (+) + NEVŞEHİR J. KOMD. TB.)
- ORTAKÖY' DE KIBRIS TÜRK KUVVETLERİ ALAYI YUNAN KONTENJAN ALAYI MUHAREBESİ (20 - 23 TEMMUZ) (KTKA + 4HV. İND. TUG.)
- LEFKOŞA' DA KÜÇÜK KAYMAKLI MUHAREBESİ (22 TEMMUZ) (TMT LEFKOŞA SANCAĞI + 1/1KTKA + 3/1230' NCU P.A.)

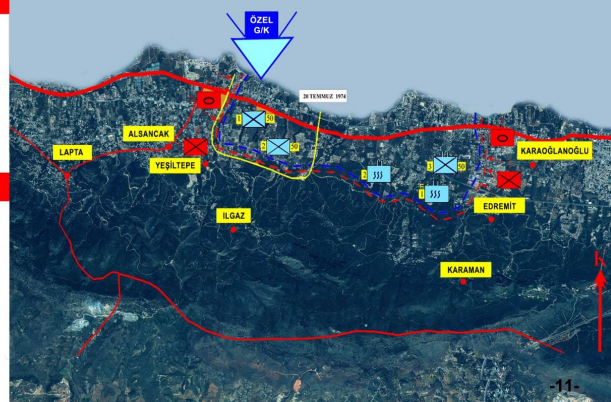
* İKİNCİ SAFHA MUHAREBELERİ (23 TEMMUZ - 13 AĞUSTOS 1974)

- DİKOMALAR - SİHARİ - VUNO - BUFAVENTO MUHAREBESİ (23 - 27 TEMMUZ) (HV. İND. TUG. + 1/230' NCU P.A. + NEVŞEHİR J. KOMD. TB.)
- AYERMOLA - SİSKİLİP - AYPALLOS MUHAREBESİ (26 TEMMUZ) (2KOMD. TUG. + TNK. TK. + TOP. BT.)
- 1023 R.T. - LAPTA GÜNEVİ (DAĞ GEÇİT) MUHAREBESİ (31 TEMMUZ - 2 AĞUSTOS) (61' NCİ P.A. MUH. GR. + 22 KOMD. TUG.)
- ÇATALKÖY MUHAREBESİ (26, 27, 28 TEMMUZ) (49' NCU MKNZ. A. MUH. GR. (+))
- LAPTA - KARAVIA MUHAREBESİ (6 AĞUSTOS) (KOMD. TUG. + 61' NCİ P.A. MUH. GR. + ÇAKMAK ÖZEL GÖREV KUVVETİ)

* ÜÇÜNCÜ SAFHA MUHAREBELERİ (14 - 16 AĞUSTOS 1974) (İKİNCİ BARIŞ HAREKÂTI)

- DEĞİRMENLİK - MİYA MİLEA MUHAREBESİ (14 AĞUSTOS) (39' NCU P. TİM. + 1HV. İND. TUG. + BATMAN J. KOMD. TB. VE 28' NCİ MOT. P. TİM. + 2HV. İND. TUG.)
- BAŞARIDAN FAYDALANMA HAREKATI VE DOĞU SAHİLİNDEKİ HEDEFLERİN ELE GEÇİRİLMESİ (15 AĞUSTOS) (39' NCU P. TİM. + 1HV. İND. TUG. + BATMAN J. KOMD. TB. VE 28' NCİ MOT. P. TİM. + 2HV. İND. TUG.)
- ÇATALKÖY - AYKURUŞ MUHAREBESİ (14 - 15 AĞUSTOS) (ÇAKMAK ÖZEL GÖREV KUVVETİ + 3/50' NCİ P.A.)
- YILMAZKÖY - PHİLİA VE OMORFO LEFKE MUHAREBELERİ (14 - 15 AĞUSTOS) (KOMD. TUG. + 28' NCİ TNK. TB. + 3HV. 1 ND. TUG. + 4HV. 1 ND. TUG. + 1/50' NCİ P.A. + NEVŞEHİR J. KOMD. TB.)
- ORTAKÖY - YEROLAKKO MUHAREBESİ VE YUNAN KONTENJAN ALAYININ İMHASI (14 - 16 AĞUSTOS) (KTKA + 2/50' NCİ P.A. + 6/214' NCU P.A.)

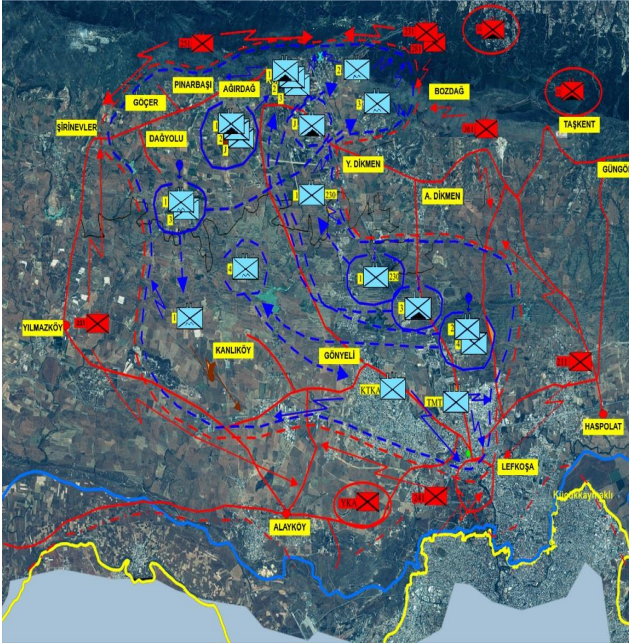
PLADİNİ PLAJINDA KİYYA HÜCUM VE KİYYABAŞI MUHAREBESİ (20 - 21 TEMMUZ 1974)

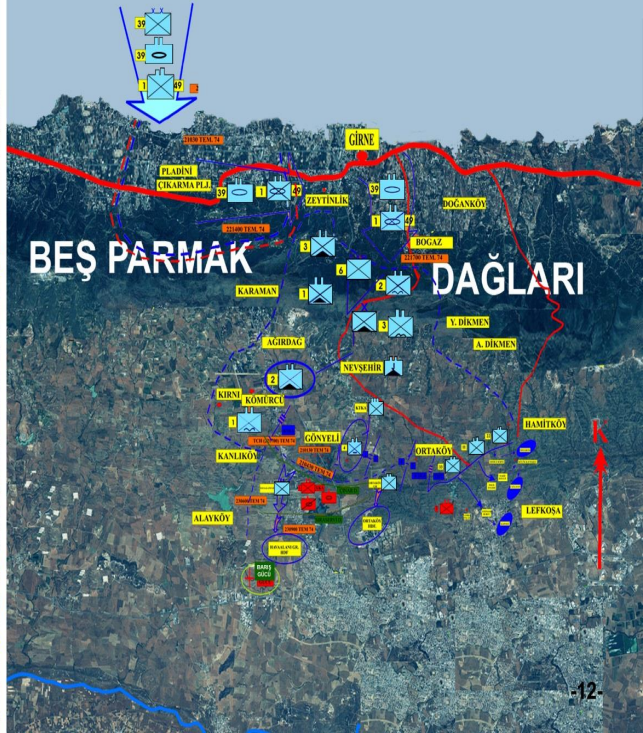
-11-

BİRİNCİ BARIŞ HAREKATI

PINARBAŞI VE GÖNYELİ' YE HAVADAN HÜCUM
VE HAVABAŞI MUHAREBESİ
(20 - 21 TEMMUZ 1974)

ÇIKAN VE İNEN BİRLİKLERİN BİRLEŞME
MUHAREBESİ (22 TEMMUZ 1974)
KTKA VE TMT MUHAREBELERİ

Georgios Mavros

Turan Güneş

James Callaghan

Glafkos Klontzas

Rauf Raif DENKTAŞ

1' İNCİ CENEVRE GÖRÜŞMELERİ (25 - 30 Temmuz 1974)

Bariş Harekâtının başlamasını müteakip Birleşmiş Milletlerin ateşkes çağrısıyla 25 - 30 Temmuz 1974 yılında Cenevre' de, Türkiye, Yunanistan, İngiltere Dışişleri Bakanlarının katılımı, ABD, SSCB ve BM' nin gözlemcileriyle 1' inci Cenevre görüşmeleri başlamıştır. Görüşmelerin sonucunda 31 Temmuz 1974 günü **1' inci Cenevre Anlaşması imzalanmıştır**. Anlaşmaya göre adada **iki otonom yönetimin varlığı** kabul edilmiş, Türk Birlikleri ile Kıbrıs Rumları arasında BM örgütü tarafından **güvenlik bölgesi oluşturulması kararı** alınmıştır.

Glafkos Klontzas

Rauf Raif DENKTAŞ

2' NCİ CENEVRE GÖRÜŞMELERİ (8 Ağustos 1974)

8 Ağustos 1974 yılında 2' nci Cenevre görüşmeleri için taraflar tekrardan toplanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarafı 1' inci Cenevre görüşmeleri sonucunda varılan kararların Rum tarafınca bir an önce uygulanması ve bu kararların uygulanması için tarih belirlenmesini istemiştir. Rum tarafı ise kararların uygulanma süresini uzatarak askeri gücünü artırmak ve dünya kamuoyunu aleyhimize çevirmek için çaba harcıyordu. **Görüşmeler 13 Ağustos 1974 yılında kesilmiş** ve Türkiye Dışişleri Bakanı Turan GÜNEŞ' in tarihe geçen **" AYŞE TATİLE ÇIKSIN "** cümlesiyle 14 Ağustos 1974 yılında 2' nci Bariş Harekâtı başlamıştır.

"Ayşe tatile çıksın"

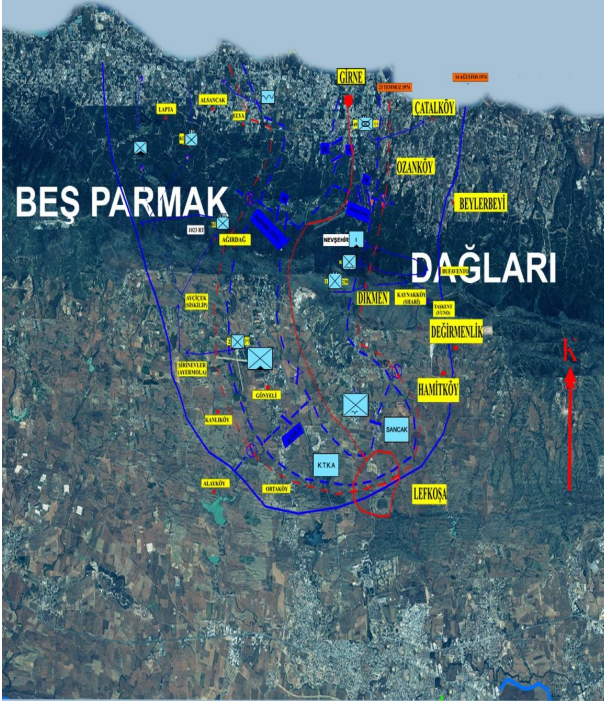

Turan GÜNEŞ

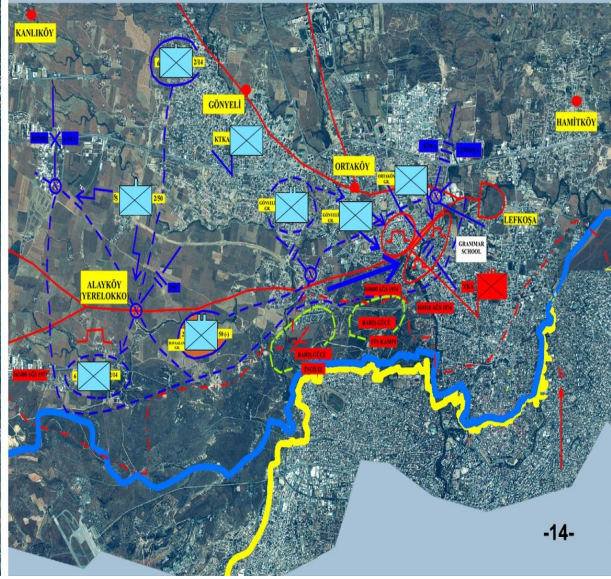

II. Bariş Harekâtı

**BİRİNCİ BARIŞ HAREKÂTI SONRASI
OLUŞAN DURUM
(20 TEMMUZ - 14 AĞUSTOS 1974)**

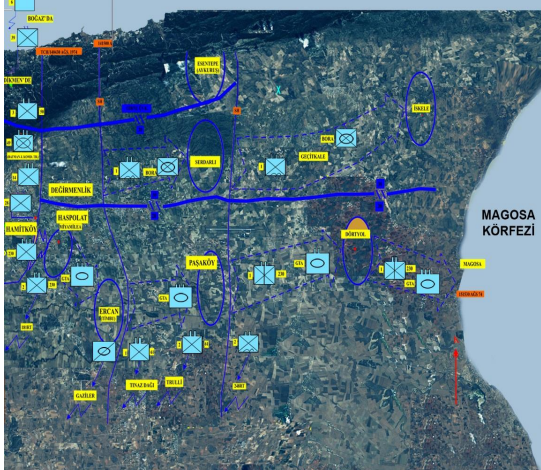

**KTKA' NIN YUNAN ALAYINI İMHASI
(16 AĞUSTOS 1974)**

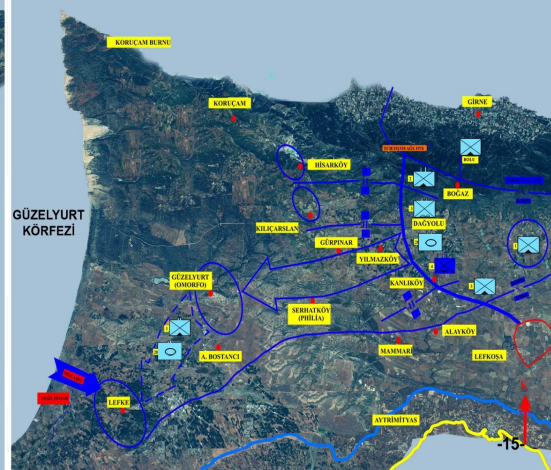

İKİNCİ BARIŞ HAREKÂTI

**İKİNCİ BARIŞ HAREKÂTI
DOĞU KESİMİ (14 - 16 AĞUSTOS 1974)**

**İKİNCİ BARIŞ HAREKÂTI
BATI KESİMİ (15 - 16 AĞUSTOS 1974)**

KTFD BAŞBAKANLARI

Nejat KONUK
(1976 - 1978)Osman Nuri ÖREK
(1978 - 1978)Mustafa ÇAĞATAY
(1978 - 1985)

KIBRIS TÜRK FEDERE DEVLETİ (KTFD) (13 ŞUBAT 1975 - 15 KASIM 1983)

Barış Harekâtı sonrasında kurulan Otonom Kıbrıs Türk Yönetiminin Meclisi 13 Şubat 1975'te KTFD (Kıbrıs Türk Federe Devleti)' nin oy birliği ile kurulduğunu ilan etmiştir. Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası 8 Haziran 1975 tarihinde halk oylamasına sunulmuş ve kabul edilmiştir.

Rauf Raif DENKTAŞ
(KTFD BAŞKANI)

BARIŞ HAREKÂTI SONRASI DÖNEM

02 Ağustos 1975 tarihinde Viyana' da Birleşmiş Milletler gözetiminde Rauf DENKTAŞ ve Glafkos KLERİDES arasında **bir nüfus mübadele anlaşmasına** varılmıştır. BM Barış Gücü aracılığı ile uygulanan bu anlaşmayla **Kuzey' den Güney' e yaklaşık 120.000 Rum, Güney' den Kuzey' e yaklaşık 65.000 Türk geçmiş**, böylece nüfus bakımından iki homojen bölge meydana gelmiştir.

Girene Kapısında Göçmenleri Bekleyiş

Barış Harekâtı sonucunda Adanın **%35,04' üne tekabül eden 3241 km² si Kıbrıs Türk' ünün yönetimine, %59,56' sına tekabül eden 5509 km² si Rum yönetimine, %2,76' sına tekabül eden 256,01 km² si İngiliz üslerine, %2,62' sine tekabül eden 244,04 km² lik bölge ise Birleşmiş Milletler kontrolündeki ara bölgede** olacak şekilde sınırları çizilmiştir.

Rauf Raif DENKTAŞ

Glafkos KLERİDES

-16-

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ (KKTC) (15 KASIM 1983 -)

13 Şubat 1975' den itibaren uluslararası yapılan görüşmeler ve toplantılarda Kıbrıs Rum Yönetiminin adada yaşayan Kıbrıs Türklerini sürekli azınlık olarak görmesi ve uluslararası kamuoyunda buna yönelik çalışmalar yapması üzerine, Kıbrıs Türk Halkı adına KTFD Meclisi tarafından KKTC' yi kurma kararı alınarak "**Bağımsızlık Bildirisini**" yayımlarlar.

BAĞIMSIZLIK BİLDİRİSİ

Kıbrıs Türk Halkının özgür iradesini temsil eden, doğuştan hür ve eşit olan bütün insanların hür ve eşit yaşamalarına inanan, bu inanç içinde, Kıbrıs Türk Halkının kendi kaderini tayin etme hakkını 17 Haziran 1983 tarihli kararıyla dünyaya ilan etmiş olan, ırk, milli menşe, dil ve din gibi farklara dayalı olarak insanlar arasında ayrım gözetilmesini, her türlü sömürgeciliği, ırkçılığı, baskı ve tahakkümü reddeden, Kıbrıs' ta, Doğu Akdeniz' de, Orta Doğu' da ve dünyada tam bir barış ve istikrarın, huzur ve güven içinde yaşama ve kendi kendilerini yönetmeye hakları olduğuna inanan, aynı adada yan yana yaşamaya mecbur bulunan bu iki halkın aralarındaki bütün sorunları, eşit düzeyde müzakerelerle, barışçı, adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırmanın mümkün ve zorunlu olduğu görüşüne sınırsız bağlı bulunan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti' nin ilanının iki eşit halk arasında ortaklığının bir federasyon çatısı altında yeniden kurulmasını ve sorunların çözümlenmesine engellemeyip, kolaylaştırabileceğine kani olan, iki halk arasındaki bütün sorunların barışçı ve uzlaşmacı bir politika ile çözümlenebileceğine inanan ve bu amaçla müzakereler yürütülmesini yüreктen dileyen ve önerilmiş bulunan zirve toplantısının bu açıdan yarar sağlayacağına inanan Meclisimiz, **Kıbrıs Türk Halkı adına, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti' nin kuruluşunu ve "bağımsızlık bildirisini"** onaylar.

KTFD Başkanı Rauf Raif DENKTAŞ' ın önderliğinde **KTFD Meclisi 15 Kasım 1983 tarihinde BM İnsan Hakları Demeci, BM Anlaşması** ve diğer Milletlerarası belgelerin tanıdığı "**Self Determinasyon**" hakkının kullandığını bildirek KKTC' nin kurulduğunu oy birliği ile ilan etmiştir.

-17-

KIBRIS BARIŞ GÖRÜŞMELERİ KRONOLOJİSİ

S.NO	GÖRÜŞME	BAŞLADIĞI TARİH	BİTTİĞİ TARİH	YER	TÜRK MUHATAP	RUM MUHATAP	SONUÇ
KIBRIS CUMHURİYETİ (16 AĞUSTOS 1960)							
1	BEYRUT GÖRÜŞMESİ	1968	1971	BEYRUT	DENKTAŞ	KLERİDES	SONUÇSUZ KALDI
KIBRIS TÜRK FEDERE DEVLETİ (13 ŞUBAT 1975)							
2	DORUK	1977	1979	VİYANA	DENKTAŞ	MAKARİOS - KLERİDES	KIBRISLI RUMLAR İLK DEFA İKİ TOPLUMLU FEDERAL BİR ÇÖZÜMÜ BENİMSEDİ.
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ (15 KASIM 1983)							
3	NEW YORK	1985	1986	NEW YORK	DENKTAŞ	KIPRIANU	KIBRIS ÜZERİNE ANLAŞMA TASLAĞI TÜRKLER TARAFINDAN KABUL, RUMLAR TARAFINDAN İSE REDDEDİLDİ, BAŞARISIZLIKLA SONUÇLANDI.
4	NEW YORK	1990		NEW YORK	DENKTAŞ	VASILIU	SONUÇSUZ KALDI
5	NEW YORK	1992		NEW YORK	DENKTAŞ	VASILIU - KLERİDES	TÜRK TARAFI BMGS BUTROS GALI' NIN SUNDUĞU 100 MADDELIK ANLAŞMANIN 91' İNİ KABUL ETTİ, VASILIU BUNU KABUL EDERKEN SONRADAN KLERİDES REDDETTİ.
6	LEFKOŞA	1993	1994	LEFKOŞA - NEW YORK	DENKTAŞ	KLERİDES	SONUÇSUZ KALDI
7	İSVİÇRE	1997		İSVİÇRE	DENKTAŞ	KLERİDES	SONUÇSUZ KALDI
8	NEW YORK	1999		NEW YORK - CENEVRE	DENKTAŞ	KLERİDES	SONUÇSUZ KALDI
9	CENEVRE	2000		CENEVRE	DENKTAŞ	KLERİDES	DENKTAŞ EGEMENLİK KONJUSU ÇÖZÜLMEDEN TOPRAK KONJUSUNU GÖRÜŞMEYECEĞİNİ BİLDİRDİ VE GÖRÜŞMELER SONUÇ ALINAMADAN BİTTİ.
10	LEFKOŞA	2001	2002	YEŞİL HAT	DENKTAŞ	KLERİDES	SONUÇSUZ KALDI
11	PARİS	6 EYLÜL 2002		PARİS	DENKTAŞ	KLERİDES	SONUÇSUZ KALDI
12	NEW YORK	03 - 04 EKİM 2002		NEW YORK	DENKTAŞ	KLERİDES	KIBRIS' TA BARIŞ ÇALIŞMALARINI İLE İLGİLİ OLARAK İKİ KOMİTE KURULMASINA KARAR VERİLDİ.
KKTC - GKRY, KIBRIS CUMHURİYETİ ADI İLE AB' YE KABUL EDİLDİ (12 - 13 ARALIK 2002)							
13	LAHEY	10 MART 2003		LAHEY	DENKTAŞ	TASSOS PAPADOPOULOS	SONUÇSUZ KALDI
14	ANNAN PLANI	24 NİSAN 2004		KIBRIS	DENKTAŞ	TASSOS PAPADOPOULOS	KIBRIS TÜRK TARAFI %64,91 ORANINDA EVET, KIBRIS RUM TARAFI %75,38 ORANINDA HAYIR OYU KULLANMIŞTIR.
15	KIBRIS MÜZAKERELERİ	8 TEMMUZ 2006		YEŞİL HAT	MEHMET ALI TALAT	TASSOS PAPADOPOULOS	SONUÇSUZ KALDI
16	KIBRIS MÜZAKERELERİ	2008	2010	YEŞİL HAT	MEHMET ALI TALAT	DİMİTRİS HRİSTOFYAS	SONUÇSUZ KALDI
17	KIBRIS MÜZAKERELERİ	26 MAYIS 2010		YEŞİL HAT	DERVİŞ EROĞLU	DİMİTRİS HRİSTOFYAS	SONUÇSUZ KALDI
18	KIBRIS MÜZAKERELERİ	18 KASIM 2010		NEW YORK	DERVİŞ EROĞLU	DİMİTRİS HRİSTOFYAS	SONUÇSUZ KALDI
19	KIBRIS MÜZAKERELERİ	26 OCAK 2011		CENEVRE	DERVİŞ EROĞLU	DİMİTRİS HRİSTOFYAS	SONUÇSUZ KALDI
20	KIBRIS MÜZAKERELERİ	7 TEMMUZ 2011		CENEVRE	DERVİŞ EROĞLU	DİMİTRİS HRİSTOFYAS	SONUÇSUZ KALDI
21	KIBRIS MÜZAKERELERİ	30 - 31 EKİM 2011		NEW YORK	DERVİŞ EROĞLU	DİMİTRİS HRİSTOFYAS	SONUÇSUZ KALDI
22	KIBRIS MÜZAKERELERİ	23 - 24 OCAK 2012		NEW YORK	DERVİŞ EROĞLU	DİMİTRİS HRİSTOFYAS	SONUÇSUZ KALDI
23	MONT PELERİN	07 - 11 KASIM 2016		MONT PELERİN	AKINCI	ANASTASİADİS	SONUÇSUZ KALDI
24	MONT PELERİN	20 - 21 KASIM 2016		MONT PELERİN	AKINCI	ANASTASİADİS	SONUÇSUZ KALDI
25	CENEVRE	09 - 12 OCAK 2017		CENEVRE	AKINCI	ANASTASİADİS	SONUÇSUZ KALDI
26	MONT PELERİN	18 - 19 OCAK 2017		MONT PELERİN	AKINCI	ANASTASİADİS	SONUÇSUZ KALDI
27	CRANS - MONTANA	28 HAZİRAN - 07 TEMMUZ 2017		CRANS - MONTANA	AKINCI	ANASTASİADİS	SONUÇSUZ KALDI

